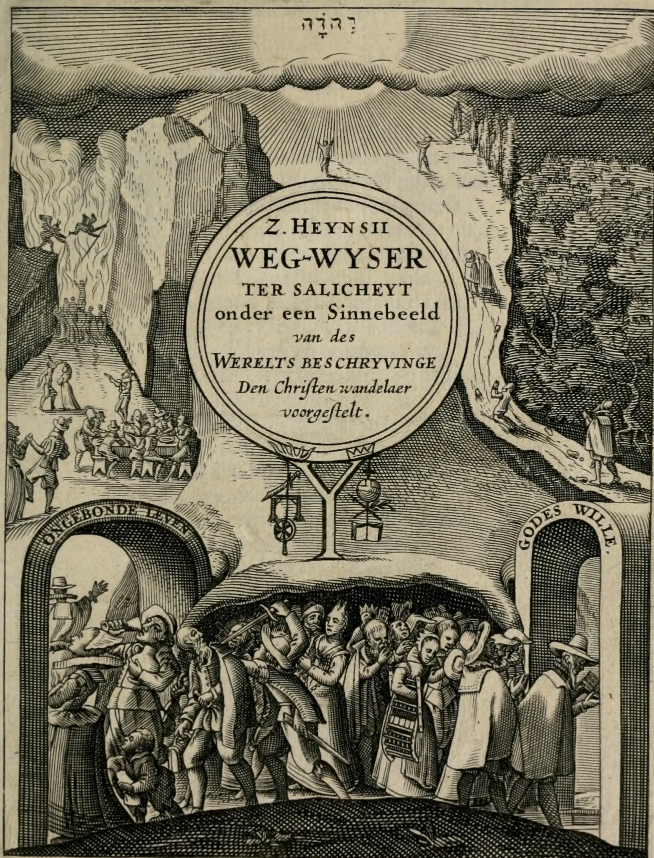

EX LIBRIS

WEG-WYSER
TER
SALIG-HEYT.

Tot Swol voor Zacharias Heyns

Aen den Leser.

'S MEnschen Doent niet anders is
Als te wand'len ſtaagh en wis,
Op den Wegh in's Werelts Velt
By ſijn Schepper voorgeſtelt,
Die hem tot den Hemel leydt,
Daar ſijn Heyl hem is bereyt:
Daar, dat Chriſtus heeft gebied,
Daar, dat d' Engelen leeren t' Lied,
Zinghen: Heyligh is de Heer,
Heyligh, heyligh ommermeer,
Daar de Vreuchden zijn ſoo groot,
Dat noyt Herte die beſloot.
Maar daar Godt ſijn Kercke bouwt,
Satan een Cappel by houdt,
Wijſt den Menſch alſulcken Baan,
Die hy niet behoort te gaan,
Treedt terſtont van t'heylſaam Erf,
En geraeckt tot ſijn verderf,
Leent den Duyvel t' open Oor,
Geeft in alles hem gehoor,
s' Werelts - luyſter, Eer en Praal,
Brengen hem by ſulcken Zaal.
Daar hy in-treedt met een luſt:
Maar die Ziel blijft ongeruſt.
Waar dat deſe Weghen ſijn,
En hoe die gelegen ſijn,
Haar Caſteelen, Dorp en Stadt,
En wat elck in ſigh vervat.
Oock wat Volck'ren men daar vint,
Med' hoe'yder is geſint.

Hoe de Lieden zijn ghe-aart,
Of verloren, of bewaart,
Zacharias Heyns hier leert,
t' Onsen voordeel, dies ge-eert
Sal hy sijn by yder een,
Om dat hy't niet houd alleen.

Godt is mijn Heyl.

Op den Wegh-wijser van Zacharias Heyns.

MEnigh ydel Werelts Kindt
Dwaelt in desen Labyrinth/
Afgedwaelt van't rechte Pad/
Verre van behouders Stad:
En die tracht om recht te gaen/
Dickwils mist de rechte Baen/
Oock staet op een driesprong stil:
Weet niet wat hy kiesen wil/
Heel bekommert van gepeyns.
Wt medoogenheyt toont Heyns
Sulcke Sielen 's Hemels Ste/
En geeft haer een Wijser me/
En een Leyds-man diese leyd
Na den Burgh der Salighheydt.
Billijck moet men saligh prijsen
Die hier wijst en sich laet wijsen.

J. V. Vondelen.

AL'HO-

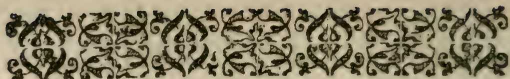
A L'HONNEVR
DV S^r. ZACHARIE HEYNS.

SONNET.

DEs que l' *Ancien des Temps*, l' incompris Architecte,
Comprint en son Pourpris, une Voye & un But:
Pour, cheminant, surgir au vray Port de salut,
Et quitter les destours de ceste Masse infecte.
Le Serpent, conducteur de l' Apostate Secte,
Voulant tous Fils d' Adam reduire à son tribut,
En a tant desvoyez; que par l' Oinct il falut.
Et faut ores marcher en la Voye directe:
Mais comme elle est occulte, & ne se peut trouver,
Sans Guidon, sans travail, sans se bien esprouver,
Et que l' Homme n' est point sans Taye en la prunelle;
Voicy le disert HEYNS, duquel la pieté,
Exhorte le Chrestien & sans anxiëtè,
Le conduit au SENTIER de la *Vie eternelle.*

B. Baddel.

Eer-ghedicht.

DE Werelt woest die is vol van Onweghen/
Die Mensch niet weet waer hy sich keeren sal/
Hy is omset/ghelijck als in een Wal/
Waer hy sich keert/ het en is niet ter deghen/
Den Hemel goet/met Liefd' tot hem ghenegen/
Wijst hem den Wegh om comen uyt dit Dal/
In Godes Huys/verlosset van misval/
Huys vol van Vreucht/van Ruste / ende Seghen/
Dit leeret ons dit leerlijck Boeck met vlijt /
Dat wonder nut sal wesen in ons Tijt/
In welcken dat de Menschen meest verdwaelen/
Dies uwen Lof / O Heynsi / groot sal zijn /
Soo langh' als men sal sien het Sonne-schijn/
Door wijse Leer men Eere kan behaelen.

Non est mortale quod opto;

Voor-reden.

AL-hoewel (beminde Leser) ick dit mijn geringe Werck den Weg-vvyser ter Salicheyt noeme / Soo en is mijn voornemen nochtans niet / de ware Godts-dienstichept disputsche wijse voor te stellen : maer alleen simpelijck de rechte pracktijcke des Godtsalicheyts aen te wijsen / onder een Gelijcknisse ofte Sinnen-beeld van des werelts beschrijvinge / in de welcke twee Wegen afgemaelt worden / den eenen seer enghe ende smal tot de Christlijcke Deuchden en Godtsalicheyt leydende: den anderen seer wijt en breedt tot de Sonden ende ondeuchden streckēde / ende eyndelijck tot verdoemnisse brengende / gelijck onsen Salig-maker Jesus Christus / by Mattheo 7. 13. ende 14. seght / op dat de Christen Wandelaer (de vluchtige aerdsche wellusten aenklevende) ten laesten d' eewige Pijne niet en gevoele : maer uyt liefde van de Hemelsche Goederen (d' aerdsche verlatende) d' eewige Vreucht beerve. Wandelt voorsichtiglijck / ende vaert wel.

Zacharias Heyns.

AD CHRISTIANVM VIATOREM.

V*ITA* iter *est hominis, MVNDVS* via, Patria *COELVM,*
Dux *CHRISTVS,* comites *SPES, AMOR atq; FIDES:*
IN MVNDO duplex VIA cernitur, altera VITÆ,
Altera sed MORTIS dicitur esse VIA.
Dicitur arcta *prior, sed* lati *limina COELI*
Monstrat, ad æternam nos vehit usque domum.
Posterior lata *est*, arctæ *sed tormina* mortis
Procreat, ad stygios nos vehit usque sinus.
Arcta *VIA ostendit VIRTVTES,* crimina *monstrat*
Lata *VIA, ut fugiat, sive sequatur homo.*
Heinsius *hoc pulchrâ nobis sub imagine MVNDI*
Indicat, hoc cautè tende, Viator, *ITER.*

E. Schuttenius.

Dat is:

DE Werelt is een Baen/ een Reys des Menschen Leven/
Den Hemel t' Vader-landt/ den Voerder/ ons gegeven/
Is Christus/ Hoop/ Geloof/ en Liefde doent gelept.
Twee Wegen in de ruijmt des Werelts sijn bereijt/
Den eenen eng en smal/ na boven doch ins wijden
Leijdt na den Hemel toe in't eewig soet verblijden.
Den andren breet en wijt in't eynde niet als slijck/
Den Reyser vallen doet in't schricklijck Helsche Rijck.
Den engen Deugt verthoont/ den wijden boose Daden/
Wie d'eene lieven wil het ander moet versmaden/
Heyns aerdichlijcken hier dit afbeeld na den eys
Voor siet hat/ ende sijt voorsichtig op u reijs.

E. S.

BELOOFDE LAND
Salig heit
Apostelen
Alheiligen
Boom des leuens
Ewigen leven
Paradyss
S. Marien stat
H. Dryvuldicheyt
Dat neuwe Hierusalem
Vreugden bergh
Engelenborch

REICK DER GENADEN
In Vreden dal
Barmhertig heit
Standhaftig heit
Brun des leuens
Eingheit
Liefde
Danckseggingh
Vrede
Ydelycke doot
Opstandinge
Almussen geve
Gude werck
Rechte erkentnis
Steedig gebet
Gedult
Vervolging
Verdienst Christi
Gevanckenis
Dorst
Creutz Christi
Geloove
Vroom gemoet
Godes woordt
Goeden Vuer
Lyden
Honger
Verachting
In der Ville
In der wustungh
AN AENSTOOT
Wiederwerdicheit
Moeder Gods
Patronen
Outvaderen wet
Besnydinge
Wet Moysis
Apostelen
Vergevuig
Boete
Row
In Rouwen
Verblintheit
IN DE WET.
Afgoderei
Propheten
Ceremonien

Klufter bergh
KLUFT SEE

LEEG GANGERS
Danssen
Boeleren
Herte wat begeerstu
Woecker
Valsche maet
Bancke tiere
Aent veir Bed-stro
SLEMPER
Onrecht gewicht
Lang Slaepen
Sauffen
Pracht
Spilen
REICK
Vol op
Carten
Hovart
Brassen
Over vlodt

DAT Elend
Stelen
Galge
S. Rem uyt
Bedelen
Sonder gelt
REICK DER VERTWEIVELINGH
Rader
Rauben
Post
Morden
Honger
Vertwyfelingh
Nackt
Dorst
Mangel
Mutwilligendoot
ARMOET
IN DER ARMOET
Lehmte
Vutstoot
Frantzosen
Ehebruch
Hærerey

DIE Begerlicheit
Gierichheyt
Leckertant
Böss lust
WELLUST
Valschegedachten
Onkuijsscheit
De brede wegh

DAT HELSCHE REICK
Swavel
Duyvels huys
Peck
Anxte
Duysternis
Hellisch vier
Ongehoor
Beelzebub
Ewiger Doht
Tzahnklapperen
Heulen
Verdomnuss

DIE BEROEPEN WERELT
Enge poort
Die Christen straet
Over straet
Ioden straet
Nider straet
Kurtse straet
Cromme straet
Narren strgs
Wyde poort
Die Blinde straet
De marckt
Die Mahome Heidenschap
Die de tische straet
Die Wolffs straet
Vor den Borch
op dem Porl

O Leser 't can wel wesen, menich sal
'Tbeschrijven van alsulck een werelts dal
Vreemt duncken: maer 't is geestelijck te verstaen,
Alleenelijck ten goeden soo gedaen:
Want dees ons wyst, door een gelijckenis,
Hoedanigh dat des menschen wandel is,
Hoe Godt haer al te voor gheroepen heeft,
En 't cleynste deel doch uytvercoren heeft,

Twee wegen sijnd' hier inne voorgestelt,
Den eenen eng, den and'ren wijt in 't veldt.
Een oorsaeck, dat de mensch in syn natuer
Bedorven, kiest het soet verwerpend' 't suer
In wellust soeckt vol op, en groote pracht:
Voor 't beste goet 't gemack te vvesen acht.
Mijdende altijdt verachting en 't verdriet,
'Tvvelck doorgaens op den engen pad gheschiet:

Soo datmen meest de breede platte straet
Met lust betreet en in de ruymte gaet.
Ghy vveyn'ge dan die uytvercoren sijt,
Voor alles doch alsulcken vvandel mijt.
Gaet d'eng-poort uyt, sijt vroom en door de vvet
V sonden kent, 't gheloof in Christo set.
Oft schoon men u met vvater, vyer en svvaerdt,
Vervolget, jae steedts onder 't cruys besvvaerdt,

Hebt doch ghedult, neemt elders toe gheen vvijck,
Danckt Godt, vvant ghy sijt in 't ghenaden rijck.
Siet u lest eynd d'eeuvvighe vreucht sal syn,
In 't land, belooft, sult leven sonder pyn,
Daer t'aller tydt melck ende honich vloeyt,
'Tvvelck uyt den boom dos levens eeuvvich groeyt.
Daer tegen die soo hier in ledicheyt
Met groote pracht tot slempen syn bereyt,

Geraken haest in armoet ende elend,
Vertvvijflen licht en nemen een quaet end.
In 't helsche rijck sy eeuvvich lyden dan,
Waer uyt men niet ten Hemel comen can:
Een diepe cloof die scheydende van een.
Hier voor Wacht u gy Christ'nen in 't gemeen,
Wie overcomt can vvederkeeren niet,
'Tvvelck in dit dal door 't omme gaen geschiet.

Z. H. *Recht moet recht sijn.*

VVEGH-VVIISER
TER SALIGHEYT.

DE Heydensche Philosophen van verde snuyvende nae den lieflijcken reuck der onsterflijckheydt / de waerdije van alsulcken goedt eenighsins kennende: hebben doorgaens gesocht de middelen te vinden/ om niet alleene haren name: maer ooc hare siele onsterflijck te maken. Gelijck de wercken Cebetis/ Platonis / Senecæ ende andere meer ghenoeghsaem betuyghen/roepende Plato (in doodts noden sijnde.)

Ens entium miserere mei.

Dat is wesen aller wesens ontfermt u mijner. Onder andere heeft Pytagaros door de geborckte letter Y ons voorghestelt den wegh ter deucht ende ondeucht / vermanende de menschen/die uyt den middel-wegh scheyden/dat is die nu uyt hare kindtschept tot haer verstant ghecomen sijn/ den enghen padt (dat is den wegh ter deughden) in te gaen: om eyndtlijck der eeren croone te ontfangen/ ende den breeden (die ghemacklijck ende lustich schijnt te wesen) te verlaten: dewijle hy eyndtlijck ten verderve leydet. Dese letter heeft Virgilius Goddelijck afgemaelt in sijne Epigram, aldus by my vertaelt in mijne Embl.

De letter van Pithagoras,
Wijt uytghespreydt twee-hoornigh was;
Waer med' dat hy scheen voor te gheven
Den rechten aerdt des menschen leven.

Der deughden vvegh, ter rechter heen,
Seer eng en moeyelijck verscheen:
Maer vvie tot op den top con comen,
In rust en vre vverdt aengenomen.
Den vvijden vvegh verscheen seer sacht,
Maer vvee den geen die daer nae tracht:
Want sulck' in't eynde raeckt aen slippen,
Eu valt te bersten op de clippen.
Wie doch (midts hy de deucht bemindt)
In lijden strijdt en overvvindt,
Lof, prijs en eere sal behalen:
Daer doch de luyaert (sijnde in't dvvalen)
Die wellust volght, en arbeydt staeckt,
Eynd'lijck in elende raeckt.

Dien volghende souden Hercules in sijnen slaep oock vertoont sijn twee verschepde weghen figuerlijcker wijse. Waer op I. V. VONDELEN, in sijn gulden winckel aldus Poëtiseert.

Terwijl Alcides lagh met Lethes sachte stroomen
Bespringet van den slaep, doodts suster sach hy comen
Twee schoone Nimphen oft Godinnen met geneught,
D'een was wellustigheyt, en d'ander was de deught.
De wellust quam seer soet gelijck den morgen bloosen,
Den weg alwaer sy liep beschildert vvas met roosen,
Den ingang die vvas breed: maer vveer in tegendeel,
Den uytgang nauvve en scherp, vol droefheyts al geheel.
De deugd, de vvitte deugd, door doornen ende struycken
Wees eenen engen padt, schier nauvv'lijcx te gebruycken;
Maer hoemen dieper sagh, hoe blyder hy met lust
In't eynde mede bracht een aengename rust.
Dies stont van dese tvvee hem 'talder-nutst te kiesen.
Die teene vvinnen vvil het ander sal verliesen.

Van ghelijcken heeft Plutarchus een gebieder ende leyder Traiani/den Keyser sijnen discipel (willende den weg ter deughden aenwijsen) dese lesse gegeven.

God,

Godt die den grooten al is mennende belijt,
Gespraecsaem by u volck,den vreemden vriend'lijc sijt.
Schout giericheyt en weest geen volger uvver lusten.
Van wercken milde syt en laet veel woorden rusten.
Voegt u te wesen sulck als ghy te syn gebiedt.
Weet dat Godt uvven sin en 'tvolc u daden siet.
Voorsichtich en secreet in alle uwe saken,
V ondersaten leert wijs vvesen ende opwaken.
Weest naerstich in u doen? maer handelt sonder nijt.
Schout schaed'lijck overdaet,d'oncuysche vlagen mijt.
Hout met den goeden vreed', en toont u niet verbolgen,
Gaet met de gene die g'in't leven wilt navolgen.
Yd'le ende dvvase lust men overwinnen moet,
En leeren lijdsaem syn in alle tegenspoet.
V deugdsame ouders eert,hout met u magen vrede.
Deylt elc een uwe deugd en groote wijsheyt mede,
Gedenct dat maegschap, eer noch rijcdom,ja hoe groot,
V,noch geen mensch en can bevryden van de doot.

Een treffelijcke leere. Doch so hebben sy den rechten weg ter salighept niet connen vindẽ/van Christo geen kennisse gehad hebbende/die daer sept/Ic ben de weg/de waerhept ende het leven / niemant comt tot den Vader als door mp/ende volghens dien sijn van verschepden gevoelen geweest/over de onsterflijchept der zielen / van de rechte opstandinge der dooden niet gelesen hebbende. Onder al de voorsz. Pythagoras van gevoelen sijnde/dat des menschen ziele altijt van't eene lichaem in het ander vaert/nae dat sp verdient heeft: van eenen boer in eenen vorst/van een bisschop in een bedelaer/sogh ofte koe/etc. Maer wp seggen met Joanne: De ure sal comen in de welcke alle die in de graven sijn/sijn stemme hooren sullen/ende sullen uptgaen die goet gedaen hebben ter opstandinghe des levens/ ende die quaet ghedaen hebben ter opstandinge des verdoemenisse. Het welck gewis en seker is ghelijck ooc Job sepdt: Jck weete dat mijn verlosser leeft / ende hp sal mp

Joh. 14.

Cap.5.28

Cap.5.25

hier naemaels uyt der aerden opwecken / ende ick sal daer nae met dese mijne huyte ombanghen worden / ende sal
Math.7. in mijnen vleesche Godt sien. Soo segghen wy dan / nae den woorde Godes / de poorte is wijdt / den wegh is breedt die tot de verdoemenisse afleydt : ende de poorte is engh ende den wegh is smal die tot den leven leydet. Ende met Jeremias / Siet ick legghe u voor eenen wegh ten
Cap.21,8 leven ende een wegh ter dooden. Hebbe derhalven den Christenen (die in de schrifture by wandelaers ghelecken worden) dese Caerte voorgestelt / met een geestelijcke gelijckenisse / aenwijsende den wegh ter salighepdt ter eener ende tot de verdoemenisse ter ander sijden / singende met den grooten Psalmist.

Psalm 1.
Die niet en gaet in der godtloosen raedt,
Noch op den wegh der sondaers niet en staet,
Noch sich en wil by spotters neder setten:
Maer sijnen lust heeft in des Heeren vvetten,
Iae dagh en nacht alleenlijck spreect daer van,
Wel saligh is, en een geluckigh man.

Nu om dese Caerte des te beter te verstaen / hebbe voorgenomen / door de ghenade Godes / een corte verclaringhe daer van te doen tot stichtinghe mijns naesten ende my selven tot een leere.

Hier siet ghy dan beminde leser de beroepene wereldt met haer straten ende weghen / enghe ende breede poorte / daer inne de Heere door sijnen Engel sijn heyl laet vercondighen / ghelijck de Prophete David singht.

Psalm 98.
Singht Godt den Heere nieu lof-sanghen,
Die wonder wercken heeft gevvrocht:
Godt heeft met macht ons doen ontfanghen,
Den heyl die sijn arm heeft gebrocht.
Godt heeft sijn hulp aen't licht gegeven,
Daer mede vvy verlosset sijn,
En sijn gherechtheydt claer verheven,
Voor alle volcken ten verschijn.

By de wijde poorte sijn gelegen de blinde-strate/de narren-strate / de cromme-strate / de Heydenschap/ Mahometisch ghewest / de wolf-strate / etc. als de ghene/die op den breeden wegh uytcomen. By de enghe poorte de Joden-strate/de Christen-strate / d'over-strate / de corte-strate / etc. meer nae den enghen wegh streckende/ dit alles om te toonen/dat de Joden/Heydenen ende andere door Godts voorcomende genade / mede sijn beroepen/ ghelijck dan d'Apostel seydt: prijs ende eere ende vrede allen die goet wercken/den Joden voornaemlijck/ende oock den Griecken: want by Godt is geen uytneminge der personen. Alle die sonder wet gesondicht hebben/sullen oock sonder wet vergaen: alle die in de wet gesondicht hebben/ sullen in de wet verdoemt worden: want voor Godt sijn sy niet rechtvaerdigh die de wet hooren; maer die de wet doen/sullen gerechtvaerdight worden. Want als de Heydenen/die de wet niet en hebben/ van naturen den inhoudt des wets doen / dese de wet niet hebbende /sijn haer selven een wet. Hier uyt mochten eenigen besluyten / dat de Heydenen die in haer steerlicht van naturen ghetrou waren/niet min saligh ghewordén sijn / als de vrome Joden/ die getrou waren in't recht onderhouden vant maen-licht des Moysaische wets: maer dewijle wy weten datter vele geroepen sijn ende weynigh uytvercoren / ende dat niemant tot den Vader comt/als door onsen Heylandt Christo/want hy is alleen de deure / de wegh / de waerheyt ende het leven. Hy is ons gemaeckt van Gode tot wijsheyt/ heyligheydt ende verlossinge/ buyten hem is geenen andere salighevdt: want daer en is oock geenen anderen naem onder den Hemel den menschen gegeven/waer in wy moeten saligh worden. Ende hebben de Heydenen als voorsz. een ander verstant van de onsterflijcheyt/ gelijc dan Cleobrotus (een volger van de oude Accademie) de lesse Platonis sijns Meesters van de onsterflijcheyt der zielen gelesen hebbende/hem selven van een hooghe clippe afwierp eñ sijnen hals willigh brack: op dat hy de onsterflijckheyt

Rom. 2. 10.

Joan. 14. 1. Cor. 1. Act. 4. 12.

mochte besitten / die hy geloofde na de doot te volgen. So wende ick my als voorsz. Tot de Christenen den welcken door de geboorte onses Saligmakers het sonnen licht geopenbaert is / die wy wijsen door d enghe poorte op den enghen padt. Op dese Poorte staet in gulde letteren.

Dei voluntas.

Cæli quæ ducit in arces.
Augustas, angusta via est.

De poort is engh, smal is de baen,
Om nae des Hemels rijck te gaen.

Die uyt/wandeltmen door vroom gemoet en oprechten yver nae Godts vvoordt, sijnde een schoone/ vaste/ suyvere/ ende heerlijck blinckende Stadt / die als een lanteerne de wandelaers is lichtende. Door hare poorte met schoone verheven letteren / onder hare wapen / sijnde eenen open bybel/ staet.

Scrutare.

Ondersoeckt dit open boeck,
Op dat het (Reyser) u verkloeck:
't Is 't rechte richt-snoer van u reys,
Verjaghende alle quaet ghepeys.

Hare

Hare Overheeren sijn Godtsalighe yverighe mannen/ als Aron/Eleazer/ Phineus/de Camerling upt Moorenlandt ende andere meer waren / voornamentlijck / als David was/ singende dese Stadt ter eeren. Act. 8.38.

V vvoordt is Heer een claerheyt ende licht,
Van mijnen voet, om u baen na tesporen:
Een fackel klaer die mijne vvegen richt.

Hier door wandelende heeft de reyser geen ongemack te vresen / als dat hy van den vloet overvallen / verbrant/ van't geberchte overstort oft door aertbevinghe te gronde soude gaen : Want sy sal in eeuwigheydt bestaen ende staende blyven / ghelijck ons de Heere Christus seyt/ Hemel ende Aerde sullen vergaen/ maer mijne woordẽ sullen Mat. 24. 35.
niet vergaen. Hare Leeraers prediken het suyvere woord sonder yet daer af oft toe te doen / hare ghemeynte aldus vermanende : Alle woorden Godes sijn doorloutert/ende Pro. 30.5.
sijn eenen schilt dien/die op hem betrouwen. Ghy en sult Deut. 4.2
daer niet toedoen/dat ick u gebiede/ende en sult daer oock niet afdoen op dat ghy bewaren meught de geboden des Heeren uwes Godts die ick u gebiede. Wijcket niet van 28.14.
eenigen woorde/dat ick u heden gebiede / noch ter rechterhandt noch ter slincker / op dat ghy anderen Goden nae wandelt hun te dienẽ. Ist dat ymant af doet van de woor- Apoc. 22.
den des boeckx deser Prophetie/ Godt sal sijn deel afdoen van den boec des levens/ ẽ van de heylige Stadt/ ẽ van dat in desen boec geschreven is. So vattet nu dese woor- Deu. 18.11
den ter herten/ẽ in uwe zielen/ ẽ bintse ten teecken op u- vers. 19.
we handen dat sy een dencteken voor uwe oogen sijn. Eñ leertse uwe kinderẽ/ dat ghy daer van spreect wãneer ghy in uwẽ huyse sit oft op den wegh gaet/ wanneer ghy u neder legt/eñ wanneer ghy opstaet/eñ uwe ooren sullen ho- Esa 30.23
rẽ het woord achter u henen seggen/alsoo: dit is den wegh/ den selven gaet / eñ anders noch ter rechter noch ter slincker handt. De wandelaer dan (dese woorden betrachtende) gaet na de VVet Moysis, volghens Josue segghen/ 22.5.
hout aen met naerstigheyt dat ghy doet nae den ghebode

ende

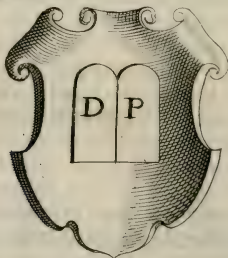
ende Wet / dat u Moses de knecht des Heeren gheboden heeft / dat ghy den Heere uwen Godt bemint en wandelt in alle sijne wegen ende syne geboden hout / ende hem aenhanght ende diendt van gantscher herten ende van gantscher zielen.

Wet Moyses is een reyne / heylige ende geestelijcke Stad in de welcke de goede haer verheughen / ende de leecke onderwesen worden. Gelijck de Prophete David singht.

Psalm. 19

Des Heeren rechte VVet,
Is reyn en onbesmet,
Die 's menschen hert verquict:
Des Heeren tuyg'nis claer
Is trouw, en maect voorvvaer
D'onvvysen vvel geschict.
Al syn bevelen goet
Syn oprecht, die't ghemoet
Verheughen ende oprichten:
En Godts geboden syn
Seer suyver ende fyn,
Die 'smenschen oogh verlichten.

Hare wapen is / twee steene tafelen aen den anderen gehecht / d'eene Gode / d'ander onsen naesten toeg e-eygent / onder staet.

Dilige

Dilige Deum ex toto, corde, et proximum ſicut te ipſum.

Bemint Godt boven al in't hert gemoet en ſinnen,
Ende uvven naeſten als u ſelven vvilt beminnen.

Hare overheerē ſijn Moſes ende als de voorverhaelde/ hare leeraers onderwyſen haer wat hun te doen ſtaet om ſaligh te worden. Hier bekennen dan de inwoonders hare ſonden: Want door de Wet komt de bekenninghe der ſonden / ghelijck het licht der heydenen ſeyt. Sijnde ons de Wet eenen ſonden ſpieghel/ voor ooghen ſtellende / dat wy door de erf-ſonde verhindert/onſe gantſche ſchult niet betalen konnen / dat is de thien ghebodē volbrenghen/ ghelijck de ſelve Apoſtel ſeyt. Want als de wet onmachtich was daerom dat ſy door het vleeſch kranc was / heeft Godt ſijnen ſoone ſeyndende in gelijckmakinge des ſondigen vleeſch ende door de ſonde/ de ſonde verdoemt in het vleeſch. Wat iſt dan ? hebben wy voordeel ? in ghener manieren: Want wy hebben voor beweſen / dat beyde de Joden ende de Griecken al onder de ſonde ſijn / ghelijck gheſchreven is / daer is niemant rechtveerdigh ja niet een alleenlijck doch door de liefde. De liefde doet den naeſten geen quaet/ſo is dan de liefde de verbullinge des Wets. Rom. 3.20 Rom. 8.3. Rom. 3.9. Rom. 13. 10.

Godt is de liefde ſelfs, de liefde is 't hoogſte lot,
Wie in de liefde blyft, blyft eeuvviglijck in Godt. 1. Joan. 4.

So ſeyt dan ooc onſen Salichmaker Chriſtus/meynt niet dat ick ghekomen ben om de wet oft de Propheten te ontbinden: maer te verbullen ende die onder de wet waren te verloſſen. So dringt ons dan de wet als een tuchtmeeſter tot Chriſtum door openbaringe onſer ſonden/ eñ is onſē Leytſ-man tot de Sonne der gerechticheyt/ gelijc Paulus ſeyt: de wet is onſē leyder tot Chriſtum geweeſt: op dat wy ſouden gerechtveerdicht worden. Derhalven wort onſen wandelaer geweſen van de wet/ na Propheten, Ma. 5.17 Gal. 3. Rom. 3.7 Gal. 24.

 Apoſte-

Apostelen ende Outvaders, om te gaen door besnydinge niet na
1. Co. 7. 18. de outvaderen wet in den vleesche/ want (gelijck d'Apostel
seyt) is ymant onbesneden geroepen / die en doe hem niet
besnijden: maer met een besneden herte tot Geloove.

Gelove onder haer hebbende als hare voorsteden/ Cruys Christi ende Verdienste Christi is een machtige/ op een vast fondament geboude Stadt die onwinbaer is. Hare wapen is een Arent staende by een Cruys de Sonne aensiende / daer onder.

Inoffenso contemplor lumine solem.

De Heere gevet my, ick houde mijn gesicht,
Vast onbewegelyck in't aldergrootste licht.

Hare overheren syn Abrahams/ Elisas/ Eliasen ende diergelijcke/ voor den ingang der Kercken staet afgemaelt den Trymph-wagen des geloofs / synde de selve vergeselschapt met de waerheyt / oprechten yver / standvastigheyt / lydtsaemheyt / beleefthеyt / liefde / hope ende voetveerdigheyt / niet anders konnende bestaen / ghelijck Bartas singt.

't Geloof oock geen geloof is sonder sulck geleyde,
Oock maer een ydel waen, die gantslyck niet en sluyt:

Eer sou de klare Son 't licht missen in ende uyt
En 't vyer sijn hitte, als wel 't geloove de voorseyde.

Hare Leeraers predikten het Euangelium Christi wysende de gemeynte tot hē / die ons verlost heeft vande verbloeckinge der wet/ eñ is voor ons de vbloeckinge geworden: want Godt den mensche geschapē om hem te dienē / keur eñ macht gegeven hebbende om syn gebot te gehoorsamen eñ staende te blyven ofte dat te overtredē ēn te vallen: Adam sijn gebot overtredende eñ alsoo sijn geslacht in hem gevallen synde van eeuwicheyt voorghenomen heeft (den val door sijne voorwetenheyt siende) het menschelijcke geslachte te verlossen/ eñ te stellen Jesum Christum tot eenē middelaer die de sonde soude te niete doen: op dat alle die in hem gelooven het leven mochten verkrygen. So moeten wy dan gelooven / siende op den leytsman eñ volmaker des gheloofs Jesum / de welcke voor de vreughde die hem voorgeset was/ heeft het kruys verdragē eñ de schande veracht / eñ is ter rechterhant des throons Godes geseten. Wetende dat de mensche niet gerechtvaerdigt en wort uyt de wercken der wet: maer door het geloove Jesu Christi/ die met sijn doot voor alle onse sondē betaelt heeft/ met syn heyligh leven ons den Hemel verdiendt / syn heylichmakende Geest in onse herten seyndet / ende met sijn leven ende sterven een voorbeelt tot alle deughden is: maer hy merckt wanneer wy ons recht van sonden tot de deughden keeren/ alsoo mogen wy door Christi verdiensten vergiffenisse hebben soo de Heylighe Schrifture betuyght: maer syn verdienste can ons niet baten / soo langhe wy ons leven met vlijt niet en beteren / ende niet en doen soo vele wy door Godts hulpe vermogen. Het gene Christus buyten ons voor ons heeft ghedaen / sal ons niet helpen/ soo langhe wy niet en lyden dat Christus binnen ons woone ende wercke: Want wy sijn eerst Christenen als wy met Christi inwoonende Geest tot de deugt gedreven worden/ gelijck d'Apostel seyt: soo is dan geen verdoemenisse

Gal. 1, 13
Heb. 12.
Gal. 2, 16
Rom. 8.

nisse den ghenen die in Christo Jesu sijn / die niet nae den vleesche wandelen:maer nae den geest/etc. Vele vande onse spreken vele van de verdienste Christi/ nochtans willen sy den aencloppenden Christum in hare herten niet laten/ ende blijven alsoo van den listigen duyvel bedroghen. De gantsche menscheydt Christi heeft voor ons een schrickelijcke pijne gheleden / sijn lichaem is met gheesselen ghewondt/sijn hooft met een doorne croone / sijn handen ende voeten met naghelen/oock heeft sijne ziele ongelooflijcken last voor ons geleden/hy heeft van grooten angst bloet gesweet/ende met beven ghesproken : Mijn ziele is bedroeft
Luc. 22. tot in den doodt. Hy heeft sijnen Vader met tranen ghebeden / ende aen den cruyce gheroepen : O mijn Godt waerom hebt ghy my verlaten? Niet teghenstaende de
Mat. 27. scharen met sijne discipulen tot hem gheroepen hebbende/seyde tot hen : Soo wie my wil naevolghen / die versake hem selven/ ende neme sijn cruys op ende volghe my nae. Derhalven wijsen wy onsen wandelaer voorder nae vervolginghe, wederwaerdigheyt, verachting, ghevanghenis, hongher, dorst, lijden, swaerdt, vyer ende water, alle welcke opene steden onder Aenstoot begrepen sijn.

Dit landt is vol elenden / ghelijck aen de voorsz. namen der steden wel te speuren is / maer de inwoonders lopen meest alle nae ghedult ende stantvasticheydt, mede in't selve landt gheleghen.

Midden in't landt is een pilaer opghericht in teecken van standtvasticheydt / daer haer wapen ingheghouwen is /sijnde een top met de sweep ghesmeten. Daer onder

Dant animos plagæ.

Den vromen door Godts handt gebracht in bitter lijden,
Werdt opgequeckt tot tucht en voelt een soet verblijden.

De Over-heeren aldaer syn alle Leeraers / die de Inwoonderen tot Jongheren Christi trachten te maecken/ Predikende: Christus seydt/ soo wie sijn leven wil behouden die salt verliesen: maer wie syn leven verliesen sal om mijnent wil/die salt vinden. Alle die Godtsaligh willen leven in Christo Jesu sullen vervolght worden: want soo hy selfs seydt: de leer-jongher is boven syn Meester niet/ noch de dienaer boven sijn Heere. Ghy sult oock overgelevert worden/ van uwe Ouders eñ Broeders / Magen ende Vrienden / ende sy sullen sommighe van u dooden/ ende ghy sult van een yegheliick ghehaet worden om mijns naems wille. Daer by voeghende: Alles wat u overcomt dat lijdet ende weest geduldigh/ in allerley droefenisse/volgende d'Apostel die daer seyt:wy bewijsen ons selven in alle / als dienaers Godes met groote lijdtsaemheyt/in verdruckingen/in noot ende benautheden / gelijck Christus bevolen heeft: Besittet uwe zielen door uwe ghedult/nae het exempel des Diakens Staphani (die van de

Math.16 15. 2.Tim.3. 12. Mat.10. 14. Syr.14. 2.Cor.6.4 Luc.21 19.

Lybertijnen beschuldicht) ghesteenicht wordende stant-
vastich bleef / ende neder knielende met luyder stemmen
riep/Heere en rekent haer dese sonden niet/ te vooren ghe-
seydt hebbende: siet ick sie de Hemelen open / ende de sone
des menschen te rechter hant Godes staen / eyndelijc spre-
kende Heere Jesu ontfanght mijnen gheest. Ist dat ye-
Act. 7. mant lijdt als een Christen / die schame hem niet: maer
prijse Godt in desen deele. Soo dat dan de gene / die lij-
den nae den wille Godes/dat sy hare ziele den ghetrouwen
Schepper bevelen. Daerom vreest niet wat ghy lijden
moet:siet de Duyvel sal sommighe van u lieden in de ghe-
vanckenisse werpen/op dat ghylieden beproeft wordt / en-
Act. 2. 10. de ghylieden sult verdruckinghe lijden thien dagen / weest
ghetrou ende ick sal u de croone des levens gheven. Sa-
ligh sijt ghy als u de menschen versmaden ende vervol-
ghen/ende alle quaet teghen u spreken / lieghende om mij-
nent wille / verblijdt ende verheughet u: want uwen loon
is groot in den Hemel. Gelijck Christus seydt:

Mat. Die alles hier verlaet en volght mijn stappen nae,
Mijn leere-jonger is,comt eynd'lijck daer ick gae.

Soo seydt dan oock Jacobus: mijn broeders acht dat
voor groote vreughde / als ghy in veelderhande versoec-
kinghe comt; wetende dat de beproevinghe uwes geloofs
Saligh. lijdtsaemheydt werckt / etc. D'inwoonders alsoo onder-
richt ende door Godes Gheest verlicht overlegghende met
malcanderen / dat de versoeckinghen als breydelen sijn/
die ons tegenhouden/om niet reghelrecht met uytgestrec-
ten halse nae de verdoemenisse te lopen. Dat het sijn ge-
lijck als oogh-blinden diemen de paerden aendoet /op dat
haer ghesichte ter syden niet af en dwale: dienende om on-
se ooghen te bewaren / op dat sy haer in dese ydelheyt des
werelts niet en verwerren. oock dat geen boom herplant
noch ghtgriffet en can werden/ ten sy dat hy te vooren ge-
snoept ende gekroont is / dat sy alsoo in Christo niet aen-
wassen connen / oft in den rechten Olijf-boom gheintet

wer-

werden/ ten sy / sy wel ter deghen van hare wereltsche tacken ghesnoept ende ghereynight werden. Ende 'tghene Rollenhagius in sijn 96. Emblema seydt / op het spreeckwoordt:

Tribulatio ditat.

Tribulat atque quatit segetes ditescere sperans
Rusticus: & nobis crux bene nostra facit.

Het welck ick aldus verduytst hebbe:

Door meng'en svvaren slagh des vlegels en 't verduren
De land-man met veel zaets vervullet syne schuren.
Het caf vervlieght tot niet, en't vvelghesuyvert saet
Men by den and'ren brengt, daer't niet verloren gaet:
De rechtvaerdige alsoo na druck, verdriet en lijden,
Geraken eyndelijck in eeuwighe verblijden;
Daer sy alsdan gerust, vergadert synde t' saem,
Den Heere sullen sien, en loven synen naem:

D'inwoonders singen daegh'lijcx.

Broeders, hoewel vvy hier in onse dagen
Lyden met smerten veelderhande plaghen,
Om Christi wille: laet ons niet vertsaghen,
't Staet te verdraghen,
Siet onsen Heyland lang voor heen getreden
Heeft duysent-mael meer smert en smaet geleden,
Om af te wasschen sonden en boosheden,
Die ons bestreden.
Wie nu op aerden synen naem belijden,
Als syne jongers vromelycken strijden,
Vreugdigh verwerven 'teeuwighe verblijden
Nae dese tijden.
Schoon de vyanden ons alhier versmaden.
Staende met vyer en swaerdt op onse paden:
Wy doch besitten onder 't cruys beladen,
'Trijck der ghenaden,

Daerom singt oock I. Cats.

Godts volck bedroeft in vreugt, en vrolijc in geklagh,
Belacht des Werelts druck, beschreyt des werels lach,
Een hert dat eertijts was geduldig in 't bedroeven,
Treurt nu 't sich van 't gheluck voelt troetelen en toeven.
En ducht; oft hier sijn deel kreeg, als een werelts gast;
Dies isset met de vreugt des werelts niet ghepast.

Rom 8.17 Dit doet ons het licht der Heydenen gedencken seggende: Ist dat wy kinderen sijn / soo sijn wy oock erfgenamen / namentlijck / erfgenamen Godes / en mede erfgenamen Christi / soo verre wy mede lyden: op dat wy mede
2.Ti.2.9. verheerlijckt worden. Om de welcke ick lyde de banden gelijck een quaetdoender: maer het woordt Godes en is niet ghebonden. Daerom verdraghe ick het alle om de uytvercorene / op dat sy salighēyt souden verkryghen / die in Christo Jesu is met eeuwighe eerlijcheyt. Het is een ghetrouwe woordt: want ist dat wy met hem gestorven sijn / soo sullen wy oock met hem leven / ist dat wy verdragen / soo sullen wy oock met hem heerschappen / ist dat wy hem verloochenen soo sal hy ons oock verloochenen. Verhalven;

Catz. O! mensche, wie ghy sijt, en toont u niet t' onvreden,
Als God doorwont u hert met druck en swarigheden,
't Is niet tot u verderf: siet Godes wonder handt,
Gheneest oock als sy quetst, verkoelt oock als sy brandt.

Soo seyt oock G. de montenay in haer 67. Embl.

Per multas afflictiones.

Door vele quellinghen.

Feu, glaive, mer, maint cien malicieux,
De tous costés les iustes environne.
Rien il n'y a en ce moinde envieux
Qui avec deuil ce tourment ne leur donne:
Mais de la foy l'œil voyant la couronne

Aeux

A eux promis apres l'affliction,
Auec sainct Paul troevent la guide bonne,
Qui mene a Christ nostre saluation.

Dat is:

Vier, Water, Swaerdt en veel bloetdorstig' honden,
't Rechtvaerdich volck omringen met gewelt;
Ter werelt wort so nijdigs niet gevonden
Dat haer met pijn en droefheyt niet en quelt:
Maer sy gesien de kroon voor haer gestelt,
En toegeseyt die hier volstandig lyden,
Met Paulo elck na sulck een leyder helt
Die haer geleyt na Christum, ons verblyden.

Alsoo comt dan de vervolgde wandelaer door Standtvasticheyt, tot Fonteyne des levens in het dal der vreden.

Fonteyne des levens, is een uytermaten verheughende heerlyckheyt / die voor alle Christenen openstaet / al waer Godes Barmhertichheyt hare woonplaetse heeft. Dit is de selve daer Zacharias van schrijft / te dier tyt sal het huys Davids ende de borghers te Jerusalem een vrye opene Fonteyne hebben tegen de sonde ende onreynicheyt. By dese / op het merct-velt staende, daer het levendige water uyt Christi wonden is vloeyende.

Staet ter eeren der selver gheschreven by G. de Montenay.

De plenitudine ejus.

Sijn overvloet komt ons te moet.

Pource que tant eslongés de Dieu sommes,
Qu'impoßible est à nous de laprocher
Naistre il a fait son fils semblable aux hommes,
Fors quil est net, & exempt de pecher,
Qui se veut donc de peché depescher
Et de Satan fuir-la servitude,
S'en vienne a Christ pour sa soif estancher:
Car nous puißons tous de sa plenitude.

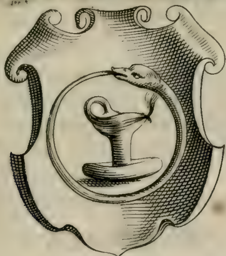
Het welck aldus verduytsche.

Dewijl wy sijn soo wijt van Godt getogen,
Dat wy tot hem te komen niet vermogen:
Hy sijnen soon gesonden heeft op aerd'
Den mensch gelijck: doch sonder sond gebaert.
Die sich dan wil ontlasten van sijn sonden,
En van het jock des Satans sijn ontbonden,
Tot Christum com, om laven syne borst:
Sijn overvloet can slissen onsen dorst.

Mat. 11. Hier roept Christus selfs / comt alle tot my die belast
ende beladen sijt ick sal u verquicken. Wie daer dorstet/
Joha 7. die kome tot my ende drincke. Ick ben dat broodt des
levens wie tot my komt die en sal niet hongheren / ende
Joh. 6. wie in my ghelooft sal nimmer dorsten. Mijn vleesch
is de oprechte spyse ende mijn bloet is de oprechte dranck/
die mijn vleesch eet ende mijn bloet drinckt die blyft in
15. my ende ick in hem. Ick ben den Wijnstock / ghy sijt
de rancken: Wie in my blijft ende ick in hem die brengt
Math. 5. vele vruchten voort: Want sonder my en kond ghy niet
doen / saligh sijnse die hongheren ende dorsten nae de
Joh. 4. gherechtigheydt want sy sullen versaedt worden. Wie
van den water drinckt dat ick gheven sal / die en sal in
der eeuwigheyt niet dorsten: Maer dat ick hem geven
sal / dat sal in hem worden een Fonteyne des waters dat
in het Eeuwighe leven springht. Ende door de Prophe-
ten: Ghy alle die dorstende sijt / komt tot den water:
ende die gheen silver en hebben / comt koopt ende eet.
Comt koopt doch sonder silver ende wisselinge wijn ende
Esa. 55. melck. Ick sal den dorstighen van de Fonteyne des le-
Apo. 21. vendigen waters om niet gheven: Wie verwint die sal
besitten / ende ick sal sijn Godt sijn / ende hy sal mijn so-
Amos 5. ne sijn. soeckt my ende ghy sult leven. Magh een vrou-
Esa. 39. we haer kindt vergheten / alsoo dat sy de soone haers
buycks niet en ontfermt? al vergat sy't oock soo en sal ick

u niet vergeten. Ick hebbe de persse alleen getreden/ ende van den volcke en was gheen man met my. Dit is mijn gebodt dat ghy malkenderen lief sult hebben/ gelijck als ick u lief ghehadt hebbe. Niemant en heeft meerder liefde dan de ghene die sijn leven laet voor de vrienden. Ghy sijt mijn vrienden/ist dat ghy doet dat ick u gebiede. Ghy en hebt my niet verkoren: Maer ick hebbe u verkooren / ende u ghestelt dat ghy gaen sout ende vruchten voortbringhen / de Vader heeft de Soone lief / ende hy heeft het hem al in sijne handt ghegheven. Wie in den Soone gelooft die heeft dat eeuwighe leven. Ende alsoo komt de wandelaer (hem hier ververscht hebbende) door Tydelijcke doot tot Opstandinghe, die wy in't eynde des boecks beschryven. De reyse alsoo volbrocht/ komt in't Beloofde landt, daer altijdt Melck en Honich vloeyt / die den Boom des Levens eeuwigh is uytghevende. De Wapen des Landts is een brandende Lampe met een Slang-Cirkel omringt / daer onderstaende.

Esa 63. Joan. 15. Joh. 3.

Fruimur

Fruimur iam morte perempta lumine perpetuo.

Nae't sterven, met een nieu ghesicht,
Ghenieten wy het eeuwigh licht.

Daer hebt ghy het Paradijs, Saligheyt, Vreugden-bergh, Apostel-stadt, Aller-heylighen, S. Marien-stadt, Engelenberg, tNieuwe Ierusalem ende de H. Dryvuldicheyt. Eyntlijck Het eeuwighe leven. Ende dit is den nieuwen Hemel daer Ioannes in sijne Openbaringe van schrijft. Ick sagh
21. een nieuwen Hemel ende een nieuwe Aerde: want den eersten Hemel ende de eerste aerde was vergaen / ende de eerste aerde en was niet meer. Daer sullen de rechtvaerdighe zielen in Godts handen sijn / ende gheen quaet en
Sap.3.1. roertse aen: want hy sal den doodt gantsch verslinden eeuwelijck. Ende de Heere sal de tranen van alle ghesichten
Es.25.18. afwasschen / ende sal wech nemen de versmaetheydt sijns volcks in alle landen: want de Heere heeft het geseyt: Soo sal u treuren in vreught veranderen / ende uwe vreught sal
Ioa.16. niemant van u nemen: want geen volcomer vreught als Godts aenghesicht t'aenschouwen: gelijck den Propheet singht tot den Heere.

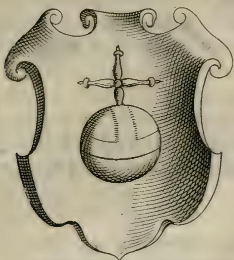
Psalm16.

Geeft my o' Heer volcomen goet bericht:
Om in te slaen, des levens rechte weghen,
Devvijl alleen in u lief aenghesicht
Is alle vreught volcomelijck gheleghen:
En in u handt bestaet tot allen tijden
Al wat den mensch te rechte can verblijden.

Slot ghesangh.

Wat groote vreugt verschijnt den mensch,
Wat heeft hy't al nae sijnen wensch,
Als hy ghestorven weer oprijst
Daer hem den *Boom des levens* spijst:
Vaert over, uyt *Opstandigheyt*,
Nae *Vreughden-bergh* hem toebereyt:

Van

Me coluiße juvat.

Te vergheefs eeren sy my niet.

Hare straten sijn breedt/ hare Kercken uytwendigh ghebouwt met Albaster en Marmersteen. Hier is het Hof van Satan, Groot-vorst des wereldts ende verleyder des menschen / die selfs de Sone Godes / Jesum Christum onsen Salighmaker versocht / hem voerende op de tinne des Tempels / ende daer nae op een hooghen bergh/ hem thoonende alle de Coningh-rijcken der wereldt ende haer heerlijckheydt / seggende : Alle dese dinghen sal ick u geven indien ghy nedervalt ende my aenbiddet. Maer Jesus seyde tot hem / Gaet wegh Satan : want daer staet gheschreven / den Heere Godt sult ghy aenbidden ende hem alleene dienen. Doe verliet hy hem ende siet de enghelen quamen ende dienden hem. Een heerlijck voorbeelt/tot de navolginge Christi. Wat nu voor Overheeren/Priesters ende inwoonders dese volck-rijcke stadt heeft / canmen lichtlijck mercken : want de sorghvuldigheydt deser wereldt ende het bedroch des rijckdoms ende andere begheerlijckheden comen in / ende versticken dat woordt / ende het woordt wordt onvruchtbaer. Daer nae

als de begeerlijckheyt ontfangen heeft / baert sy de sonde/ ende de sonde als sy volbracht is brenght de doodt voort. Het is seker dat wy Godt niet en connen lieven/ als wy de wellust beminnen/ oft dat onsen schat op der aerden soude sijn ende in den Hemel / oft dat wy Christi lidtmaten souden sijn ende voor des duyvels dienaers ghekent ende aengenomē souden wesen. Hier op stelt Georgette de Montenay een sinnen-beeldt onder het woordt.

Impoßibile est.

Voicy qui faict, d'un seul cœur deux offrandes:
Faisant partage entre Dieu & diable,
O! toy Chrestien, Dieu veut que tu entendes
Qu'il est jaloux, & n'est point supportable:
De te souiller en chose abominable:
Car tu ne peux seruir à deux seigneurs.
Or Dieu veut tout. Car n'estant partissable,
Des hommes veut & les corps & les cœurs.

Dat is:

'Tis onmoghelijck.

Siet hier de man syn hert aen twee-en klieft,
Meynt Godt daer mede, oock Satan sy gerieft.
O! Christen mensch jaloux is Godt de Heere,
'Tis niet genoegh, hy wilt alleene d'eere.
Afgrijslyck ist, ghy stelt u in't gevaer,
Twee Heeren can men dienen niet te gaer.
Godt wilt het al, het lichaem 'therte mede,
'Twelck onverdeelt te samen blijft in vrede.

Soo de wellusten soo vol ghevaers niet en waren/ onse Heere Christus soude soo sorghvuldigh niet geweest sijn/ om die sijne kinderen te ontrecken / haer vermanende tot ghedult/vervolginghe / cruys ende lijden / om hem nae te volghen. Dit hebben de Heydensche Philosophen selfs ghespeurt. Diogenes ontmoetende Pseusippum (die/ door

door wellust ghedreven / hem in een Koetſ-waghen na de ſchole liet voeren) geliet hem als of hy hem niet en ſag. Pſeuſippus dit merckende ende begeerende geſien te weſen / riep hem aen / ſeggende / vaert wel Diogene. Daer op hy hem ſtrax antwoorde ende ghy niet : Dewijle ghy met u wellustig leven ſoo vele te kennen gheeft / dat ghy ſulckx niet en begeert : Want te vergheeſs wort den vrede ende voorſpoet dien gewenſcht (als de Schriſture ſeyt :) die der ſelver niet waerdigh ſijn / als de wellustige : want den wegh die ſy nemen hun ſchoon ende luſtich duncken-de/leytſe (als Chriſtus ſeyt :) ter verdoemeniſſe/onder de kranckheden vreſen wy gemeynelijck de gevaerlickſte/als de Peſte/'t fenijn etc. Ende men ſoeckt met alle middelen de wereltſche welluſten te mogen genieten/daer nochtans (als Architas Tarentinus de Philoſoph ſeyt :) geen gevaerlijcker noch doodelijcker peſte ſy/noch die dē menſche ſnellijcker ombrengen kan / als deſe. Waer over Ant. Cotel in ſijne Epig. uyt het Griecks ghenomen aldus ſinght.

Baſtir Chaſteaux, Couvrir grands tables,
Faire l'amour, Coucher grand ieu,
Sont grands chemins qui (delectables)
Conduiſent l'homme en pauvre lieu.

Het welck aldus kan vertaelt worden.

Caſteelen bouwen,
Banckettén houwen,
't Wellúſtich vryen,
De tuyſcheryen
In groot ſpel plegen,
Sijn wyde wegen,
Die luſtich ſchynen;
Maer doen verdwijnen
Als arme menſchen
Die daer nae wenſchen.

D ende

Ende A Zamariel op de ydelheyt des werelts.

Le beau du monde s'efface
Soudain comme un vent qui passe,
Soudain comme on voit la fleur,
Sans sa premiere couleur,
Soudain comme une onde suit,
Deuant l'autre qui la fuit.
Qu'est-ce donques que le monde ?
Vn vent, une fleur, une onde.

Dat is:

Watmen ſchoons ter werelt vind
Vliedet ſnelder als de windt:
Snelder als de bloem vergaet,
Die in hare veruwe ſtaet;
Snelder als d'een bare voor,
Synde een ander op het ſpoor;
Wat is dan des vverelts roem?
Windt, een Waterbaer, een Bloem.

Maer dat meer is ſy affonderen ons/ als voorſchreven van Jesu Christo / daer mede wy niet vereenight konnen worden / ſoo wy des weerelts begeerlijckheydt niet en verſaecken / ons vleeſch niet en kruyſighen ende door den engen wegh tot het rijcke ſijns Vaders hem nae en volgen/ en in ſijn lyden ende ſterven hem niet gelijckformich ghemaeckt worden: Soo ſegghen oock de oude wyſen dat de welluſten in treurigheydt ende ſmerte veranderen / alſoo dat de Keyſer Adrianus te rechte de welluſten deſer wereldt by pillen verghelijckt / die inwendigh vol bitterheydts ſijn ende uytwendich verguldt / het welck men niet ghewaer en wordt tot datmen die inghenomen heeft. Sy ſijn als de appel van onſe eerſte Ouders / die ſoo lieflijck ende ſchoon was om aen te ſien ende nochtans ſoo quaet om verdouwen. Daerom ſeydt Christus tot de Welluſtighe / wee u die daer lacht: want ghy ſult weenen.

nen. Ende Paulus: Soo ghy nae den vleeſche leeft ſoo ſult ghy ſterven. De welluſt (als Chryſoſtomus ſeyt ende de voorſz. wapen des landts uytwijſt) is als de Meerminne/ die alles wat haer buyten het water verthoont/ ſchoon heeft/ het hayr lang ende gout-geel ſijnde/ de borſtkens appel-rond / den hals / lichaem ende handen wit als albaſter/ de kaken bloſende / de lipkens als coral: maer den ſteert (die onder het water verborghen blijft) is ghelijck een ſchrickelijck ſerpent / ſcherp ghetant ende vergiftich. Daerom riedt Ariſtoteles / om voor de liſten ende laghen der welluſten bevrijt te ſijn / die aen te ſien van achter ende niet van vooren. Hier by voeght wel 't ghene Joannes de Brunes een treflijck Poët / in ſijne Emblemata ofte Sinne-beelden ſeydt / op deſe woorden des Propheets Jeſaie: Sy broeden Baſiliskes eyeren ende wercken ſpinne-webben, eetmen van haer eyeren ſoo moetmen ſterven, vertreet menſe daer-en-teghen, ſoo vaert daer een adder uyt. Men verhaelt ſeydt hy: dat de eyeren van de ſerpenten van buyten wit/ glat ende ſchoon ſijn: maer van binnen ſoo vergiftigh/ dat dieſe comt te breken / ſchielyck van die fenynighe lucht wordt aengheblaſen / ende doodt ter aerden neder valt. Hier by connen ſeer wel de welluſten ende ghenuchten deſes wereldts vergheleken worden / die van ghesichte vriendelijck ende toelachelijck ſyn / maer hebben van binnen verborghen een doodtlijck vergift/ ſoo dat ſy een yeghelijck dieſe handelt / ende door het ghebruyck/ ghelijck in ſtucken breeckt / een eeuwigh verderf aen-brengen.

Tot beſluyt.

Schout de welluſt als een peſt,
Laet u van haer niet bedrighen:
Haer aenlockſel dat is lieghen,
En des ziels verderf op't leſt.

Oock om vry te ſyn van ſmaet,
Sult by tijdts den rugh haer wenden:
Want 'tverblyven by haer lenden
Werct berou' alſt is te laet.
Allen'tvoordeel, datſ' u doet,
Is te krijgen ſwacke leden,
'Thert met ſorgh en angſt beſtreden,
Dagh en nacht een ſvvaer ghemoet.
Wroegen, knagen,ſonder endt,
Smaetheydt,ſpot en groote ſchanden,
'tStoocſel van een yeders tanden,
Dit's 'tprofijt van dit preſent.

Dit land van Welluſt van'tmiddelpunct Booſe-luſt daer onder Begeerlijckheyt ende Valſche-ghedachten ſorteren/ ſtrect tot Hoovaerd, Gierieheyt, Lecker-tant ende Oncuyſcheydt. Soo ſullen wy dan voor eerſt beſchrijven de gelegentheyt van de hoogh-geboude Babelſche Stadt Hoovaerd, ſijnde die ſelve de ghemeyne herberge van alle ſonden; want ſy daer al te ſamen logeren connen/ is oock den oorſpronck ende ſteunſel der ſelver / ende de oudtſte voor
Joa. 12. Adams tijden gheſticht/ in de welcke de duyvel een Vorſt is/ die onſe eerſte ouders d'eerſucht inblies/alſo dat Adam niet te vreden ſijnde met ſijnen ſtaet (daer hy nochtans als hooft over alle creaturen op aerden gheſtelt was hem noch heeft laten beweghen om Godt te willen gelijck ſijn/
Geneſis 3 waer over de Heere ſeydt : Siet Adam is ghewoorden als onſer een : doch om deſen ſijnen hooghmoet / hem rechtvaerdelijck ſoo ſeer vernedert heeft / als hy hem meynden te verheffen/ſtellende hem met alle ſijne nacomelinghen in ſulcken ſtaet / dat ſy ghedwonghen ſijn geweeſt te bekennen dat ſy menſchen waren. Deſe Stadt is uytermaten groot/hare ſtraten breedt ende ghemackelijck / de poorten wijdt/ de uytwegen ghenoeghlijck haer verthoonende/ die over een bruagghe d'inwoonderen tot Pracht ſtijghen doen. De kercken ſijn conſtigh van ghebou ende coſtelijck ghe-

tiert/met hooghe torens / daer op voor weer-hanen Pauwen ghestelt / den steert in de locht stekende sonder hare pooten eens te besien: So is oock des stadts wapen een Pauw' met dit advys:

Me vel Iovis ales adoret.

Den Arent selfs my eere biedt,
Als hy de cracht mijns luysters siet.

Op de poorte van Boose-lust afcomende: staet in gulde letteren:

Tolli nos vis fasque negant,
Vel jure ruamus invito.

Ist gheoorloft ofte niet,
Laet opklimmen, dat m' ons siet.

Ende op de ander nae de brugghe toe:

Regnandi dira Cupido
Vlterius movisse jubet.

Het sy met loosheyt ofte macht,
Wy moeten hoogher in de pracht.

Sedert den val Adams / sijn haer Overste (by den voorsz. Satan daer ingheestelt) tot allen tijden Cains/ Nembrothe / Cores/Dathans/Abirams/ Sauls / Goliaths/ Absclons/Rabsaces/ Nabucadnezars/Hamans ende diergelijcke gheweest. Hare Priesters syn Phariseen/ die de voorsittinghen in de maeltijden ende voor-gestoelten in de vergaderingen begeeren/ ende geeren op de merc-
Mat.23. 23. ten ghegroet worden / ende van de menschen Rabbi ghenaemt. Waer over Christus roept: wee u schriftgeleerden ende Pharizeen: want ghy sluyt het Coningrijck der Hemelen voor de menschen / ghy en gaet daer niet in/ ende die daer in gaen souden / laet ghy niet ingaen. Soo comt het dat de borghers ende inghesetene groote pochers ende snorkers sijn / ende haer selven niet kennen leeren : maer haer wenden van Godts woordt ende gheboden/ dancken hem niet vande ontfangene weldaden: maer verhoovaerdighen haer in de goederen / als of sy die van haer selven
(1. Cor.4) hadden: daer nochtans d'Apostel seyt: wat hebt ghy mensche dat ghy niet ontfangen hebt? want alle goede eñ volcomene gaven comen van boven af / van den Vader des
Esech.16. lichts/gelyck hy selfs seydt: Ick hebbe u opghetoghen ende groot laten worden: mijne handt heeft alles ghemaeckt dat daer is. Oock soo schept hy noch daghelijcx alles tot onderhout des menschen / ghelyck Bartas in synen derden dagh van de scheppinge singht.

Ceste puißante voix, qui l'univers bastit,
Encor, encor sans ceßé ici bas retentit:
Ceste voix d'an en an, le monde renouvelle:
Et rien ne naiſt, ne vit, ne croiſt qu'en vertu d'elle.

Dat is:

Dit crachtich heyligh woordt (daer alles in bestaet)
Noch doorgaens syn gheluyt op aerden hooren laet:
Dees stem van jaer tot jaer vernieut des werelts leven
Al 't gene groeyt en bloeyt moet sy den wasdom geven.

Ende de groote Propheet in synen 65. Psalm.

Heer

Heer ghy besoeckt het landt met regen,
Alst dorstich is en droogh:
En maeckt het rijck door uwen seghen,
Vyt dyne wooning hoogh.
Men siet u beken heer uytgieten
Haer water, seer planteyt,
Waer me ghy doet het groen opschieten,
Als die 't landt heeft bereyt.
Ghy weyckt o! Heer haer dorre voren,
En druckt de kluyten neer,
Dies segent ghy den scheut van't coren,
Mits 't regenachtich weer.
Ghy croonet heel jaer met ghenaden,
Op sijnen tijdt beset.
En uyt de locht van uwe paden
Drupt niet dan enckel vet,
Den reghen leeckt oock in woestijnen
Op hutten uytghestort,
De heuvels staen vol teruw' en wynen,
Met vreughden opgegord.
Met cudden syn de groene weyden
Als met een kleed bedeckt.
De dalen, die 't geberghte scheyden,
Met schoon teruw' overstreckt.
Het schijnt op't veldt dat alle dinghen
Van Godts ghenade en deucht,
Schier lachen, juchen ende singhen,
Haer soete liedt met vreucht.

Sy doch segghen met Job/ niet de Heere heeft het ghegeven: maer vergheten den Schepper. Waer over Godt selfs klaeght: dewijle sy gheweydet syn/ dat sy sat ghewozden sijn ende ghenoegh hebben / verheffen sy hare herten/ daerom vergheten sy mijner. Hos. 13. Sy achten haer selven oock niet alleen Gode gelijck te wesen: maer verheffen haer boven hem/ gelijck dan Pharao tot Moysen en Aron sprack:

Wie is de Heere wiens stem ick hooren moet ende Israel laten gaen? Ick wete van de Heere niet / wil oock Israel niet laten gaen. Ende de Babilonische Coninck: Ick wil in den Hemel stijghen/ etc. Dewijle doch alle menschen/ jae de machtichste des werelts / den Almachtigen Godt als den eenighen schepper ende overste heerscher / onderworpen syn. Raden wy onsen wandelaer dese Stadt als een peste te schouwen: want de Heere vertoont sich met reden over de hoovaerdighe / ende kentse van verde gelijck de groote Sanger singht.

Psa. 138. Heer ghy seer hoogh sit,ende aensiet
Dat hier is niet
Geacht demoedigh:
Van verde ghy de stoute kent,
Daer van ghy went
V ooghen goedigh.

Heeftse oock noyt ongestraft ghelaten. Soo haest als Satan voorgenomen hadde hoogher te klimmen en hem Gode ghelijck te maken / wierd hy met eenen schrickelijcken donder-slagh uyt den Hemel ghewoorpen. Adam bracht hem selven ende de sijne / om dat hy hem te hooghe wilde verheffen / in groot verdriet ende elende. Maria de suster Mosi/teghen haren broeder opstaende wert met melaetsheyt geslagen. Core/Dathan ende Abiram/willende haer Mosi ghelijck maken / wierden levende ende noch sprekende ten aensien van al het volck / van der aerden verslonden. De opgheblasene hoovaerdighe groote Goliath wierd van David / die noch jonck was / met een slingher-key te nedergeworpen/ ende 't hooft afgeslaghen. Osias de Coninck te Juda / niet te vreden met syn heerlijckheydt / soeckende het Priester-ampt mede tot hem te trecken/wierd (soo haest hy het Wieroock-vat aentaste) met melaetsheydt gheslaghen / die hem tot in de doodt by bleef. Senacherib na dat hy door Rabsaces/grouwelijcke laste-

ringhen teghen de Heere der heyrſcharen hadde uytghe-
ſpoghen ende hem ſelven ſoo verheven als ofte hy hem ten
ſtrijde hadde uytge-eyſcht / wert des nachts met 185000.
mannen door eenen Enghel omgebracht / het welck Bar-
tas in ſijnen eerſten dagh van de ſcheppinghe ghedenckt:
aldus by my vertaelt.

Voor Ieroſolima een Enghel heeft verſlaghen
Senacharibs groot heyr, niet connende verdragen
Hy boven Godt de Heer, met ſinnen onbedacht,
Syn goude Af-goden had ge-eert en grooter g'acht.
Siet ſyn volck had ſoo vaſt omringht de ſtercke wallen
Van Godes Heyl'ge ſtadt, dat daer geen mus uytvallen
Noch inne vliegen con. Eſechias, vermant,
Aenſiende dit verdriet, 't bederf van't gantſche landt,
Sijn volck vaſt onder 't jock, gheſlaghen en ghevanghen,
Syn ſonen doodt, daer by ſoo veel betraende wanghen
Der maegden, ſynde onteert, ſyn lichaem ſelfs doorwont,
Den Tempel ſonder muer, die nu heel ledigh ſtont
Van Prieſters, om den Heer te doen ſyn offerhanden,
'Twierooc-vat ſonder roock, den Altaer ſonder branden,
Met eenen ſack omgord en 't hooft met as bedeckt,
Hy Godt door ſyn gebedt tot ſijner hulp verweckt,
Die dit Godtlooſe volck, en dat in corter ſtonden,
Den doodelijcken pijl van boven heeft geſonden:
Want ſo de wacht voor 't vier in ruſte ſlaep'rich lagh
Sand Godt (die deſe ſtadt barmhertighlyck aenſagh)
Een ſtercken Engel af, de ſelve ſtracx t'ontſetten,
En 't goddelooſe volck 't voornemen te beletten.
Door welcker ſwaerd alleen daer niet bleef in den loop
Het lichaem van een man: maer van een grooten hoop.
Smeet nu van achter in, dan wederom van voren,
Soo dat in corter tijdt 't gans leger ging verloren.
Elck ſtelde ſich ter vlucht bevreeſt ſijnde en vervaert,
Ontliepen doch te ſpaed dit vliegend ſcherpe ſvvaert,
'Tvvelc (ſonder arm oft handt te ſien) ſloegh hen en vveder,
Werpende op eenen nacht ſoo menigh duyſent neder,

 Ghelyck

Gelyc de vleugels van den meulen men wel ſiet,
Den wind doch (dieſe doet omdraeyen) can men niet.
D'hebré des morgens vroeg van boven vande muren
Aenſiende ſoo veel volcx verſlagen ſonder ruren,
Ia hondert ſeſtich duyſt en vyfentwintich meer
Niet vvetende door vvien, verheuchde in God den Heer.

Soo werdt oock d'eergierige Aman aen de galghe gehangen die hy Mardacheo bereyt hadde/ om dat hy hem geen eere bieden wilde. Nabucadnezar / ſich ſelven verheffende ende voor eenẽ God uytgevende/ werd mede van Godt geſtraft van ſyne heerlijcheyt berooft eñ den onvernuften dieren gelijck ghemaeckt / alſoo dat hy de tijdt van seven jaren by de Oſſen in't gras ſijn voetſel nam / tot dat hy den Heere ootmoedelijck gebeden ende ſyne ſonden bekent hadde. Sulcke ende diergelijcke exempelen ſijnder ſchier ontallijcke/ſoo in de Schrifture als in de wereltſche Hiſtorien: doch om niet te langwijlig te ſchynẽ/ laten wy dat by deſe blyven/ eñ ſeggen met Chilo van Lacedemonien/ die (gevraegt ſijnde wat Godt in den Hemel dede) antwoorde/ dat hy de hooge dingẽ vernederde ende de nederige verhief. Het welck de Maget Maria in haren Lofſang beveſtigt / ſingende.

Mijn ſiel verheft den Heer, en mijn verſlagen geeſt
In Godt myn ſaligheydt verheucht ſich aldermeeſt.
Hy heeft de nedrigheyt ſijns dienſtmaegts willen roemen,
De gantſche werelt door my ſalich men ſal noemen.
Hy groote dingen doet bethoont in my ſijn macht,
En ſyn barmherticheyt duert eeuwig in't geſlacht
Dergener die wel doen, en Godes vrees betrachten,
Hy heeft gewelt gedaen door ſynen arm vol krachten,
D'hovaerdige verſtroyt de machtige verdreef,
De nederige, weer, tot in den throon verheef,
De hongerige ſpyſt, met goederen vervullet,
De rycke wijſt van hem, ontblootet ende onthullet,

Heeft

Heeft Israel syn knecht opg'holpen op dat hy
Dan, syn bermhertigheyt gedenckende bely,
Als hy gesproken heeft uyt loutere ghenade,
Tot Abram onsen vaer en die van synen sade.

Den dagh des Heeren (seydt Esaias) sal gaen over al het hooghmoedighe ende verhevene/dat het vernedert worde. Willende daer mede te kennen geven / dat alle de gene die hen in hare eyghene hoogheydt/edelheydt/ cracht ende rijckdom verheffen/ door Godes toorn (die snel als eenen blixem comen sal) sullen verdorven worden. Dit sy ghenoegh geseyt om hier niet langer te verblijven, ende onsen reyser oock van Giericheydt af te wenden / waer van wy den staet aldus beschrijven.

Giericheydt, is een oude verballene Stadt oft vlecke vol stancx ende vuylicheyts / die Gregorius in sijne moralia de woonplaets der duyvelen / ende Hieronimus de speloncke der moordenaren noemt. Heeft groote opstaende poorten ende intreckende brugghen. Des stadts wapen is een fuycke/daer onder:

Certa domus nummo.
Nulli hinc exire potestas.

Laet incomen: maer niet uyt,
Wat wy raken dat is buyt.

Haer sinne-beeldt aen d'ander syde staende is een Egel met appelen geladen hebbende eenighe pinnen ledigh/ onder dese sententie.

Deest, ni sint cuncta referta.

Met hoopen 't een by d'ander voeg,
Doch evenwel my niet genoeg.

In dese vlecke is gheen rust te vinden / niet anders dan oftmen in de doornen laghe die aen alle syden steecken:

Esa.1.23. Want hare Vorsten sijn afvallige ende der dieben ghesellen / nemen alle geschencken ende poogen na gaven / den weesen en doen sy geen recht ende de weduwen sake komt
Ese.1.23 niet voor hen. Hare oversten sijn daer in als grypende wolven / bloet te vergieten ende sielen om te brengen / om hare gierigheydts wille. Hare kercken ende vergaderingen sijn duystere uytghehoolde mijnen / daer de afgodische gierigaerts den Mammon aenbidden / houdende den rijckdom voor haren Godt. Ghelijck Anselmus op Pauli brief tot den Ephesien seyt.

Avari Deus, Nummus est.

De gier'gaert hout in't slot
Het geldt voor sijnen Godt.

Eset.1.29 Het volck in den lande ghebruycken geweldt ende roven met macht / beschinden den armen ende elendighen/
Mic.2.2. ende doen den vremden gewelt ende onrecht. Sy nemen Ackeren tot hen ende nemen Huysen die sy slechts willen/
Am. 3.10 alsoo dryven sy ghewelt met een yeghelijcken huys ende eens yegelijcken Erve. Sy haten het goede ende lieben
Mic.3.7. het quade/ sy villen de rechte wandelaers de huyte af ende het vleesch van hare beenderen. Sy en achten gheenes rechts (spreeckt de Heere) ende versamelen schatten met
1.Sam.8.3. brevelen en rooben in hare Palaisen/ gelijck de sonen Sa-
Ese.22.13 muelis. Waer over de Prophete roept. Siet ick slae mijne handen te samen over de gierichheyt die ghy dryst ende
Hom. 20. over het bloet dat in u vergoten is. Waer over Chrisostomus seyt.

Aaritia Tyrannus crudelis est.

De giericheyt een wreet tyran,
Gheen straffer beul men vinden kan.

Ende volghens dien seyt Spineus / daer is gheen soo wreeden Tyran die by de Gierichheydt sy te ghelijcken: Want door geduyrige sorge quellinghe ende vreese doodet sy

sy de menschen / die onder hare slavernye ghecomen sijn. Sy sleiptse door haghen door bossen over landt over zee/ in winter/ in somer/ by daghe/ by nachten door regen hagel ende snee / sonder ruste te gonnen / sy laet haer naeckt loopen oft soo syse kleedt het is niet wat lijnen-doeck oste grof lakens/vordet syse / het is niet wat gersten / oste roggen-broodts ende scherp-bier, wat ayuns / paerde-boonkens/etc. Wat meer is indien wy goet hebben / soo ontneemt sy ons het gebruyck daer van ons niet meer latende als het gesichte/sy sluyt ons de handen ende den mond/ uyt vreese. Derhalven oock de Poëten de gierighe by Tantalum verghelijcken/ die van honger ende dorst verginghe daer hy in allen overvloet sat. Waer op I. V. VONDELEN. in sijnen gulden winckel aldus glosseert.

Eylacen! Tantalus, die niet en can vervvinnen,
Light in der hellen-vlied begraven totter kinnen.
Hem hongert end' hem dorst dat hy van smerten krijst,
En nimmermeer vvordt hy gelavet noch gespijst;
Maer stadigh aenghetergt, Hy staet diep inden gronde
Des vvaters, en de vrucht hangt boven synen monde:
Soo hy nae't water buct ontsincket hem den stroom,
En grijpt hy nae de vrucht soo wyct den Appel-boom.
»Maer lieve seght my doch, is niet des gier'gen herte
»Als Tantalus gepijnt, met een gelijcke smerte?
»Vermits 't vervloecte gout (daer hy op is belust)
»Noch noyt syn dorst en heeft noch honger uytgeblust?
»Hy gaept altyt nae gout, en hoeveel geele slijcke
»Hy vreet en inne sloect, so is hy nummer rijcke:
»Maer in syn goet verarmt. Soo dicwils als hy hapt
»Nae gout en silver, hem 'tgenoegen wordt outsnapt.
»Hy derf nau' synen darm met 'slichaems nootdruft vullen,
»En wermt hem by den heert nau by een hant vol krullen.
»Hy heeft altyt het gout als eenen wolf by d'oor,
»Hy rammelt nacht en dagh in syn vervloect tresoor.
»Het gout is synen Godt, dat eert hy langs hoe cloecker
»Hy canckert de gemeent met overdaet en woecker.

„En als hy ſterven ſal ſoo is alle ſyn beclach,
„Dat hy ſyn geldt hier laet en niet me dragen mach.

Ende Franſoys Perrin.

Depité aux enfers, pour le fruict qui devale
Iuſques devant ſon nez, & ne le peut gouter,
Non plus que l'eau qui vient à ſon menton flotter,
Redouble ſon tourment; le malheureux Tantale.
De l'auare beant je croy la peine egale,
Plongé dans les treſors, qui le viennent tenter,
Et ne ſervent non plus à la ſoif contenter,
Qu'au coq Eſopean ſa perle orientale.

Dat is:

Tantalus, tot de kin ſtaende in den helſchen vloet,
Mits 't water hem ontvliedt, gheſtadigh dorſten moet.
De vrucht tot op ſyn neus ghehangen moet hy derven,
'Twelc hem van ſpijt en ſmert doet duyſent dooden ſterven.
De gierigaert alſoo de ſelve pyne lijdt:
Want ſynen ſchat is hem een quelling t'aller tijdt,
Syn honger ende dorſt niet connende meer ſtelpen,
Als aen Eſopus haen de peirele moght helpen.

Tot deſen propooſte ſeyde Eſopus tot eenen / die ſeer bedroeft was / om dat hem ſijnen ſchat (die hy in der aerden hadde begraven) gheſtolen was: Neemt eenen ſteen van gelijcken gewighte/leght hem op de ſelve plaetſe/ende laet u duncken dat het den ſelven ſchat ſy. Daer mede te verſtaen gevende / dat goudt ſilver ende andere rijckdommen geene goederen en ſijn dan alleen voor die ſe gebruycken. 'Tis een booſe plage (ſeyt de wyſe) die ick ſagh onder der ſonnen / rijckdom bewaren / ter ſchade diens dien heeft. Hier van is de meeſte oorſake beneven het miſtrouwen op Godt/ de valſche inbeeldinge van lang hier op aerden te leven / ende te cort te comen/ ſijnde den rechten middel om vele wandelaers in deſe vlecke te doen vernachten/ ende over de brugge te treden tot Valſche-mate ende Woeckers, twee vlecken aen elckanderen verknocht/ ſtaende onder

Eccl.5.12

der

der het ghebiedt van Giericheydt ende alsoo onder de selve Heeren. Soeckende hare Overste meer gelt ende goet te vergaderen/ tot nadeel van haren evennaesten. Gelijck de Prophete seydt: Sy drijven woecker ende oversetten d'een den anderen. Sy drijven giericheydt teghen haren naesten ende doen hen onder elckanderen gewelt / ende vergheten mijner spreeckt de Heere: doch alles streckt tot haer eygen bederf/ ghelijck Salomon seydt: onrecht goet helpet niet/ daer en teghens de gherechticheyt verlost van den doodt. Een valsche wage is den Heere een grouwel/ daer en tegens een vol gewichte is sijn welbehagen. Ende Godt selfs / die ons in sijne wet heeft willen voorhouden/ alles wat tot een gheluckfaligh leven dienende is/verbiedt ons dat wy gheene dinghen sullen begeiren / die onsen naesten toecomen / dat is niet boven 't ghene hem believt heeft ons tot onsen nootdruft te gheven / ende volghens dien. Esech. 22. 12. Prob. 10. 2

Wie sich genoeght met 't geen hy heeft,
Is wel de rijckste die daer leeft.

Maer

D'eergierigh mensch en vreckaert om bekomen
Daer hy nae tracht hem selven pijnt en quelt,
Hy en genoegt hem niet (gelyck den vromen)
In't geen hy heeft, al is hy wel ghestelt.

Ende

Wie sich ghenoegen laet met't geen hem is gegeven,
[Sal onbeschadicht en gerustelijcken leven:
Maer die tot Giericheyt en Woeckery sich went,
Brenght syne dagen om in droefheyt en elend,

Hy en seydt met Paulo niet: Ick ben gheleert / soo wel in armoede als in overvloet te vreden te syn / wel wetende dat giericheydt een wortel is van alle quaet tot dewelcke de sommighe lust hebbende / sijn afghedwaelt van den Philip. 4.

gelooᵛe/ende hebben hun selden met veel smerten doorste-ken. Daerom beval Moses den rechterẽ voor alle dingen haer voor de giericheyt te wachten / als sijnde den onder-ganck van alle gerechticheyt. Dit hebben selfs de heyde-nen wel gewetẽ / gelijck dan Aristoteles in sijne polit. seyt dat alle ghebreecken uyt de giericheydt als uyt haren eer-sten oorspronck vlopen / soo seyt oock Phocilides.

Omnium Avaritia est mater nutrixque malorum.

De giericheyt van alle quaet
Voor moeder ende voester staet.

Timotheus spreeckende tot Aristophonum seyde dat een gierigaert / die hem niet vernoegen laet / gheen dingh kan oneerlijck schynen. Chilo van Lacedemonië/ heeft in sijn leven vele treffelijcke spreucken voortghebracht / daer van benevens twee andere / te weten Kent u selven ende Twist en oneenicheyt baert jammer ende ellende, dese, (De mensche en behoort niet te vele te begeeren : Maer te vre-den te sijn met genoeghsaemheyt) voor een orakel aenghe-nomen werdt ende mede met gulde letteren in den tempel tot Delphis Apollini toe-geeygent. Dewijle dan de gie-richeyt soo afgrijselijck afgemaelt wordt/ selfs oock by de heydenen moeten wy Godt bidden dat hy ons dien wegh niet in en late gaen/ ende met David singen.

Psal. 119. Leyt m'op den wegh van u wet en bevel,
Dat ick altijt mijn voeten houd' daer binnen:
Want ick mijn hert en vreughde daer op stel.
Neyg' mijn gemoet, Neyg' mijn verstant en sinnen,
Om u gebodt met vlyt te nemen aen,
End' laet my doch geen giericheyt beminnen.

Op dat wy niet naer en gaen die (den rechten weg ver-laten hebbende) gedwaelt sijn / volgende den weg Bala-am des soons Bozor/ den welcken den loon der ongerech-ticheyt lief gehadt heeft.

Nu de vlecke Gierigheyt, aen d'een syde van Hovaerdt gelegen/beschreve hebbende/staet te beschryven den staet ende gelegentheyt van de vlecken Leckertant ende Vol-op aen d'ander syde liggende.

Lecker-tant ende Vol-op, sijnde niet seer verscheyden van aert/ende daerom met een brugghe aen den anderen ghesloten/maken een groote stadt/beter bebout ende onderhouden als Giericheyt, dees stadts wapen sijn dry Echels plat gelegen daer onder.

Hic luxus satiasq; struunt stabula alta veterno.

Hier satheyt ende gulsicheyt
Den mest-hoop geeft sijn geylicheyt.

Sy is Vis-rijck ende het Vee is daer in overvloet/desgelijcx het wilt/als Hasen/Faysanten/Koer-hoenders/Patrysen/etc. Hare Princen en Heeren sijn Belzazars Ninusen/Galben/Nerons/Vitellen ende dien volgens Philopenen ende Milanthien/waer van d'een een kranen ende d'ander een Swanē hals wenschte te hebben/om den smaeck langer te gevoelen/hare Kercke bestaet in Bels Priesters/die haer licht voor Buyck ende Smaeck ontsteken/als voor hare Goden/dienaers van Dagon. d'Edele van den lande soo oock de Magistraet/sijn seer prachtich in hare maeltyden ende banckettten/geen gelt sparende om wat tot leckernye dienende is/te bekomen/d'inwoonders sijn ten dele Cooplieđē/die over al te water eñ te lande varen/om van wijt eñ sijt alsulcke waren in te brengen. Hier over roept Bartas in sijn 6. B. van Judith.

O gosiers affamés, ô entrailles profondes!
Tous les vivres exquis de mile et mile mondes,
Songés par l'Abderois, ne vous pouroint saouler.
Pour vous, ventres goulus, pour vous il faut aller
Aux Moluques chercher la fine épicerie,
En Candie le vin, le sucre en Canarie.

Il faut pour contenter vos gloutons apétits,
Souiller le ſacré ſain de la bleüe Thetys.
Il faut deſpeupler l'air, & le Phenix unique
Peut à peine eſchaper voſtre dent famelique.
Venin plus que la peſte aux hommes dangereux,
Tu vas effeminant les cœurs plus genereux.

Dat is:

O! dert'le kelen, o! ghy hong'righe inghewanden,
Het leckerſte ghericht uyt menich duyſent landen,
By d'Abderois bedacht: u niet verſaden can,
Om u te vullen moet men loopen nu en dan
Nae die Moluken toe om ſpecery te halen,
Nae Candien om wyn, om ſuycker nae de palen
Van't ſoet Canarien: om uwen luſt de zee
Met ſchepen wordt gecruyſt van d'een op d'ander ree.
De locht men me berooft, de vog'len ſyn in't duchten
Iae d'eenighe Phœnix ſchier u niet en can ontvluchten.
Dees gift meer als een peſt de menſche ſchouwen moet
Want 't ſelf den cloeckſten man doorgaens verwijſen doet.

Oock ſoo ſijn de ingeſeten aldaer veelderley kranckheden onderworpen / het welck niet vreemt is : want overmits ſy dickwils hare mage overladen ende ſonder onderſcheyt van veelheyt oft hoedanigheyt der ſpijſen/alles nutten/wat tot haren appetijt ende welluſt is dienende: ſoo en iſt niet mogelijck oft daer en moeten dicwils vele rouwigheden uyt ontſtaẽ/eñ hare lichamen (alſo met quade vochtigheden allenſkens vervult ſynde) moeten volgens dien/ d'een met catherñ d'ander met uytdrogende ſiecten/ d'ander met flerecijn/d'ander met vallende kranckheyt/d'ander met heete koortſen/d'ander met quade oogen/ d'ander met ſtinckende adems eñ eyntlyc met allerley elenden geplaegt wordẽ. Alſo datmẽſe met recht (gelijc de H. Baſilius ſegt) Cains kinderen noemen mach/dewyle ſy in allerley maeltyden eñ elendichedẽ ſyne erfgenamen ſijn. Derhalvẽ ſeyt de wijſe. Overladet u niet met allerley noodelijcke ſpijſe/
Eccli. 37. 32. eñ en eet niet te gierichlijc: want vele eten maect kranc / eñ

gein

een onversadigh eter krijgt het krimpen. Vele hebben den doodt gegeten: maer wie matich eet die leeft dies te langer. Doch dese luydē sterckē haer vlees / op dat het haer swacke/eñ hebben liever dat het haer doode/dan dat sy't souden dooden. Derhalven seyde Diogenes siende eenen veel wesens maken/ende groote kosten doen/om hem selven te toeven eñ vet te maken: Ist niet beclagelijc/dat desen armen gee so vele cost eñ arbeyts doet/ om den kercker (daer sijn ziele in gevangen is eñ soo jammerlijc in gepijnigt wordt) stercker te maken/want dit verderflijc vleesch werpt ysere boyen aen onse beenē. 'Tis ooc te verwonderē (gelijc Spineus seyt) dat wy tegē het gebruyc van alle andere gevangene/die dag eñ nacht practiserē eñ alle middelē gebruyckē om los te comen/ niet allen vliit ons benaerstigen om onse gevangenisse noch langduriger te makē/eñ dat wy so sinlijc syn/om ons vleesch (dat soo ondancbaer/so ongehoorsaem/so ontrouwe/ so verradisch eñ ons so doot vyant is) so overbloedig eñ leckerlijc te tracterē: eñ dat wy't so weynig sijn/om niet meer als een dronck waters oft mond vol etens Jesu Christo eñ sijne lidematen te geven/die ons soo trouwe vrienden sijn. Wy doen heel anders als de kloecke eñ dappere krijgs-overste/die hare vyandē krenckē eñ haer den voorraet affsnijden) op dat syse alsoo te lichter overwinnē mogen: want wy geven den onsen niet alleen broodt eñ wijn ter nooddruft: maer ooc alle leckernijen in overvloet/ op dat sy te beter onse meesters wordē eñ naer haren wille over ons heerschen. Hier op stelt D.V.C. een sinnen-beeldt, in sijn recht gebruyck ende misbruyck / op het woort:

Weeldigh leven.

Die d'arme 't hun onthout, sijn buyck geeft overvloet,
Hier in krancheden comt, hier nae in 's helschen gloet.
Noyt was hy and'ren milt, die voor hem selfs te veel is,
Hy Christum vasten doet, diens Godt, lust van de keel is.
Het misbruyck dan bestaet in al te veel uyt-geven
In weeldigh, ciercrlijck en al te heerlijck leven:

Dees dry Godinnen ſyn by elc een meeſt geacht,
Der oogen luſt, des vlees, en hoogmoets groote pracht,
Het weeldigh leven teirt ſeer coſtelijc ende lecker,
Dit voor den armen maect den milden des te vrecker.
Die lucht, aerde ende zee met moeyte, doet door wroeten,
Om ydelheyt des buycks met welluſt ſat te boeten.
Vraeghdy wat coſt dees vvaen, met groote coſten ſoect
Coſt, die waen hooger maect, van Socrate vervloect:
Want ſonder honger die maect grooten luſt tot eten,
Door verbeelding des ſmaecs van ſoete leckere beten.
Hier d'aalmis mager word, door vetheyt der morſeelen:
Want veel behoeven can noch mach niet veel uyt-deelen
Wie aldus mild'lijc geeft tot voetſel ſyner darmen,
Biedt Chriſto ſynen rug, onthout het broodt den armen.
Al dunct hem dwaſelijck dat 't ordeel Godts vertraegt,
Soo ſyn ſy in der daet nu jammerlyck geplaegt.
Haer ſotheyt hout geē maet maer wel vergrijpt hē blend'lijc,
Dan quelt hem walginge en onluſt met ſiect elend'lijc
Dan moet de Doctor me alſulc verladen rompen,
Met veel julepen duer den overvloet uytpompen.

Het ſchijnt dat wy nergens toe en leven als om ons ſelven vet te maken: want wy en eten niet om leven/ als Socrates dede (ende als ons Christenen wel ſoude betamen) maer leven om te eten ende beſwaren alſoo onſen Gheeſt/ die wy t'aller tijdt opwaerts behoorden te verheffen. Ghelijck ſelfs de heyden ſche Philoſophen gedaen hebben / die ons Christenen (het welck te beclaghen is) in ſoberheyt verde te boven gaen/ gelyc dan Plutarchus in de maeltijt der ſeven wyſe/ſeyde: de ſpijſe wordt inghenomen als een medecyne voor den honger. Ende Seneca/ de veelheyt der ſpijſen belet de ſcherpheydt des gheeſts / ende Plinius / de ſlechteſte ſpijſe is de bequaemſte. Onder al Pitagoras nutte noch vlees noch viſch : maer onderhielt hem by't veld-gewas/gelijck Jo. Babt. by den honich ende ſprinchanen dede, Waer over de gulde winckel uytgeeſt.

O! gul-

O ! gulde soberheyt ghy sijt u selfs een maet,
Als d'ander eerst begint soo sijt ghy al versaedt.
De spys is niet soo seer om 't lichaem vet te mesten,
Gelijck een kermis-gans, die kruypen moet ten lesten :
Als sy geschapen is, dat elc een van haer proeft,
Alleen soo veel als 't lijf tot onderhout behoeft.

Een weynich spijs en dranc kan lijf en ziel vermaken,
Elc heeft genoeg die maer sijn gierig hert wil staken. Ende I. Catz.

Maer dese voorsz. inwoonders/ hoe wel Pitagoras haer vermaent dat sy door de leckernije verbult ende versadigt sijnde/ luy ende overmoedich worden/ ende hun alsoo een haestich verderf bereyden / soo en laten sijt daer by noch niet blyven : maer wandelen noch daer buyten in't Leeg-gangers, Slemper-rijck na Brasen-veldt ende Suypen berg. Twee vlecken die onder haer ghebieden staen / waer van wy de gelegentheyt int korte sullen beschryven/ eer wy tot Onkuysheyt komen / die mede in't landt van Wellust geleghen is.

De vlecke Brassen-veldt ende Vol-op sijn aen d' een syde seer graen-rijck / als van Tarwe / Rogghe / Boeckweyd etc. Ende aen d'ander syde (leegh landt hebbende) sijn schoone weyden / daer worden dageliex menichte van Ossen / Runderen ende Schapen vet gemaeckt / in de stadt gebrocht ende geslachtet : Want het slachten niet op en hout sijnde het vleeſ-huys d'een ure vol / d'ander ure ledich. Derhalven sijn de vlees-hackers aldaer in grooten aensien / synde het vlees-houwen 't voornaemste handtwerck / t'eynde van dese weyden / streckende tot aen de Reviere Overvloedt, is broeck-landt/ alwaer menichte van Swanen / Gansen / Kricken ende diergelijcke water-voghels haer verhouden. De Stadt is van langherhandt rondt om besloten met beenderen/ die op elcanderen getast ende met wit van eyeren begoten (als met ciment aengestreken) vast ligghen. Hare Kercken sijn groote keuckens ende de Torens groote Schoorsteenen daer op voor weerha-

weerhanen den roock dienende is / die gestadich daer upt vliegt. Hare Priesters syn kocs die lange messen dragen/ ende syn dese kercken gestoffeert met versch vlees, versche hammen ende worsten: Want dese priesters ten minsten drymael des daeghs voor haren Godt Dagon Offerhande doen. Hare ciraten syn kopere / ysere ende aerde potten / Speten / Pannen/ Schotelen ende Lepels. D'Edele ende de Heeren der Stadt syn aensienelijcke mannen: Want men siet daer op gheen verstandt oft wetenschap/ noch op oude wyse ghebaerde lieden: Maer op dicke wel-gestelde buyxken. Haren staet alleen bestaende in gulsigh eten slicken/ ende de darmen te vullen.

Suypen-berg, is gelegen op een heuvelken rond-om met wijn-stoc beplant, de stadts wapen is dese.

Plena quiesco.

Sijnde vol nae mijnen lust, Ben ick mat en soecke rust.

In den inganck op den drumpel staet van den morgen tot den avont een groote kanne / die sy den gast-pot noemen / staende op de hand-have gesneden.

Drinct dat ghy den bodem siet, Oft geeft reden waerom niet.

Haer Heeren ende overheren sijn Ammons, Clas, Nabals / Holophernen ende diergelijcke / hare gheneesmeesters sijn Wijn ende water-branders / die over des stadts ... ghestelt daer niet in en laten comen / als brande-

wijn

wijn/ghedistileerde wateren ende Necotiana ofte Tobac/ daer sy (soo sy segghen) alle kranckheden mede ghenesen connen. De kuypers sijn daer in groot-achtinghe/ het kuypen daer het beste ambacht sijnde / hare torens sijn groote wyn-pijpen / de weer-hanen kopere kranen / die ghestadigh ende gheswind omdraeyen. Hare kercken sijn wijn-huysen ende drinck-scholen/daer de Priesters (Bassares genaemt) met langhe kleederen ofte vosse-vellen (nae dat den tijdt vereyscht) haren Godt Baccho (d'een tijdt jonck/d'ander tijt oudt/ d'een tijdt vriendelijck/d'ander tijdt stuer ende fel verthonende/ gekroont oft met veil oft met wijn-rancken oft met bloemen) sacrificie doen ende hoornen op-offeren/makende de dronckenschap de luyden vaerdigh om te stooten als de verhitte stieren. Hare maeltijden syn niet soo costelijck / noch daer en is (uytgenomen wijn ende bier)alles soo overvloedigh niet als wel tot Lecker-tant, Vol-op ende Brassen-veld:want de inwoonders haer neder geset hebbende (den dienst volbracht sijnde) worden alleen eenighe sulten/ hammen/ radijssen / anchoven ende diergheliicke soute spijsen voorgheset. Daer spuelmen dan den pot (ghelijck sy segghen) niet een gelas biers ofte wijns eermen beghint te eten. Daer nae een weynigh inghenomen hebbende / gaen de volle kannen om / ende men beghint te eten. Daer nae een weynigh inghenomen hebbende / gaen de volle kannen om/ ende men beghint te kloppen om de ledighe vol te krijghen/soo datmen die nau soo haest can vullen/ als sy ghe-ledicht worden. Dan brengent sy't den anderen met sulck een liedt toe.

Siet desen dronck, met éenen teug,
Op dat ons dan de geest verheug,
Mijn na-buer ick nu brenghen wil,
Wy sitten anders veel te stil.
Ghelyck ick't nu sal vangen aen,
Soo moet het op de rye gaen:

Hy hou hy 't is onsen sin,
Den wijn moet uyt en weer daer in,&c.

Ende perssen alsoo elcanderen den dranck in't lijf. Het ander gericht opgeset (sijnde alleen gerootte tongen, wat fruyts/meest noten ende amandelen / gaen de horens om/ daer drincktmen dan teghen heugh ende meugh/ niet vele herhalinghen des adems ende blyvende woorden / tot dat den horen (die sy altijdt in de handt houden) uyt is. Nae dat het tafel-laken op genomen is / roept de Hoof-meester Silenus (die op een esel ghereden comt) tot drymael toe Ghesontheydts. Daer staet dan stracx een op / valt op syn knyen met ontdecten hoofde/ als oft hy den Wijn-Godt aenbidden wilde/ende brenget eenen anderen / die by hem neder-valt/ een groote gelase flupte vol wijns / op de ghesontheyt van haren Prins oft het welvaren der stadt Suypen-bergh. Dat gaet dan soo om / ende wenschen elckanderen dat het haer wel become / daer sy tot bersten toe drincken ende haer selven kranck maken. Men drinckt/ men steent/men protesteert / men herhaelt ende treckt soo vele teughen/datmen ten laesten de canne ofte flupte (uyt synde) omme keert/ende alsoo moet desen dronck omgaen: want daer scherplijck opgelet wordt/wie gedroncken heeft oft niet / eyndelijck buysen soo langh tot dat sy gaen noch staen en connen / ende te huys ghelepdt ofte ghedraghen moeten worden.

Als nu de inwoonders vande vier vlecken / namelijck/ Lecker-tand, Vol-op, Brassen-veldt ende Suypenbergh by den anderen comen/gelijck het dickwils gebeurt/ nuts de naeheyt/ gaet de gulsicheyt boven maten in swanck : soo datmen met Cats wel seggen mach:

Sy stellen lijf en ziel tot 's duyvels vuyl ghebruyck,
En dat (ò schand!) alleen tot dienste vanden buyck.

Want elcanderen feestelijck ghewelcomt hebbende: is de maeltijdt in een groote sale bereyt/ daer dan niet vergeten is:maer benevens/gebraden/gesoden/ ghebacken ende sulken/

ſulten/worden alle koſtelijcke ſpijſen/ die men verdencken mach/tot leckernije ſtreckende opgedragen / oock veelderhande wynen in overvloet. De voorſz. ſale heeft een enge deure/daer de ghenoode langhs incomen / ende ſitten dan ſoo langhe/ eten ende drincken aen't vingerken (dat is de gelaſen uyt) haer ſoo dick / dat ſy opgheſtaen ſynde / daer niet weder uyt comen connen. Alſdan wordt een wijder deure ghe-opent / daer ſy dan uyt-ghelaten worden. Ende iſt dat eenighe door de enge deure ſylings willen ontloopen / die worden weder inghetrocken ende moeten daer ſoo langhe blijven/ tot dat ſy daer niet uyt en connen/ ende door de wijde gaen moeten. Yeder can dencken hoe't daer en tuſſchen toegaet.

D'een ſingt, D'ander huylt,
D'een ſpringt, D'ander pruylt.
D'een hygt, D'ander blaeſt.
D'een ſwygt, D'ander raeſt.
D'een winct, D'ander denct.
D,een drinct, D'ander ſchenct.
D'een geeut, D'ander gaept.
D'een ſchreeut, D'ander ſlaept.
D'een vloect, D'ander ſchind.
D'een ſoect, D'ander vind.
D'een ſit, D'ander gaet.
D'een bidt, D'ander ſlaet.
D'een krijſt, D'ander hout.
D'een vyſt, D ander ſpout.

Ten kortſten/ſy thoonen dat ſy onredelijcke dieren ſijn/ ende door Circes tover-dranck in leeuwen / beiren / wolven/ezels/ſeugen/ſchapen ende apen verandert ſijn. Deſe grouwelen alleene behooren ghenoegh te weſen/ om onſen reyſer tot een afkeer van deſe vlecken te brenghen. Doch ſoo willen wy hem noch een weynigh in't korte voorſtellen wat de H. ſchrifture / ſoo oock de oude Philoſophen vande gulſicheydt ende dronckenſchap ſegghen/ende wat

ſtraffen

straffen den gulsighen ende dronckaerts overkomen sijn.
Cap 5.11. Soo seyt dan Iesa. Wee hun die des morgens vroegh op sijn om hen tot suppen te benaerstighen ende sitten tot in
vers.22. den nacht tot dat hen den wijn verhittet. Wee den genen die helden syn om uyt te suppen / ende krygers met vollen
Luc 21.8. te drincken. Waer op de Heere seyt: Wacht u dat uwe herten t'eniger tyden niet beswaert en worden met gulsicheyt ende dronckenschap op dat u liedē den dag niet en o-
Rom. 13. 14. vervalle. Ende Paulus laet ons eerbaerlijck wandelen in den dage/niet in brassen eñ dronckenschap/etc. Weest niet droncken in wijn waer in overdaet is. Weest nuchte-
Pet.1.5.8 ren / waect: want uwe partye gaet omme / als een briesschende Leeuw'/soeckende wien hy verslinden mach. So ontdecken dan oock de dronckaerts hare secreten daer mede sy menighmael haer selven in lyden brengen. Waer
Heb.1.15. over het licht der heydenē roept. Wee u die uwen naesten inschincket ende menghet uwe grimmicheyt daer onder/ ende hem droncken maect: op dat ghy syne schaemte siet.
Epist. 5. lib. Hier op schijnt Horatius gesien te hebben / singende.

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Dat is:

Wat bedrijft veel wonder perten
D'ongebonden dronckenschap
Se ontdect 'tsecreet des herten,
Door haer ongetoomde clap.

Syr.31.35.36 Wyders seyt de wijsheyt. De dronckenheyt maect eenen dullen sac duller/ tot dat hy tert ende pocht/ tot dat hy wel geblouwet/geslagen ende gewondet word. Daer en boven (gelijck Spineus seyt) Dronckaerts ende Leckertanden konnen geenen wegh so breed vinden die haer van den val bewaren kan: Want een dronckaert heeft van alle syden het perijckel te vreesen / ende alle ontrouwe te verwachten / ja selfs van sijne huysghenoten ende vrienden:

als in den ouden Testamente Holopherno gheschiet is/ die door een ghevanghene weduwe (sijn slavinne sijnde) het hooft afgehouwen is. Ende den Keyser Commodo/ den welcken syne Concubine Martia (nae dat sy hem eerst vergeven hadde) heeft laten verworghen. Ende den Coning Adomo/ den welcken sijn eygen vrouwe/ door haren pol (dewijle hy versmoort droncken was) heeft laten ombrenghen. Alsoo hebben wy ontallijcke exempelen in de historien van Coningen Princē ende Overheden/ die door de gulsigheyt ende dronckenschap/ ofte haer selfs/ oft haer ondersaten/ verdorven ende omgebracht hebben/ gelijck wy van Sardanapalo/ Alexandro magno/ Caio Caligula/ Nerone ende meer andere lesen mogen. Soo datmen met recht wel seggen magh.

Door guls'ge dronckenschap meer menschen sijn vergaen
Als oyt het stale swaerdt ter neder konde slaen.

Sy maken haer selfs oock tot bedelaers gelijck de wyse seyt. Suppers ende slempers verarmen/ het welck oock Diogenes aerdich betuyght/ seggende. Een dronckaert worpt soo langhe sijn huys ende haven te vensteren uyt/ dat ten lesten sijn huys hem uyt de doore werpt. Daer op seyde Heraclitus (ghevraeght sijnde welcke siele de beste was) de drooghste ende die minste met den wijn door-droncken is. Seneca/ dit mede gevoelende seyde/ ick ben te treffelijck ende tot heerlijcker dingen geboren dan om een slave mijns lichaems te wesen. Hier by ware noch vele te voeghen: Maer om kort te maecken/ wyse de ghene die noch niet vergheno eghten sijn/ tot Spinci ruste des gemoets ende E. Schutteny Christelijcke-Ridder/ daer inne wydt-lopigh van de gulsicheyt ende dronckenschap gheschreven wordt. Alleenelijck segghe tot een besluyt met Paulo. Dronckaerts en sullen het Coningrijck der Hemelen niet besitten. Ende om onse wandelaer te wysen de naeste Plecke daer sy haer ghemeynelijck toe wenden (die hy mede als de Peste schouwen moet)

't ghene de voorsz. Apostel in verscheyden plaetsen seydt: dat uyt de dronckenschap onkuyschept ende hoerery ge- nereert; ende daerom vermaent hy oock in het eynde des brieffs tot de Romeynen / tot reformatie der tafelen ende het bedde daer mede betuyghende / dat de onkuyscheden uyt de overdadicheyt van eten en drincken spruyten: ghelyck Euripides seydt: Venus volght altijdt de volle buycken ende niet de ledighe. Ende de Oudt-vader Hieron.

Gula est mater luxuriæ.

Dronckenschap en gulsicheyt,
Moeder van wellusticheyt.

Ende Gregorius.

Gula loquacitatem & luxuriam generat.

De Gulsicheydt en dronckenschap,
Baert hoerery en sotte clap.

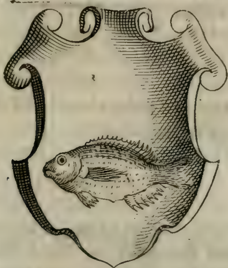
Hier op singt V. V. In sijnen gulden winckel:

Vrou Venus en haer wicht, hier in den hoeck gescholen,
Sich wermen aen den heert, en roosten voor de kolen,
Vermits vrou Ceres en heer Bacchus beydegaer,
Al dwalende langs 't veldt, gescheyden syn van haer.
Maer wat beteeckent doch, dat sy, van een gescheyden,
De moeder met heur kindt hier laten met hun beyden?
„Ist niet om dat het vier der geyle minne-lust,
„Door soberheyt verkout, en gans werd' uyt-geblust?
„Want daer van graen en wijn is alderhande volheyt,
„Men aldermeest bespeurt der liefden brandt en dolheydt.
Dus wie de wellust haet, syn lijf houde in bedwanck,
Door soberheyt van spijs, en maticheyt van dranck.

Tot On-cuyscheydt van ghecomen sijnde/ sullen die mede naecktelijck beschrijven/ om ons en wandelaer daer van af te doen keeren.

On-cuyscheyt

On-cuyscheyt is een vlecke die (hoewel sy stadts privilegien heeft ende benmert oft ghesloten behoort te wesen/ dagh ende nacht voor yeder een open staet. Alsoo dat de reysende man daer in ende uyt na sijn believen comen can: doch tot sijn eyghen bederf ende onderhout des vleeschelijcken welknfts der inwoonende hoeren. Hare wapen is een vis Sargus ghenaemt, Daer onder:

Vror amore capræ.

'Tghevoelen van de heete geyt,
Wter zee nae't strandt my leydt.

Hare Overheden syn gheen mannen: maer verwijfde Sardanapalen/ Altadasen/ Balzasaren/ Ptolomeen Phisiconen ende diergelijcke. De Musiciens ende speel-luyden syn daer in groot-achtinghe. Het mans-volck is eenen verbrouwden hoop/ die (tot geen vromicheyt oft dapperheyt bequaem) niet en doen als haer te spiegelen ende op te proncken/ sijnde hare exercitie danssen/ tournoyen ende courtiseren: die haren hemel in den schoot van haer lief gestelt hebbende/ lijf siele ende alle hare middelen daer aen verquisten. Het vrouwen-volck / syn schandelijcke tooveraersen/ licht-ghehielde Circen ende aenlockende Sirenen / gelijck de wijse seyt: de lippen der hoeren syn soet als Prob. 5.

honich-seem ende hare kele is gelatter als oly: doch daer nae bitter als alsem / ende scherper als een twee-snijdende swaerdt. Hare voeten loopen ten doot onderwaerts / hare gangen verreycken de helle. Een hoere is een diepen kuyl
Pr.23.27 ende dẽ vreemden een put des ongeluck/ock loert sy als een roover ende sal vele mannen ontrou doen worden. Doch de ghehoude lieden/passerende / mogen hier niet vernachten/wordende de selve gebracht in de naest-gelegene vlecke Ehe-breuck genaemt/ maer soo comen so wel de ongehoude als de getroude by elcanderen in de groote vlecke Hoerdom. Dese dry vlecken staen onder een Heere ende een wet. Hare Priesters syn mose-janckers ende weeldighe hoeckelingen/ die met vele lof-sangen haren blinden Godt Cupido ende sijne moeder Venus eeren/ ende daer en boven den Baal-Peor, dat is den onreynen Priapus sacrifitie doen / waer over 2400. Israeliten omghebracht werden/ gheboeleert hebbende met de Moabitische dochteren ende ten ware Godes gramschap door Pinehas ghestilt ware gheweest / gansch' Israel soude omghecomen syn. Dese grouwelijcke vlecken hebben alle haer nacht-gasten te schande ghebracht. Waer van ick eenighe Voorbeelden wil verhalen / op dat onsen wandelaer des te beter hem wacht voor de aenlockinge vande voorsz. doortrapte hoeren ende schadelijcke Syrenen: want Salomon selfs, een spiegel van alle wijsheyt ende voorsichticheydt/ heeft hem door de listige aenlockende troetelinghen der loose wijven/ laten bedrieghen. Siet Sampson / die alle syne vyanden hadde overwonnen / ende eenmael dry duysendt met een esels kinnebacken verslaghen/die de stercke touwen (daer hy mede gebonden was) in stucken conde breken/de poorten van de groote steden op syne schouderen nam / ende de Leeuwen verscheurde/werd door Dalila bedroghen en de Philistynen overgelevert. Hercules die so vele monsters ende tyrannen (tot bevrydinge der menschen) omgebracht hadde/is ten lesten een slaef van de Coninginne Omphale ghewoorden. Marcus Anthonius / nae dat hy op Cleopatram

patram verlieft was / richte niet uyt / waer mede hy eenigen lof konde verdienen: synde door hare liefde soo ontsteken dat hy niet een uyr vryheyts en hadde om yets anders te dencken / ende hem selven eyndelijck ombracht. Soo dat van hem geschreven werdt.

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina, nec nemorum patitur meminiße nec herbæ.

Een vrouwe knaegt en eet allenskens uwe krachten,
Sy brant als sy u siet en steelt al u gedachten:
Vw' breyn is soo verstelt, en u verstant verkrenct,
Dat ghy op berg, noch dal, noch veld, noch kruyd en denct.

Soo ginck het oock met Sardanapalo / Balsasaro ende de meeste van de verwysde Keyseren.

Eyndelijck sien wy de grouwelẽ die daer geschieden ẽn de straffen die daer op volgen als in eenẽ spiegel in die van Sodoma ẽn Gomorra/ die so jammerlijck/ doch gerechtelijck/ tot den gronde toe verbrant sijn. Waer op Bartas in sijn Beroep glosseert / aldus by my vertaelt.

Siet, daer en tusschen nu de vruchtbaerheyt der landen,
De leck're spys; 't groot goet, brocht Sodoma ter schanden,
Gomorra werd beschreyd. 't vercrachten van de maegt,
Die van naturen een soo groote schoonheyt draegt,
D'oncuysche hoerery. daer wordende bedreven
Van broer en suster t'saem, van moeder daer beneven,
Met haren eygen soon, haer geen verschricken bracht;
Nae't grouw'lijcst overspel werd daeglyx meer getracht,
Dit beest-achtige volck (o! schroomelijcke zeden)
Met een gemeyne lust noch niet en was te vreden;
Niet tegenstaende alsulcke grouwelen geschiet,
Natura kon haer vier genoegh uyt- blussen niet.
Haer herten in ontucht seer grouvvelijcken branden,
De vrouwen niet genoeg, vermengden haer (ò schanden!)
In't mannelyc geslacht, gebruyčten voor en naer,
Seer yvrich d'onvruchtbare Cypris openbaer.

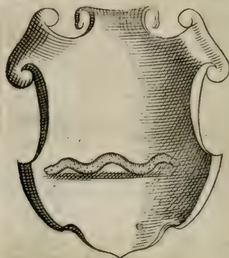
Godt

Godt om te straffen dees vuyl ende onnutte honden,
Tot Sodom in de stadt twee eng'len heeft gesonden,
Die Loth tot synen huys (by nae met dwang) de gaen,
En spys heeft voor-geset, siend' haer voor menschen aen.
Maer die dees Eng'len schoon eerst inne comen sagen,
Haer met een yver groot bestonden nae te jagen:
Die synde nu in't huys dat suyver was vernaemt,
Verloren te gelyck de reden en de schaemt.
Sy liepen langs de stadt, sy clopten op de doren,
Seer onbeschaemdelyc, dus roepende met toren.
Op vrienden sullen wy nu lyden, dat een Loth,
Een vreemd'ling, sonder vrees, gebruyc in syn beslot
De wellust ons ghemeen: och! arme bloode menschen,
Sal hier een vluchtig oft gevangen man nae wenschen,
Omhelsen sulcke twee die (synde schoon in schijn)
Voor ons van boven af, niet voor hem comen syn?
Kom, laet ons syne deur oplopen, en beletten,
Voor sulcken selsaem vang, syn panden op te setten.
Nae dit geschrey, terstont liep toe een groot gespuys
Van mannen, oudt en jong, seer yv'rich na Loths huys:
'Tquaet haer gemeynsaem was, het liep daer al te samen,
De grysaerts nae gewoont' de mannen, sonder schamen,
Om blusschen haren lust, de kind'ren na de maet
Die haer werdt voorgestelt; t' saem roepende over straet,
Doet op, doet op, doet op, flucx opent ons de dore,
Dees jongelingen schoon laet stracx hier comen vore,
Haer in ons handen geeft: op dat (van ons bekent)
Sy weten mogen wat ons Venus is ghewent.
De schrick van dese sond, 't gedurigh overlasten,
Beneven d'heyl'ghe trou, gegeven aen syn gasten,
Versuften soo d'Hebré, en hem vervuerde me,
Dat selfs hy niet en wiest wat hy seyde ofte de.
Hout op, doet geen gewelt, Ick hebbe noch in't leven
Twee jonge maegden, reet ten houwelyck te geven,
(Met weenen haer toe riep) gebruyct die t'uwer lust,
Neemt die elaes! ick sterf: maer laet doch in haer rust,

Mijn gasten, die soo vers my nu sy overcomen.
De schrickelycke sond, soo vierig voorgenomen,
(Waer van den naem alleen met vreese word bedacht)
Wt uwen sinne stelt, en 't vier te dempen tracht.
Wy walgen van de min. O! Loth gans niet te vreden
Met sulck ghemeyn gekus: siet ons begeirlycheden
Verbreken alle wet; want onse wellust leyt
Selfs in't genoegen niet: maer in onmaticheyt,
Die't sotte volck versaeght. Hier me syn sy met hoopen
D'een op den goeden man, d'and're op de deur geloopen.
Dees Eng'len metter daet, nae hunnen schuld'gen plicht,
Dit moylijck grousaem volck ontnamen het gesicht,
En stelden Loths gesin alsoo voor d'onverlaten,
(Al eer den dagh aenbrack) in vryheyt op der straten.
Daer nae een onweer groot, van vier en regen me,
Viel over 't sondig land 't welck Gode weder-stre:
Den Hemel 'twapen-huys ontledigt dede rollen
Op dit vermetel volck de donderende bollen.
Achron ontsloten wordt de furien te gelyck,
De monsters, het gequel, den schrick van't helsche-ryck,
Ontstelden de Iordaen: en tot de wraeck gedrongen,
Met branden in de handt, in Sodom syn gesprongen.
'T volck siend' het jammer aen, met roepen en gekrijt,
Gans sonder weir te doen, versleten haren tijdt.
Het vier alree began in rijcke cabinetten,
Vermengt met herst en peck, den stanck met rooc te setten.
Het clack'rende gheluyt der leyen 't dac betreurt,
En men'gen stercken muer door groote hitte scheurt,
De vier'ge dompen heet recht nae de wolcken toghen,
De colen schroemelyc langs alle straten vlogen.
De solders half verbrand neer vielen met getier,
Vulcanus vanden nacht dagh maecte met syn vier.
Al sulc een, siende in brandt de camer naest gelegen,
Liep nae de venster toe, om roepen seer verleghen:
Want hy 't niet conde doen, den brandt van buyten quam,
Die't roepen niet alleen: maer spraec en stem benam.

Sulc laes! de vlamme voelt en schrickelyck verbranden
Eer hy 't vier had gesien. Alsulc die daer met schanden
Syn wil gebruyckende is, den wack'ren blixem slind,
Het schroom'lyc bedde brand, dē minnaer met syn vriend,
Verknocht in hare doodt, soo wel als in haer sonden,
Te samen varen nae de duyster helsche gronden. &c.

Die nu dese straffe ontgaen ende alsoo voort wandelen/ komen eyndelijck tot Pocken ende Lemten twee onnatuerlijcke stinckende poel-vlecken / hare wapen is een Amphisbena dat is een twee-hoofdige Slanghe / haer fenijn achter ende voor uytschietende. Daer onder.

Intusque, forisque, torqueor.

Geperst, geplaegt van beyde syden,
't Gevvissen knaegt, 't vlees is in 't lyden.

Hier word den wandelaer sijn natuerlijck verstant vermindert ende als uytgebluscht/ de krachten des lichaems verswacht ende verteirt. D'overheyt aldaer / de priesters ende de gemeyne lieden soo mans / als vrouwen / leven in groote elende / sijnde hare wellusten in smerten ende treurichheyt verandert. D'een is met Flerecijn gequelt/ d'ander met een quaet been / de derde met een onverdraeglijcke hooft-pijne/d'een gaet op krucken/d'ander light en stooft/

laet hem purgeren ende door vier ende hitte heel vernieu-
wen. Weynighe ontkoment / dan na dat sy veel schric-
kelijcke tormenten geleden hebben. Ende het alderdroef-
ste (seyt Spineus dat ick wete) is dat ettelijcke van hun
(synde door de Pocken ende Lemten alsoo bedorven / dat
noch sy selfs / noch diese cureren ende hanteren / langer den
stanck / die uyt hare lichamen comt niet konnende verdra-
gen) ten lesten van alle man verlaten worden / sonder dat-
ter yemandt groot medelyden mede hebbe / ofte in sulcke
erbermelijcken staet hun ergens mede trooste. Self
de ghedachtenisse die sy dan hebben van hare verganghe-
ne Wellusten / 't groot herten-leet dat sy ghevoelen over
de sonden / die sy begaen hebben / ende de schande die al
de werelt openbaer is ende haer selfs inbeeldinghe / dat-
men in stede van medelyden met hun te hebben haer be-
spotten sal. Dit alles (segghe ick) is hen ongetwijffelt
een onver draeghlijck kruys. Alsoo datmen in hun siet
vervullen 't gene de Prophete den dochteren Israels voor-
seyt heeft : Want in stede van perfum ende andere koste- Jes. 3. 25.
lycke welrieckende Salve / Olie ende Wateren daer sy
hare Klederen ende Lichamen overdadighlycken ende
prachtighlycken mede rieckende maeckten ende salfden /
sietmen by hun niet als een stinckende verrotheyt : En-
de aen de plaetse daer sy haer kostelijcke Bagghen / Ke-
tenen ende Gordelen ghedraghen hebben / daer sietmen
niet als gaten / Fistelen ende litteeckenen. Voor het scho-
ne haeyr / daer sy mede gepronckt hebben / krijghen sy een
schorften ofte kalen kop : In stede van syne Hemden
met Goudt / Silver ende kostelijcke brey-naedt door-
wrocht ende verciert / hebben sy een grooven
Canifassen sack om die lendenen ghegort. Voor
alle hare schoonheydt ende groote sinnelyckheydt
blyft haer niet over als alle onreynigheydt / ver-
schraeptheydt ende vele rompelen / ende voor
hare Amoureuse Liedekens / hoortmen by haer

anders niet als wee-klagen/ weenen ende karmen. Waer op I.B. D. seyt

Als het jeuckſel nae't gekrouw'
Niet en laet als pyn en rouw.
En in plaets van kittel-ſoet,
Brengt een bitter bloedig roet:
Soo iſt met den luſt gheſtelt,
Die in Venus dertel velt,
Met een heete nieren-tocht
T'eynden aſem word geſocht.

Siet tot alſulcken ſtaet worden onſe lichamen door deſe onreyne welluſten eyndelijck ghebracht. Hier over seyt Diogenes / dat ghelijck broodt ende anderen voor-raet/ oorſaecke ſijn dat het gewormte in de huyſen waſt: dat alſoo de welluſt een middel is daer door de kranckheden in onſe lichamen groeyen ende toenemen. Voorder gelijck sy onſe lichamen ende gemoederen niet en verſchoonen alſoo en ſpaert ſy oock de goederen niet: Ja men kan ſoo groote erffeniſſe niet becomen die ſy in korte tijdt niet te ſchande maeckẽ kan: Want ten is niet alleen by gebreck van wijn en broodt dat Venus koude lydt: Maer oock by gebreck van ghelde / ghelijck Phrijne een vermaerde hoere tot eenige wittebroots kinderen (die des nachts de deure van een jonge dochter ghewapender-handt wilden op-loopen) ſeyde / u gelt ſal u lieden eer openinge doen als u wapenen.

Soo ſeyt dan Meurier in ſijne ſimilitudes.

Les enfans de venus.
Argentez bien venus.

Dat is ſoo vele als.

Venus kinders, ſonder gelt,
Worden op de ſtraet geſtelt.

So lange de Valckẽ eenige proeye oft tydigẽ vanc aen

hare

hare heeren ofte meesters brenghen/soo worden sy gheseesteert/ghestreelt ende op de hand ghedraghen: maer als sy niet meer en brenghen / soo maken de Meesters daer geen werck meer van / latense van honger sterven ende worpense op een mes-hoop. Alsoo gaet het met die Bordeelhouwers/Tappers ende Roffianen / die/soo lange de jonghe wulpsche sotten haer wat brenghen / syn sy by haer gheacht ende worden feestelijck onthaelt:maer geen geldt meer hebbende ofte niet brengende/wijstmen haer ter deuren uyt. Soo comen dan oock dese ongesonde (haer geldt verteert synde) tot Wt-stoot.

Dese vlecke is gheleghen op de grensen van Behoeftich-Rijck. Hare wapen voor de poorte opgericht / is een Stootgier. Daer onder;

Si nihil attuleris, ibis.

Brenght ghy wat soo spreeckt m'u aen,
Hebt ghy niet, meugt vry vvel gaen.

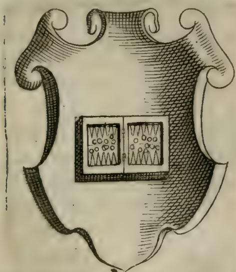
De Heeren ende Priesters aldaer sijn onbarmhertigh/ lijden niemant die gheen geldt en heeft oft syne goederen quijt is / komender noch eenighe die noch yets behouden hebben/het selve helpen sy haer / oft door list/ oft ghewelt quyt worden. D'ingesetenen syn Roffianen ende Hoerevoogh-

vooghden/ die sonder wet leven/ ende de slempers (die nu arme kalisen geworden sijn) tot verlorene sonen maecken ende ter deuren uyt-stoten/die dan in't Behoeftig-Rijck tot Armoede aenkomen / waer van wy hier nae sullen schryven / hebbende het Ledig-gangers Slemper-rijck eerst voltrocken.

Wy hebben dan te voren gheseyt van Vol-op Brassenveldt ende Suypenbergh. Nu de wandelaers die daer niet en blyven vernachten / ofte door de gulsicheyt niet om en komen / gaen gemeynelijck tot Spelenbergh ende Caertenheym ende komen door Langen-slaep over de brugghe tot S. Reyn-uyt ende sonder-gelt, in't Behoeftig-Rijck. Soo oock die van Gierigheyt tot Valsche-mate ende Woecker geweest sijnde komen ten deele mede tot Hertenlust, Banc-keteren ende Boeleren hier voor aengewesen / ende eyndelijck tot Bedstro aen't veir : Ende ten deele loopen na Verblintheyt ende Afgodery : Wy sullen dan voor eerst beschryven / de resterende vlecken in't voorsz. Slemper-rijck gheleghen.

Spelenberg ende Caertenheym (niet verde van een liggende) sijn als aen elcanderen verknocht/ende hebben een overheyt/ die doortrapte spits-boeven / botters ende kaerten-flansers sijn/ leven sonder Gods-dienstichheyt/hebben geen wetten noch ordonantien/ dan die sy stellen ende herstellen op't spelen met de Caerte a laprimere, troix cent et troix, drycken opstien / fluys peris mariagie , krimpen / Geldersen-troef / Hocken / Roomsteeck / Karnuffelen/ Haesken-jagen/Lantsknechten etc. ofte de dobbelsteenē/ het sy binnen oft buyten het bert/ soo in't verkeeren/ vrouweren / in't ootjen oft op sijn leyts ende hondert derley meer daer sy haren kostelijcken tijt onnuttelijc mede ombrengen. Soo voeren sy oock in hare wapen die voor de poort uytgehouden is (latende haer duncken dat die daer mede verciert is/ende sy ge-adelyckt) een Tictac-bert met een Caert-spel daer onder geschreven.

Gratus

Gratus ades, quisquis limina nostra teris.

Wel gecomen, wie ghy sijt,
Kom verslyten uwen tyt.

Ende een weynich nederwaers.

Six-Cinq. En geeft niet.
Deux-aes, En heeft niet.
Quatre troy, Moet geven.
Daet *Six-Cinq* en *Deux aes*, by moeten leven.

Soo de wandelaers (dit gesien ende gelesen hebbende) te rechte den sin daer van verstonden / menighe souden dese blecke voor by gaen : Want de overste die (als voorsz.) doortrapte spits-boeven sijn / houden haer voor six cinq, als het hooghste getal/ die niet en konnen verliesen/ synde in alle tuyschery ervaren/ eñ volgens dien niet en geven. Hare schamele gemeente (die sy tot den gronde uytgeput hebben) voor deux aes, als die niet gheven konnen : Soo dat de wandelaers (die sy voor quatre-troix houden / ende van goede middelen sijn) haer ende hare ghemeynte onderhouden moeten : Derhalven worden de aenkomende

aencomende ghewillecomt ende ghefeesteert. Men voertse van stonden aen in de Herberghe / daer sy dan vriendelijc onthaelt / ende met listige streken aen't spelen gebracht / al lachende bijster worden. Sy laten haer altemet wel winnen / maer het is om hun te meer te doen verliesen: want haer soo wijt hebbende / dat sy de bittere soeticheydt van dit geldt ende tijt verquisten gevoelen / komen sy dagheliicx by den anderen voor tijdt verdrijf / soo sy seggen. O mensch hoe laet ghy u verblinden! Merct ghy niet dat den verloren arbeydt in dese tuysch-schole uythanght? het worpen van de steenen / het clappen vande schijven het onder-steken vande caerte / het vloecken / schelden ende het Gods-lasterlijck sacramenten / daer mede ghy u ghemoet soo schrickelijck onstelt / kan u niet een bete broots doen winnen. Wint ghy by wijlen het ghelach / soo verliest ghy drymael meer aen geldt / oft ten minsten den costelijcken tijdt / die by het geldt niet te waerderen is. Ghy tenteert de wanckel-avonture (die door geen spel / het sy dan verkeeren oft trocenteren wil ghebonden sijn) soo langhe met steenen ende caerten / dat gy eyndelijck ten verderve loopt. daerom seydt G. Meurier.

En taverne ne t'inverne,
Car c'est une dangereuse caverne.

In't tap-huys u niet en ghewent:
Want 't is een hol vol van elend.

Ghedenckt doch dat dese speeloers / gierigaerts / lasteraers ende dieven sijn / die het rijcke der hemelen niet en sullen besitten / daerom laet u niet verleyden. Ende wat het tijdelijc aengaet / komt men uyt dese vlecken tot Langslaep.

1. Cor. 6. 10.

Langh-slaep, ghebout by die van Vol-op, Brassen-velt, Suypen bergh, Caerten-heym ende Spelen-bergh, is een sombre duystere vlecke / seer melancolis in't aensien. Des Stads wapen voor de poorte opghericht / is een plat-coppigen

pigen

pigen uyl/in't duyster sijnde als Plinius seyt) een nacht-monster dat niet en singt: maer sucht ende klaeght. Daer onder gheschreven:

Sopitos somnia sensus
Perpetuis terrent monstris.

Hier hoort g'in stede van een soet gheclang der luyten
O' keyser ('t is u schuit) der uylen droevigh uyten.
V slaep sal syn vermengt by dagen en by nachten,
Met onrust des gemoets, met suchten ende clachten.

Hare kercke (alwaer sy haren droom-godt / Broeder des doots / leggende op des duyvels oor-kussen / aenroepen ende sacrificie doen: is een duystere spelonche staende op't marct-velt / ghelijck die in't oversetten van Bartas aldus beschreven hebbe.

Men vind een diepe hol in lang-slaeps velt ghelegen,
Soo droevigh als een hel in hare duyst're wegen,
D'ingang is sonder deur, casyn, post ofte staeck;
Op dat in't open doen geen roestich herre craec.
De stilte dient aldaer voor poortier aen de poorte,
Een wachter die aen't lijf niet dragende is gecoorde
Ruyschende taffetas, noch Camelot heeft aen;
Noch schoenen dan ghespant, om kraken in het gaen:

Maer 't kleet is van catoen, elc voet met wol beregen;
Op datmen geen geluyt en hoor in syn bewegen.
  Den vinger wys-getuyg, van syne rechte hand,
  Gestadich houdende is voor lippen, mond en tand,
En met de lincken hy een teecken geeft den beken,
Den hanen en den wind: ooc stomlincx schynt te spreken,
  Ghy klare beken slaept, ghy hanen niet en kraeyt,
  Æole sluyt u hol, ghy vvinden weest gepaeyt,
Geen bolderich getuvsch, noch geen geluyt laet hooren,
En wilt ons wredich v..c door u gelaet niet stooren.
  In't midden van dit diep met wagg'lende vermaec
  Te bed gelegen is de leep-oogige vaec,
Die met hert-cloppingen, met snorcken ende roncken,
Den svvetten domp uytvvorpt, van 'tgeen hy heeft gedronckē
  Vergeet die noch sich selfs noch andere niet en kent,
  d'Eensame diepe droom, een stille vvieg gevvent,
De droeve luyheyt me, slyt-honger, slytte-kleeren,
Veranderlyc van sin, besmuystert vol oneeren,
  Hem drucken op't gesicht de geil Silater uyt,
  De rieckende Baccher het blaeuwe lely-kruyt,
Als met een stercken lym toesluytende d'oog-brauwen.
Rondom het stomme bed is vliegende in't verslauvven,
  Een vvonderlycke rot van droomen geel en pers,
  d'Een comende van bys en d'andere van vers,
d'Een vvaer en d'ander vals, d'een onnut d'ander heylig,
d'Een lanc en d'ander kort, te samen doch onbreylig.
  Sy vliegen in de stilt, sy vliegen in't gemeen,
  Gelyc als d'Atomi oft veeskens onder een,
Die m'in een duyster huys, siet klimmen ende dalen,
Daer eenichsins de son comt door een gat te stralen.

Aldaer d'inwoonders in hare devotie sijnde / spreecken aldus haer gebedt binnens mondts.

  O! vader s'menschen rust, sorg-slinder groot van macht,
  Verdryver des verdriets, vercorter van den nacht,
  Helpt doch gesvvind in slaep die hier nu vol onlusten,
  Om syn verloren goedt niet slapen can, noch rusten.

De

De Magistraet aldaer/syn geen Quinti Cincinati noch Abdolomini / want sy dwinghen niemant tot het werck/ hebbende alle haer vermaeck in ledich gaen ende slapen: soo dat sy eyndelijck souden bederven ende versterven/ten ware daer dagelicx nieuwe heeren uyt vreemde landen eñ steden inquamen / die sonder aensien der persoonen oft te weten van waer sy comen/aengenomen wordē. Die oock soo wijt syn/dat sy (haer in desen vlecke begevende) door de wackerheyt des gheestes daer niet weder te rugge uyt gedreven en worden/komen eyndelijck over de brugge nae S. Reyn-uyt eñ Sonder-gelt. Daer om geeft ons de wyse tot een leere. Laet uwe oogen niet slapen/noch uwe oogeleden niet sluymeren / verlost u als een Rhe vander hand eñ als een vogel uyt de hand des vogel-vangers / gaet henen tot de miere ghy / siet hare weghen aen ende leert hoe wel sy geen vorst/noch hooftman/noch heere heeft: so bereydet sy doch haer brood in den somer ende vergadert hare spyse in den oogst. Hier op stelle volghens Bartas in myne Emblemata. Pro. 6

La morne paresse,
Tresgrande détreße.

Pareßeux, si tu veux apprendre ta leçon,
Va t'en à la fourmi, va t'en à l'herißon,
Cestuy cy de son dos ravit les fruits d'automne,
L'autre les fruyts d'esté de sa bouche mignonne,
Afin de victuailler, pour la froide saison,
Cestuy cy son logis, l'autre sa garnison.
Rien tant de pauvreté tant de mal & detreße
N'amenne en ce terroir, que la morne pareße.

Dit cannien soo verstaen.

Die de luyerdy aencleven,
Word geen eeren-crans gegeven.

Ghy luyaert op dat ghy u lesse mede leert,
Gaet nae de miere toe, oft tot den eghel keert,

D'een d'appelen vergaert op synen rugg' gheladen,
En d'ander 't graen vervoert om 's winters hem te saden?
De luyaerdy ontitelt de leden en 't gemoet,
Leert bed'len met ghequel, oft treurich vasten doet.
Gheen meerder onlust is op aerden te bejaghen:
Want haer ghespelen syn oneyndelijcke plaghen.

Volghens het spreeck-woordt:

Segnis juventa, egens senecta.

Ledighe jonckheydt, Elendighe outheyt.

Waer op een Latijnsch Epigramma **ghemaeckt is by Lamotio, dus overset.**

Als het Hippel-coren groen,
Anders niet en weet te doen,
Dan den somer lang te singen,
Kryck, kryck, op en neer te springen:
'Tmierken dat veel verder siet,
Om t' ontgaen gebrecks verdriet,
Gaet syn uren bet besteden,
Gaert by een met al syn leden
In dees somers hitte bang,
Daer 't van leeft den winter lang.
Wilt ghy in u oude daghen,
Van ghebreck u niet beclagen,
Slaeft en wraeft, als ghy sijt sterck,
Iong en wacker, vreest geen werck.
Laet den somer niet passeren,
Vwer jeught, met domineren,
Slapen op en neer te gaen:
Eynd'lijck comt de winter aen,
Dat ghy niet sult connen winnen,
Oudt en swack van lijf en sinnen.
Ist niet wel een jammer groot
Daer te sitten naect en bloot
By den couden heert versteken,

Als ghy 't hooft hebt wit en grys,
't Lichaem cout gelyc een ys,
Siend' u kinders ende neven,
En niet hebt om wat te geven,
Claegt met droefheyt uwen noodt,
Babb'lend' aen een korstjen broot.
I! wat ist een groote segen,
Na wat moeyte kloec gedregen,
t' Hebben alsmen out syn sal,
Een goet voeder ende stal:
En te smaken van de vruchten,
Diemen heeft gesaeyt met suchten,
O! wat ist een groote vreugt,
Na wat sweetens in der jeugt,
In den ouderdom te rusten,
Niet te vvercken dan na lusten.

Hier op seyt G. Meurier in syne gelijckenissen.

Nulle douçeur, sans labeur.

Geene soetheyt can men voelen
Als naer arbeyt, ende vvoelen.

Daer by voegende / ghelijck het niet vreemt en is dat de gene die een roose pluct / van den struyck gesteken worde/ ende te met een wederwaerdicheyt gevoelt/ soo hebben wy te bemercken / geen soeticheyt sonder arbeyt / gheen broot sonder moeyte: Maer ghelijck nae den storm een schoon weder opstaet; soo de doorn steeckt / de soetiheyt van de roose versacht de pyne. Eyndelijck.

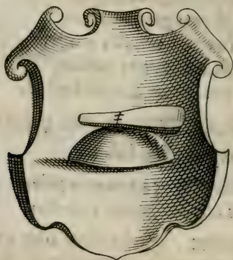
Die tot lang-slaep haer begheven.
In geen vveelde sullen leven.

Maer loopen nae Bedelsac.

Nu ghescheyden synde uyt het Ledig-gangers Slemper rijck, de steden ende vlecken beschreven hebbende/ Herten-lust, Banckettteren ende Boeleren genoegsaem onder Vol-op, Lecker-tandt ende Oncuysheyt vertoont synde / komen

wy in't landt van Armoet waer vande hooft-stadt den selven name voert.

Armoet, is een uyttermaten groote stadt: maer jammerlijck ghesteldt / hebbende vele dorpen die voor gheen vlecken connen verstrecken / als St. Reyn-uyt, Elend, Sonder-geldt, Bedel-heym, Gebrec, Honger-camp ende Naectheydt. Dese altesamen syn soo deirlijck ghestelt / dat in't bysonder daer van niet te schrijven en is/ende in't generael niet dan'tgene te beweenen staet. Hare leeme mueren sijn vervallen/de poorten ongereddert/hare wapen is een houte nappe met een kleppe. Daer onder:

Heic turpis egestas, & male-suada fames.

Hongher, armoede ende elend,
Vindt hy die hem herwaerts wend.

Hare huysen syn niet als hutten met tacken ende bladeren van boomen bedeckt / hare bedden sijn van stroo/ hare keuckens roocken selden / ten sy / sy wat mosselen by weynich rijsbos sieden / doorgaens eten niet als droogh-broot/ drincken niet als water / gaen meest naeckt ofte bedeckt met verscheurde kleederen/ 't hayr hanght hun door den hoet / den ellen-boogh door de mouwen ende de teenen door de schoenen / des somers eten sy sprinck-hanen ghe-

lijck

lijck de Acridophagen een volck in Æthiopia, magher ende swart/ die gheen vleesch connen opvoeden / noch visch beconien / levende de oudtste niet over viertich jaren/ ende als dan van't ghewoonte opgheten worden: alsoo krielen dese Arm-landers vol luysen / hare kaken syn ingevallen van honger/ hare patroonesse is den honger selfs/ die in hare vervallene kercke opghrecht / aldus beschreven wordt.

Siet hier den honger aen, een voorbeeld van de doot,
Wiens swerte herte lijd der beend'ren spits aen-stoot,
Haer oogen d'herne-pan (diep ingesoncken) raken,
Van binnen t'samen staen haer ingevalle kaken.
Men siet haer swack gelaet bleeck-verwich t'allen stondt,
De witte tanden, geel geworden in den mondt.
Door haer gerimpelt vel de darmen syn te speuren,
Die ledigh synd' haer selfs verrimp'len end' verscheuren,
Voor haren buyc gans niet als yd'le plaetse staet,
D'elbogen ende knien verhoogt staen boven maet.
Monst'r onversadelyck, die voor eenmael sout slinden,
Al 't geen op aerden schier in't leven is te vinden:
'Ken wete in wat voor spijs haer strote voetsel soeckt,
De wort'len ongekooct, vernielende inne-sloeckt,
Haer gierige gedarmt al etende wordt ledigh,
Selfs met haer kinders vlees en is sy noch niet vredich:
Maer wel by tyden me (o! graegheyt onversaegt)
Om vullen haren pens, haer eygen darmen knaegt.

Also sijn ooc de buycken der inwoonderen hare dorschvloeren/ hare handen de schapprayen: doch soo hebben sy dat voordeel / dat sy reysende over landt (ghelijck sy vele doen om den kost te krijgen) gheen dieven ofte moorders hoeven te vreesen / die haer geldt ontnemen sullen. Waer over Juvenalis Sat. 10 singht.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Den wand'laer sonder geldt,
Singht sonder vrees' in t veldt:

De moorder soeckt hem niet,
Des hy niet omme siet.

De minsten hoop is onschamel/ ende (door den noodt ghedreven) begeven haer tot den bedel-sack: Doch gelijck Chrisost. seydt.

Mendicare melius quàm rapere.

Dat is:

Beter bidden om syn broodt
Als te stelen, in den noodt.

Maer (gelijck Diog. seydt)

Inopia prompta est in perpetrandis malis,

Armoed' is haest bereet het quaed doen aen te gaen,
De grouwelijckste daet gevvilligh nemende aen.

Soo begeeft sich den meesten hoop onbeschaemdelijck ende moetwillichlijck op de grensen van 't Rijck der Vertvvijfeling, tot Rooven, Stelen ende Moorden.

Rooven onder haer hebbende de vlecke Stelen, is een groote handel-stadt daer de Cooplieden / sonder gelt soo wel te water als te lande haer onderhandelinghe dryven/ het sy met list oft gewelt / soo by nacht als by daghe / niet achtende op eenich onweer / noch de ontrouwe zee mistrouwende / gelijck Seneca seyt/

Magna pars hominum quæ nauigatura est, de tempestate non cogitat.

Der menschen een groot deel, Gedencken in't geheel
Op d'ongestuymheyt niet: Die meest ter zee geschiet.

Vreesen alsoo veel min 'tgevaer dat hun te lande soude mogen overkomen. Des stadts wapen is een Harpye ofte Roof-droes, daer onder.

Convectare

ConVectare juVat prædas & ViVere rapto.

Waer wy connen comen by,
Niet te laten, ſtaet ons vry.

Het volck aldaer is boos van naturen ghelijck Ariſt. ſeyt.

Omnis fur Malignus.

Dat is.

Die ſyn gelt met ſtelen gaert,
Is een menſch van booſen aert.

Hare Overheeren noemen ſy Capiteynen / onder hun hebbende / Huyſ-brekers/ Roovers/ Borſe-ſnyers/ Loopers ende ſtandaerts. Haren Godt (die ſy eeren is Mercurius den rechten Merc. ur des ghelegentheyts / ſijnde een behendich dief geweeſt / waer van Lucianus in ſyn ſamenſpraeck van Apollo ende Vulcanus, onder anderen ſchryft/ dat hy van 's moeders lijf aen ſcheen te verſieren middelen om ſtelen. Soo haeſt hy ghebooren was ontſtal hy Neptuno ſynen dry-tandt / Martem ſijn ſwaerdt uyt de ſchede / d'Oſſen van den Koning Adametus / die Apollo bewaerde/den welcken hy mede boog ende pijl-koker ontſtal.

stal. Vulcanus sijn tangen/daer hy by was: ten kortsten ende dat meer is / hy onstal Jupiter synen Konings-staf/ ja soude hem den blixem ontnomen hebben hadde hy sich niet gevreest te branden. Hier over singht Homerus tot synder eeren (soo't eere heeten magh).

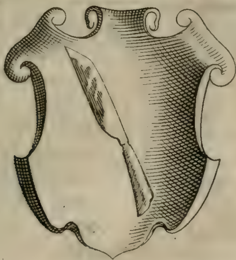
Dees eere u sullen doen de menschen, dat na desen
Van alle dieven ghy sult eeuwig heere wesen.

Hy was oock d'eerste die op ghebracht heeft de waren met gewigt ende mate te verkoopen: doch niet sonder bedroch te plegen/ ende derhalven voor der koopliedeu Godt mede gehouden. d'Inwoonders willen dat alle goederen gemeen sullen sijn / wel verstaende de goederen die andere toecomen/om onder alsulcke decksel te vryer toe te mogen tasten. Hare aenstokers/ 't priester-ampt bedienēde/lesen derhalvē hare grypvogels eñ gaudieben menigmael voor het 5. Cap. Acto. Een man genaemt Ananias met Saphyra synen wyve verkocht een have: eñ ontrac wat van den pryse met mede-wete sijns wijfs / eñ brachte een deel/ ende leyde dat voor de voeten der Apostelen. Eñ Petrus seyde Anania waerom heeft de Satan u herte vervult/ dat ghy den H. Geest liegen soudet/eñ ontrecken van den pryse des ackers etc. Eñ stercken haer alsoo (onder schijn van heylicheyt) in haer boosheyt. Gelijc Boudertius dat aengetekent heeft in sijn 16. boeck der gedenckwaerdicste soo kerckelijcke als wereltlijcke gheschiedenissen. Daer hy schrijft Anno. 1624. Tot Heylo in Noort-holland sijnder desen somer by schoonen lichten dage een hoop dieven by elckanderē vergadert/in een oude vervallene Kercke. Een van dese dievē (die wel de outste onder haer was) heeft aldaer een oratie gedaē De communione bonorū. Van de gemeenschap aller goederen / sustinerende dat de rijcke een groot deel hare goederen onrechtvaerdelijck waren besittende: Eñ dewyle sy hem eñ sijne medegesellen eñ andere calisen van selfs daer van niet mede en deylen/dat het hun geoorloft was deselve met behendicheyt haer af te halen.

Nu die van Roovē eñ Stelen wat wyder gaēde/komē tot

Moorden,

Moordē, eē uptermaetē schromelijcke vlecke die met bloet gebout is. Hare wapen is een bebloept mes daer onder.

In facinus jurata manus.

Met het swaerd en groot gewelt,
Vervolge bloedich goet en geldt.

Hare huysen sijn duystere spelonckē eñ moort-kuylen al waer de sonne weynich schijnsels geeft/d'in-woonders het licht hatēde: wāt Satan de vorst der duysternisse harē God eñ overheer is. Hare voorgāgers sijn Cains/Joabs/Tryphons/Ismaels/Achabs/Jesabels eñ diergelijcke/ die door haet ofte om profijt/het sy met list oft mz gewelt/ het onnosel bloet v̄gieten. Waer over Christus seyt: ghy lieden sijt uyt dē vader den duyvel/eñ wilt de list uwes vaders doē/die was een mēschē-moorder vā dē beginne/ derhalvē worden sy ooc/so wel binnen haer leven/als na haer doot / soo met woorden als met schriften / van alle man veracht ende te rechte geschent / volghende de Poët Homerus / die daer van schrijft / aldus luydende.

Een overgeven boef, een goddeloose quant,
Is alle mans verdriet, elc wenschet hem van kant,
In't hert men hem vervloect, en als hy licht te neder,
Elc in sijn handen klapt, en seyt, hy comt niet weder.

De voorsz. inwoonders na volgende dit godloose padt/ gaen ooc dagelicx ter jacht/ om menschen te vangen eñ tot

haren prosyte te dooden / met listen ende laghen / ghelijck Bartas in syne eerste weecke van den tweeden dagh / die aerdich afmaelt. singende.

De roover, die doorgaens staet op de jacht bereet,
Om af te nemen, niet alleen het gelt en 't kleet
Des wandelaers: maer oock wil trachten na syn leven,
Sich op des heeren ftraet sal in de scheem'ring geven.
Nu in een duyster hol sich bergende, daer naer
Weer achter een dicht bos sich stellende in't gevaer,
Nu achter een bus stroys den gerven afgenomen,
Dan wederom gaet hy van daer hy was gekomen,
En vveder niet gerust, gaet, loopt, gins ende vveer,
Om een bequame plaets te vinden, op en neer.
Ten lesten hy besluyt, op dat hy hem bereycke,
Seer stillyck hem begeeft in een gekloven eycke:
En lossende sijn roer den reyser treft door 'thooft,
Oft vvel door't herte, en soo van't leven hem berooft.

Ende Job 24. wanneer de dagh aenbreeckt soo staet de moorder op ende verworghet den armen/ en des nachts is hy als een dief. Sy konnen haer oock van gene weldaet beroemen (gelijck Cicero seyt) dan alleenelijck/ dat sy eenige gespaert hebbē die sy haddē konnē ombrengē/ het wele selden gheschiet / want sy varen meest in hare boosheyt voort / ende verlustigen haer in 'smenschen bloet / gelijck de Menschen-eters in Brasilia: Doch alsulcke onschuldighe bloet roept dan wraecke voor Godt in den Hemel
Gen.9. over sulcke Mensche-moorders: Die dan niet ongestraft blyven / volghens Godts bevel. Wie menschen bloedt vergiet / diens bloet sal oock door menschen vergoten worden. Ghelijck dan Achab en Jesabel / hebbende Naboths onschuldich bloedt vergieten laten / leckten oock de honden Achabs bloet / ende de honden aten Jesabel soo gants op / dat Jesabels aes als dreck op den velde
Mat.5. was. Daerom vermaent ons de Soone Godts. Ghy
21. hebt ghehoort dat tot den ouden ghesept is / ghy sult niet

dooden

dooden/ende wie doodt / die sal waerdigh syn ghestraft te worden door't oordeel. Alle die het swaerdt nemen / sullen met den swaerde vergaen. Soo worden sy dan niet recht door de wereltlijcke overheydt gedoodet ofte vervolght/alsoo dat sy haer leefdaghen in groot ghevaer ende becommerde ghewissen / elendigh in de vlucht ghedreven worden als Cain/Absalon/Ismael/Triphon etc. Waer over het licht der zeeuwen singht. 16.

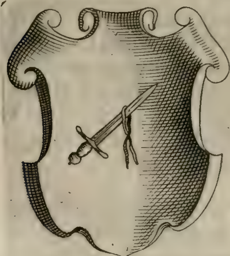
Een mensch bewust van quaet leeft in ghestadigh beven, Cats.
Hy sucht, hy krucht, hy ducht, hy vlucht, oock niet gedreven,
Door't ruyschen van een bladt verschiet syns herten bloet.
Verdrietich is den stant eens Godde-loos ghemoet.

Ende

Wie daer heeft een quaet gemoet,
Slaept hy, waeckt hy, wat hy doet,
'T quade feyt by hem begaen,
Komt ghestadigh voor hem staen.

Ende comen eyndelijck meest in't Landt der Vertwijfelinghe, daer sy dan te Post aen Galg en Rader ghebrocht/ den smadelijcken doodt sterven / ghenietende loon nae wercken. Offchoon Joab ten tijde Davids ongheftraft bleef / werdt hy doch daer nae door des Coninghs Salomons bevel / by den Altaer des Heeren van Benaja ghedoodet/sprekende: slaet hem dat de Heere hem sijn bloedt betale op synen cop / dat hy twee mannen geslaghen heeft die rechtvaerdigher waren als hy / namelijck Abner en Amasa. Alsoo wordt de moordt ghewroken t'syner tijdt.

Post, Galg ende Rader ligghen in't open veldt / aen den water-cant / synde dry beiren / voor de ghene die sonder groot leet-wesen sterven / om over te varen nae't Helsche-Rijck. Haer wapen is Swaerdt en strop, daer onder

Heic meritas Rhamnusia pœnas.
Exigit, & sontes ad tristia tartara mittit.

Hier staet Rhamnusia seer fel
En seyndtse na de droeve hel.

Soo loopen dan de boosdaders (soo wijdt ghekomen synde) een schrickelijck gevaer / dewijle het meest hertneckighe / moetwillige boeven syn ende den Satan te veel gehoors ghegeven hebben / in sonderheyt die haer in't hooftblecke Vertvvijffelinghe (den name nae't landt hebbende) begheven ghelijck dat meest gheбeurt / daer op seyt de wyse Hugo.

Desperatio cum perpetratione nequitiæ sociatur.

De vvan-hoop is den maet
Van't vollen-brahte quaet.

Haer wapen is een magher paerdt (van de vliegen ghesteken) als onsinnigh loopende.

Daer onder.

Mens

Mens agitur stimulis miseræ sibi conscia culpæ
Nec datur ulla quies.

Willig loope nae't verderf;
Want ick duysend dooden sterf.

Soo seyt oock Quintilianus.

Nihil gravius quam destitutæ spes torquent.

Op aerden is gheen meerder pyn
Als van de hoop berooft te syn.

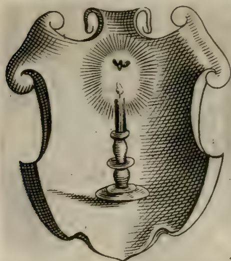
Die dan in sulcke quellinge syn / loopen nae Moetwillighe-Doot, ghelijck Augustinus seyt.

Desperatio certa mors est.

Dat is:

Wanhoop is een seeckere doot. Psal. 50.

Moetvvillige-Doot, is de alderschromelicxste vlecke des gantschen werelts/ daer gheen menschen in't leven en blyven/ daer oock niet te vindē is als messen/swaerdē/pistolē/ ende stroppen / daer mede de aenkomers haer selven ombrengē/ hare wapē is een mugge die in de kaers vliegende haerselven verbrant. Met dese woorden,

Sic periiße juvat.

Ick vvord ghedvvongen, ende ick vvil:
Want mijn gemoet is nimmer ſtil.
Ick vvil, ick moet, ghepijnicht ben,
'K heb nimmer ruſt, ick moeter heen.

Ghelijck Saul in ſijn eyghen ſwaerd viel / item ſynen wapen-drager: Architophel hem ſelven verhing. Raſis hem ſelven van boven neder ter doot wierp. Ptolomeus Macro met gift hem ſelven ombracht. Judas hem ſelven verworghde/etc. Door alſulcke is geen ghenade voor handen: want de ſchrickelijckſte dootſlagh is/daer de menſche/ in vertwijfelinghe ſynde / hem ſelven ombrenght / gelijck Auguſt; ſeydt:

Serm. 6.

Deſperatio homicida eſt animæ

Dat is:

Wanhoop, der zielen moorſter is.

Ende

Morte ſpontanea nemo peryt innocens.

Al die haer ſelfs de doodt ophalen,
Niet ſonder ſchult ter hellen dalen.

Der-

Derhalven riep het licht der Heydenẽ tot den stoc-waerder tot Philippis (die syn swaert uyt toogh om hem selven te dooden) doet u selven geen quaet: maer ghelooft in den Heere Jesum Christum / ende ghy sult saligh syn. Waer over hy hem oock bekeerde: De heydensche Philosophen selfs hebben alsulck sterven verworpen als onbetamelijck/gelijck Socrates/ Philolaux eñ meer andere verclaren. Onder al Socrates van Cebes gevraegt synde/ oft het niet gheoorloft en waer dat een mensche hem selven ombrocht/ dewijl het sommige beter waer te stervẽ als te leven / synde de menschen in dit leven als in een ghevanghenis / daer uyt sy hen selven moghen verlossen/ antwoorde: Ghy ghelooft wel dat de Goden over ons sorge draghen / ende dat de menschen sijn een van hare besittinghen tot haer ghebruyck. Jae dat gheloof ick seyde Cebes/merckt dan seyde Socrates : soo een van uwe slaven hem selven / sonder u dat ghevraeght te hebben) ombracht / soudt ghy daer over niet ghestoort sijn. Ontwijfelijck seyde Cebes / alsoo (seyde Socrates) vinde ick in reden te bestaen / dat de menschen haer selven niet ombrengen en moghen : maer dat sy ghehouden syn de nootwendicheyt van't sterven van Godt te verwachten / ghelijck ghy siet hy my die nu toevoeght / by't vonnis over my ghegaen. Dit desen treffelijcken Philosoph sprekende/ werd hem gebootschapt / hem ghereet te maken om te sterven / also hy verwesen was (hoewel tot syn onschult) met fenyn vergeven te worden / het welck hy sonder eenig bewegen vrymoedelijck (daer toe gedwongen synde) innam/seggende: Jck wete dat ic hier nae geruster leven sal. maer de hert-neckige (haer selven moetwillighlijck ombrenghen) lopen nae Charons schuyte die dan ghe swinde lijck in't Helsche-rijck overgeset worden.

Het Helsche-rijc waer van des lants wapen een Slangcirkel is / daer in't midden een doodts hooft ende daer onder:

L[illegible] *Terra-*

*Tertareæ sedes & ineluctabile regnum
Mortis inexpletæ.*

In mijnen schoot
D'eeuwighe doot.

Dit Rijck is den duyvel ende syne engelen bereyt / liggende tegen over Vertwijfelinge. Het is een onvruchtbaere verdorde Landtschap / daer geen vee / als ossen / schapen / runderen noch eenigh ghedierte duren can / als alleenlijck draken / serpenten / slanghen / padden ende dierghelijcke fenynighe sooрten / sijnde daer gheen water alleenlijck een Alphatisch moras / dat is een doode zee gheleghen by Peck ende Swavel, ende volgen dien niet als klonten / peck ende swavel met lijm vermengt op een worpt / daer dan de sonne der ongerechticheyt de dampē upthalēde eñ optreckende / niet als solfer flammen ende vier reghenen doet / soo dat
Luc. 16, 24 daer niet een drop waters / om den dorst te lesschen te krijghen en is. Waer over de rijcke vreck riep. Vader Abraham ontfermt u mijner ende sendet Lazarum dat hy het uyterste sijns vinghers in het water doppe / ende vercoele mijn tonghe: want ick gepijnicht worde in dese vlamme. Dit voorsz. Landt leedt in de ghedaente van een vreeselijck

lijck

lijck onverſadelijck monſters-top / op de mont van't veir liggende Eeuvvige doodt, ende op den uytſtekenden ſwarten-neez (daer de duyvels den weerſtuyt vreeſen) Helſche vier: daer de dienaer van Lucifer met een brandende tortſe (wantmen daer gheen dagh en verneemt / op den ſnuyt ſittende/ d'overcomende is lichtende: op dat ſy te ghemackelijcker overcomen : ghelijck dan Gregorius te rechte ſeydt. Mor. 9.

Infernus terra tenebroſa.

Dat is:

De hel is een ſeer duyſter land,
Daer de ſon noyt ſtrael en ſandt.

D'aencomers d'oog gheopent vervallen in Duyſternis ende van daer in de hooft-ſtadt Belzebub, daer Baal peor Prince van't landt ſijne woonplaets mede heeft/ dieſe dan wijſt nae Verdoemenis. Daer comen de booſe geeſten / die altijt in oneenicheyt leven ende het menſchelijcke geſlachte benijden/ overhoop / pijnigende de inwoonders (ghelijck ſy ghepijnicht worden : want ſy mede nimmer ruſt hebben) met velderhande tormenten / doende haer duyſent dooden aen ſonder te ſterven / ende dat ghedurigh. Men roept/men bidt / men ſmeeckt / men comt tot On-gehoor, want het is te late / ende die daer ſyn/blyven in Angſt eeuwelyck ſynde tuſſchen Hemel ende Hel een groote gheklovene rotſe. Ghelijck Abraham den voorſz. Rijcken antwoorde. Kindt ghedenckt dat ghy uwe goet ontfanghen hebt in u leven ende nu gheppynicht wordt/ende hier en boven is tuſſchen ons een groote klove beveſticht/ dat de gene die van hier tot u afcomen willen / niet en connen/ noch oock die van daer tot ons willen comen. Luc. 16.

Daerom ſal de wandelaer in ſyn reyſen voorſichtigh ſyn / op dat hy onverſiens niet en come te verval-

 len

len op de grensen van Vertwijfelinghe, ende oft hy by ghevalle (in 't ledighe Slemper-rijck ghecomen synde) verdwaelde ofte verbuert werdt / sal gedencken dat de werelt vergaet ende haer begeerlijckheyt/seggende met I. CATS.

Hoe cort is 's werelts lust! hoe lang des hels bederven,
1. Ioh. 2. O lust berooft van rust! ò doot ontbloot van sterven!
Wat ramp! wat gaet ons aen? hoe is ons treck soo groot
Tot corte vreucht, daer van de na-smaeck is de doot?

Want:

Hier is de moeyte en 't werck ghelegen
Te weder roepen synen treed:
En dringhen nae des Hemels wegen,
Al eer wy syn een duyvels beet.

Hy sal dan dus singende / als een verdwaelde pelgrim / altijdt de rechte-handt op slaen nae 't Berouwen-dal,

O my catyvich mensch,
Wat elend teghen wensch
My nu verschrict doet beven?
Zijnt niet de packen swaer
Van sonden die te gaer
My dese quelling geven?
V sinnen ghy verloost
Mijn ziel doe ghy verkoost
De sonden voor de deugden:
Meynt ghy wel dat den geest
Verdwaelt van Christo meest
Gherusten can in vreugden?
In Iesu leydt de straet
Waer door de mensche gaet
Nae d'eeuw'ge vreucht in 't leven;
Wy dwalen sonder hem,
Als schapen sonder stem,
Den rechten wegh beneven.

Tot

Tot hem dan weer ghekeert,
Hem als't behoort ghe-eert,
'Tverdriet sal van ons scheyden:
En als den duyst'ren nacht
Van't pad ons heeft ghebracht,
Sal hy ons weer gheleyden.
Nochtans doe ghy de wet
Hebt op een syd' geset,
Soo hebt ghy hem verlaten:
Dies 'tsteunsel van syn licht
Voor't duystere ghesicht
V niet en conde baten.
Gelyck een torsche schoon
Al blinckende ten thoon
Sijn heyligh licht hy sette:
Doch uwe swerte sond
Het selve t'allen stond
Te schynen sterc belette.
Soo dat ghy als een blind'
Die gans geen hulpe vind
In groot gevaer gaet treden:
Al siende gy niet siet,
Noch hoort med' het bediet
Des werelts ydelheden.
Hoe lange sal ick doch
Hier blyven Heere noch,
Van't vvater ingenomen:
Die te vergeefs vervvacht
De hulpe die ick acht
Van u alleen moet comen?
Reyct uvve handen Heer,
En stelt vveer in syn eer
Die noch light in de sonden:
Die doch soo bitter weent
Laet hem syn, soo hy't meent
Door u ghenade ontbonden.

Wt mijne oogen dan
De duysternisse van
Het helsche huys sal vlieden:
En mijn gesuyvert hert
Niet meer gequelt en vverdt
Maer sal u eere bieden.

Psa 25. Item Gheeft my Heer dijn wegh te kennen,
Leert my dyne rechte baen
Stuert my, wilt mijn voeten vvennen,
In u vvaerheyt recht te gaen.

Ende doorgaens voort treden/ al hoe wel den weg moeylijck is en steyl/ eermen op't top der rotsen komen can/ om alsoo op't padt der deughden te geraken / het welck mede niet ghemackelijck is / ghelijck J. D. Bellan singt.

Le sentier de la vertu
N'est un grand chemin latu,
Ou tous viateurs arrivent:
C'est un sommet hault & droict,
Espineux & fort estroict.
Aussi peu des gens le suyvent.
Heureux, qui pour y monter
Tout labeur peut surmonter,
Quelque danger qu'il y voye:
Celuy qui iadis nasquit,
D'Alcmene, le ciel aquit:
Ayant éleu ceste voye.

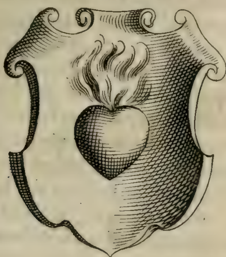
Dat is.

t'Padt der deugden niet en is
Breedt en lustich, daer dan wis
Alle reysers comen aen:
't Is een hoge top om gaen,
Eng en doornich overal,
Daer veel volcx niet comen sal.
Wel geluckig is de man,
Die den arbeyt dragen can,
Om geraecken tot de deugt
Desen weg Alcides nam,

Waer

Waer door dat hy eynd'lijck quam
In des hemels ſoete vreucht.

Nu over het gebergthe gekomē ſynde comtmē tot Berou, Boete ende Stedich-gebet. Deſe ſteden ſyn als aen elcanderen verknocht/hebben een wet/een overheyt eñ een Godsdienſticheyt. Hare wapen is een brandende ofte vierich herte op een altaer gheſtelt / onder den name Godes / daer by geſchreven.

Mens fracta, ſceluſq; peroſa, victima grata Deo.

Siet een verſlagen hert, een nederich gemoet,
Een offerhand voor Godt de beſte is diemen doet.

Hare overheeren ſijn Davids/Salomons/Ezechiaſen/ Mardocheen/Joachims ende diergelijcke.

Die met een ſac gekleet haer hooft met as bedecken,
En door 't gebedt den Heer tot haerder hulp verwecken.

Voor hare Kercke ſtaet.

Sine intermiſſione orate.

Biddet ſonder ophouden.

d' Inwoonders ſijn Ninviten die haers Koninghs bevel na volgende/even haer ſoo met ſacken bekleden vaſten ende bidden. Hare leeraers ſijn ſtraf-predikers ghelijck

T. Petreus

T. Petreus die in synen Jonas beschreven heeft toonende haren ende des volcx yver met dese vaersen.

'tVolc comt (van God verlicht recht na Berou gelopen,
En bidden om gena' met hert en zielen open.
Sy weenen in haer smert, bekennen hare schult,
En vallen Godt te voet, met ootmoet en gedult.
Sy roepen Heer gena, laet ons u gonst verwerven,
Dat wy in uwen toorn oft gramschap niet en sterven.
Wy keeren ons tot u, wy trecken sacken aen,
En vasten kleyn en groot dat wy 't gevaer ontgaen.
Het vasten is ons ernst, ons rout van gansche herten
Des missedaets en sond, vvy voelen onse smerten:
Ons vvroegen is niet kleyn, doch grooter onse hoop,
Tot u Heer is ons gang, ons vluchten en ons loop.
Tot u Heer! is alleen ons suchten en ons karmen,
Wy vallen voor u neer ootmoedigh in u armen.
Och God! toont u genaed! o vader laet ons niet
Vervallen in u toorn en eeuvvelyc verdriet.

Och oft alle de dienaers des Goddelijcken woorts / hare ghemeynte alsoo tot berou ende boetvaerdigheydt vermaenden / na den woorde Godes / sonder te loopen na de Stoysche Philosophie / ende onder het soete woord het fenijn des eersuchts uyt te spouwen / om gheleerder als andere te schijnen / waer door veelderhande scheuringhen in de ghemeynte Christi ontstaen / God de Heere wil de dwalende verlichten ende weder te rechte brenghen / op dat alle oneenicheyt eenmael ghedempt worde / ende syne Kercke tot syner eeren toeneme: want.

Soo lang vvy eenig syn, soo lang duert onse macht,
Maer door oneenigheyt verliesen alle cracht.

Wat hoeftmen doch soo diep in Godes verholenheyt te treden / dewijle (gelijck Albert Babinot seyt).

Qui

Qui veut de Dieu tous les secrets comprendre,
Ses saincts conseils sa haute majeste,
Ses jugements, l'exes de sa bonté,
Quant il a fait ça bas son fils descendre;
Qu'il vienne icy en un crible entreprendre
Tarir la mer, conter l'infinité
Des flots enflez, par le vent irrité,
Ou mesurer la Phrigienne cendre.
Dira il pas qu'il ny peut parvenir?
Et moins son foible esprit peut contenir
Du tout puissant l'infinie puyssance:
Mais sa grandeur à l'œil nous apparoit
En Iesu Christ, qui tout seul le cognoit,
Et seul de l'uy nous donne cognoissance.

Het welck ick aldus in duyts stelle.

Wie hier begrypen wil Gods heym en heyl'gen raedt
Syn wesen en gestalt in synen hoogen staet,
Syn oordeel ende keur, syn goetheyt groot bevonden,
Als hy syn eygen soon op aerden heeft gesonden:
Die come met een seef en stoutelijck onderwind
De zee te scheppen uyt, jae tegen storm en windt,
Oft mete met de self de Phrigiaensche sanden.
Elaes! alsulcke dwaes uytscheyden moet met schanden:
Want om sulcx t'onderstaen en heeft hy gants geen macht.
Veel min sijn swacke breyn begrypen can de cracht
En groot vermogen Gods, de schepper aller dingen:
Maer syne goetheyt ons verthoont wort sonderlingen
In Christo, die hem kent, staende onder een beslot,
Van hem alleene comt de kennisse van Godt.

Hierom seggen de twee treffelijckste Deusche lichten onser eeuwe, d'eerste.

Cat7.20. Embl. Laet daer des Heeren Arck: des Hemels hooge saecken
En staen ons niet te sien, en staen ons niet te raecken:
Niet soecken is hier best, 't niet vveten hier verkiest;
Die soeckt hier niet en vind: en die hier vind verliest.

Daer by voeghende. Men weet Godt best niet niet te weten / seyde Augustinus / ende al wat de Heere voor ons verborgen heeft / en dient niet naegespoort: selfs niet waerheyt van Gode te spreken is sorgelijc / ende niet sonder gevaer. 'Tis daerom geraden allerley nieusgierige neus-wijsheyt te verwerpen / een nuchter verstant / een matige wetenschap is tot alles bequamer / want sy verquict de ziele en en beswaert geensins het gemoet / Ende de tweede.

Brunes 5. Embl, Waer vvilt ghy menschen heen? den hellen vveg des Heeren
Verstoot ghy met den voet; het duyster vvilt ghy leeren,
En vvat verborgen is in Godts verholen raedt:
Daer ghy het geen alleen u noodich is versmaet.

Daer by voegende: Daer en is niet ter werelt dat onse sinnen meer verbystert / dan als wy ons selven aendragen / den voor-hang van het heyligdom der heyligen te scheuren / ende met onghewiede hertsens in Godts heymelijckheyt te booren. De duyvel heeft ghenoegh op onse ziele ghewonnen / wanneer wy soo verre gheleydt sijn / dat wy de Goddelijcke dingen met de korte elle van ons kleyn begrypen willen uytmeten; ende de on-eyndelijckheyt vormen / nae de leest van een gheschapen ziele. Wy reycken naer Godt / maer wy worden bereyt van Godts aert schvpandt: wy stijghen nae den Hemel / maer wy dalen nae de Helle. laet u ghenoeghen dat:

Psalm 19 D'almacht Godes wordt bevonden
In des Hemels schoone ronden

De Heydenen selfs (die vele Christenen hier inne te boven gaen) hebben wel gevoelt onbehoirlijck te syn / Godes verholentheydt te willen ondersoecken / ghelyck dan Cato seydt.

Min

Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid sit:
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Waer op Scipio Lentulus Neapolitanus aldus glosseere.

Lassa d'investigar' oltre al dovere
I segreti di Dio, nè andar cercando
Curioso saper, che cosa è il cielo:
Ch'essendo huomo mortal, dei contentarti
Saper, quanto bisogna, quelle cose,
Che son conformi all' esser tuo mortale:
Het welck ic aldus vertale.
Meer alst behoort tracht niet te weten
Van Gods geheym en syn secreten,
Noch wat den hoogen Hemel sy:
Maer u genoegt, devvijle ghy
Syt sterflijck met alsulcke dingen,
Die uvve sterflijckheyt gelingen.

Laet ons dan alleenelijck met Godt ons sien te versoenen/ met leet-wesen ende berou / onse sonden bekennende/ uyt grondt onses herten tot den Heere suchten ende om vergevinghe bidden / op dat wy in Christo gherechtvaerdicht worden: want het gebedt der rechtvaerdigen (seydt August.) is den sleutel vant Paradijs/ dat klimt opwaerts ende Gods barmhertichheydt daelt nederwaerts: hoe wel het aertrijck lang is ende den Hemel hoogh / soo verstaet Godt des menschen sprake / mits dat syn woorden ende suchten uyt een goet ghemoet voortkomen. Onsen wandelaer dan in dese volherdende comt tot Vergevinge. Ghelijck dan seer treffelijck Bartas hier op Poëtiseert: in synen Jonas / daer hy't berou't ghebedt ende vasten beschrijft: aldus by my in de oversettinge gesongen. Sermō de quadr. cap. 4.

Ten Hemel seynden sy het droevig-recht-berouvven,
'T door-dringende gebedt, en't vasten met benouwen.

'Tberou twee beken uyt haer oogen vloyen doet,
'Thooft hief ten halven op met een oprecht gemoet,
Haer borste was met een bleec-gele veruvv' bestreken,
Een hare kleet doorgaens haer schouderen door-steken,
'Thayr,dat nu door 't verdriet by nae grys vvorden vvas,
Ghedect vvas over al met dunne sandt en as.
'Tgebedt had synen hoet,de voeten ende beugels,
Als d'Arcadier versien met schoon gheveruvv'de vleugels,
In't vlammen't lichaem staet, en uyt den monde vvordt
Van vvierooc,mirre en spijc,de vochticheyt ghestort.
De vasten mager is, met heugelijcke vlagen,
In svvackheyt hem verlust,vastende in d'oude dagen,
Gesontheyts voester-heer en Cypris temme-band,
Waeck-gierigh, suyver-vocht, vernuftig, scherp-verstant,
'Tgeloove de poorters des Hemels hoogste ronden,
Gheleyde dese dry, te samen soo gevonden,
Tot voor Godts gulden throon , daer heylig met ghemack
'Tgebedt aendachtelyck dus voor hun dryen sprack.
Godt,die lang-moedigh syt en tot ghenae genegen,
Steect in de scheede doch u gramschaps scherpen degen,
Soo ghy met uwe schael,die vast en seker gaet,
Recht overwegen wilt de menschelycke daet,
Versoecken haer alloy op uvven steen in't ronde,
Die met verschricken valt soo streng uyt uvven monde,
En over haer misdoen in rekeninge gaen,
Och leyder ! lieve heer,wie sal voor u bestaen?
Ninive alleen niet sal den blixem sien voor handen,
Maer wel 't gans aerdrijck t'saem tot assen sal verbranden,
Dit soo geschiedend' Heer, soo werd door uvven last,
Hoe wel gerechtelyck, den jongsten-dagh verrast,
Den Al viel weder in den af-grond als te veuren,
Geen offerhande meer sal m'op u altaer speuren.
Dit volck in't herte dan druct uvve vvet en leer,
Verdelgse niet ò Godt:maer trecse tot u Heer.
Went uvve oogen niet op hare groote sonden,
Maer siet ons aen,oft vvel u selven in't door-gronden.

Godt

Godt (reyckend' haer de hand 'syn aengesicht herstelt,
Ontvvapent synen arm van't donderig gevvelt:
En soo sy bogen voor syn heyl'ge eer te samen,
Terstont op haer versoeck bevvillinge bequamen.

Soo seydt dan onsen Saligh-maker selfs: Bidt ende u sal gegheven worden/soeckt ende gy sult vinden/ clopt ende u sal op gedaen worden. Waer op I. CATS in syn tweede Emblema op Ora & dabitur singt. Luc. 11. 9.

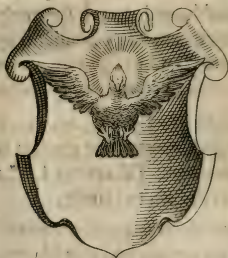
Die vvenscht te syn verhoort moet hart en stem verheffen,
Geen flau gebedt en can tot aen den Hemel treffen,
Niet klimter op tot Godt dat maer vvast in den mond,
Soo vvie dan bidden vvil die bid uyt 's herten grond.

Daer by voegende/ wy houden datter dry dingen noodigh syn om wel te bidden/ eerst een wel bereyt ghemoet/ ledigh van alle andere bekommernisse / ten tweeden een lichaem gans ende al ghestelt tot nedrichevt/ ende ten derden de vrucht onser lippen/ dat is een stemme uyt het binnenste onser herten crachtelijck uytghedreven. Welcke dry dinghen in dien wy in ons ghebedt te sámen voeghen/ en isser gheen twijfel aen oft Godt wil ons ghewisselijck verhooren / indien niet nae onsen wille immers t'onsen besten. Ghelijck Bernardus seyt.

Quando fidelis, & humilis, & fervens oratio fuerit, Cœlum haud dubio penetrabit, unde certum est, quod vacua redire non possit.

Dat is het ghebedt getrou nedrigh ende vierigh sijnde/ sal sonder twijfel den hemel door dringhen / van waer het ('t welck vast gaet) niet ledigh comen can.

Vergevinge, naest Boete, Berou ende Stedigh-gebedt ghelegen/ is een genoegelijcke plaetse/onder een gesonde locht daer de Sonne der gerechticheyt hare stralen seyndende/ de gemoederen verquict. In hare wapen voeren sy den H. Geest met dese woorden.

Depositum servare memento.

Bevvaert het costelijck pandt
Verlichtende t'verstant.

Hare Over-heeren syn Davids etc. als de voorsz. voor hare kercke staet in gulde-letteren.

Vergeeft ende u sal vergeven vvorden.

Oock syn de inwoonders elcanderen vriendelijck ende goethertigh ende vergheven d'een den anderen lichtelijck nae den woorde Godes: daer hare Leeraers hun dagelijcx soe vermanen. Segghende: wanneer ghy uwe gaven op den altaer offert/ende daer ghedachtich wordt/ dat u broeder wat teghen u uytstaende heeft / soo laet daer u gaven voor den altaer / ende gaet versoent u eerst met uwen broeder / soo sal u oock uwe Hemelsche vader vergheven/ ghelijck hy ongheтwijfelt doet/ waer over de Prophete roept:
Mic 7.18 Waer is sulck een Godt als ghy syt/die de sonde vergeeft/ ende verlaet de misdaet den overgeblevenen sijns erfdeels: die synen toren niet eeuwelijck behout want hy is barmhertigh. Hy sal onser weder ontfermen/onse misdaet dempen/ende alle sonde in de diepte des zees werpen. Also singen de ingesetene te rechte in den tempel Christi dagelijcx.

Psal. 32. O Heer, ick heb u mijne sond verclaert,
En niet bedect, hoe ick oock vvas besvvaert:

Doch

Doch niet soo haest mijn stem heb opgeheven
Of u goetheyt en heeft my dit vergeven.

Ende alsoo comen sy dan tot rechte Kennisse o ver de brugge / sijnde aen Vergevinghe verknocht / daer v oor de poorte staet in een tafereel.

Nu Reyser gaet en treet vrymoedich door de stadt,
Op dat gy niet en dwaeld vant enge rechte padt
Met opset om voort aen in Godes wet te gaen.
En van des sondaers weg u heel end' al t'ontslaen.

De wandelaer dan door dese stadt gepassecrt synde / ẽn de kennisse verkregen hebbende / comt tot Goede wercken.

Goede wercken, daer onder Liefde, Barmherticheydt ende Aelmoes begrepen / is een heerlijcke stadt / daer geen bedelaer gaende blijft / maer stracx gheholpen wordt : ghelijck men dat in vele steden van Hollant / Zee-lant / etc. gebeuren siet / hebben de selve hare Tucht-huysen / Oude-mannen-huysen / Gast-huysen / Wees-huysen ende Godtvruchtige Almoessenicrs / waer van de lof lijcke / wijt-vermaerde Coop-stadt Amsterdam haer wel beroemen ende de croone dragen mach. Hare Over-heerẽ sijn Abrahams, Tobiasen, Martinen, Archielasen ende diergelijcke. hare wapen is een dorren-boom daer een bijl aen de wortel ghe-leght is.

Fructus quæ non feret arbor
Vulcano damnata cadet.

Deu.15.7 Den boom, die geen goe vrucht en draegt,
Wordt neer-gevelt in't vier geplaegt.

Hare wetten op't raed-huys syn dese.

Eert uwen Godt voor al, ende uwen naesten mint.
Als g'in u land oft stadt een armer broeder vindt
V hand en hout niet toe, noch 't herte niet verherdet:
Maer leent hem mildelijc, dat hy geholpen werdet,
Luc.6. Ia sonder yet daer van te hopen; uwen loon
Groot wesen sal, en ghy sult vvesen Godes soon.
Luc 16. V vrienden maeckt en vvilt van uvven rijcdom langen,
Psal.82. Op dat s'u by gebrec in Gods voorstede ontfangen
Helpt den elendigen noot-drustigen te recht.
Verlost hem die daer sit by 't God-loos volc in hecht.
Psal. 100. Wel die barmhertich is: vvant die sal eeuvvig blyven.
Hy stroyt vvel uyt en geeft den armen van sijn schyven:
Maer sijn gerecht (devvyl hy sulcx te doene pooght)
Blyft eeuvvelijc, sijn hoorn met eeren vvord verhoogt,
Pro.19,17. Die d'armen geven is oft sy 't den Heere telden,
Het goede sal hy hun tot betering vergelden.
Esec.18.7. Wie sijnen schuldenaer in noot sijn pond vergeeft,
Esc.18.9. Den hongerigen spyst, den naeckten kleeding geeft,
Dat is een vroomer man: die sal met grooter eere
Vervverven blydelijc het leven, spreeckt de Heere.
Luc.3.11. Soo vvie tvvee rocken heeft, die geef den eenen aen
Den naeckten: ende alsoo salt met de spyse gaen,
Lu.14.13 Wanneer ghy gast-mael hout, soo noodet tot u spyse
Gebreckelycke, blinde, kreupele ende gryse,
Vergeet den armen niet, als ghy eens vrolijc teert
V loon sal grooter sijn, ja meer als ghy begeirt.
Eccl.11,1 Deylt onder velen uyt het over lang vergaerde,
G'en weet vvat ongeluc can comen op der aerde:

En

En als dan heeft den Heer met uwe ſond gedult.
'Tgeen gy beſit vecoopt, geeft aelmoes, maeckt en vult
V buydels by den Heer, die nimmer en verouden,
Een Schat die niet vergaet; maer eeuwig moogt behouden
In Godes Rijck: al waer geen dief kan nemen van,
Noch daer de roeſt noch mot jet van verderven kan.

Voor hare Kercken ſtaen de Wercken der Barmhertigheyt uytgehouwen, daer onder

Vana fides, niſi vita fidem arguat.

Sonder goede-Wercken is ſy doot.

Ende wat onderwaerts in vrage en antwordt.

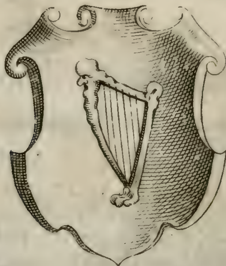
Segt Echo waer door doch verkrygen wy het Leven?
Heeft niet de Liefde door genade 'tſelf gegeven? Even.
Syn wy door Liefde niet gewonnen alle gaer?
En waren ſonder Liefd' de Sondē niet te ſwaer? Tes waer.
Syn wy niet door de Liefd' ons Ouders opgetogen?
Syn wy niet door de Liefd' van onſe Moer geſogē? Geſogen.
Word oock de Menſche niet door Liefd' in noot gerieft?
Wat ſyn wy ſchuldich weer? ſegt ons ſoo't u beliefd? Liefd.
De goede Wercken ſoo uyt Liefd' haer niet en ſchamen.
Laet ons door Liefde dan vereenigen te ſamen. Amen.

Hare Predicanten leeren het goede doen ende het quade haten, d'Inwooners dien volgens, ſpijſen de Hongerige/ laven de Dorſtige/ herbergen de Vreemdelingen/ kleeden de Naecte/ beſoecken de Kranckken en de Gevangene, wel wetende dat haren Loon groot weſen ſal. Hiervan leeſt het Conſt-thonende Juweel by de loffelijcke Stadt Haerlem (die mede den dorren Boom van outs gevoert heeft) in't licht gebracht/ Anno 1607. by my tot Swol gedruckt/op de Vrage: Luc. 6.35.

Die d' Arme liefdich trooſt wat Loon de ſulc verwacht;
Als oock wat ſtraffe fel die trooſtloos haer veracht.

De Wandelaer door deſe Stadt gepaſſeert ſijnde komt in't Rijck der Genaden tot Loven.

Loven / is een uytermaten genoeglijcke Plaetſe / die men by het Dal Tempe te recht wel gelijcken mag / voor des Stads Poorte onder de Wapen (ſijnde een Harpe) ſtaet met gulde Letteren:

Pſal. 47.

Celebrate canora
Voce Deum plauſuque pij.

In uvve handen ſlaet gy Volck'ren overal,
En juychet God den Heer met vroolijcken geſchal.

Hare Overheeren / ſijn Moſes / Aarons / Davids / Daniels / ende diergelijcken / hare Prieſters bekleed met Lijnwaet / ſingen met Cymbalen / Pſalteren ende Harpen / ſtaende tegen Ooſten des Altaers / lovende den Heere eendrachtelijck / dat hy goedigh is ende ſijne Barmhertigheyt eeuwigh duert: Soo volgen oock de Inwoonders hare Overheyt in eendracht / gelijck wy leſen: En de Hiſkia hietſe Brand-offer doen op den Altaer / ende op de tijt als men het Brand-offer begonde / begonſte oock den Sang des Heeren / ende met trompetten ende op menigerley Snaren-ſpel Davids des Konings Iſraels / ende

2. Chron. 29. 27. 28.

ende de gantsche Gemeente bad aen/ ende den Sangh der Sangers ende het trompetten der Trompetters duerde altemael tot dat het Brand-offer uytgericht was. Hare Predicatien sijn: Dancket den Heer/ prediket sijnen Name/ verkondicht hoe sijnen Name soo hooch sy/ sprekende tot elckanderen met Psalmen ende Loff-sangen/ ende Geestlijcke Liedekens/ singende ende psalmerende den Heere in uwe Herten. Alle tijt voor alle dingen danckende God den Vader in den Name onses Heeren Jesu Christi: Het Woord Christi woone rijckelijck in u met aller Wijsheyt: Leert ende vermaent elckanderen ende singt den Heer in uwe Herten met Psalmen ende Loffsangen. Laet ons dan door hem Gode de Offerhande des Loffs offeren/ dat is/ die Vruchten der Lippen/ die sijnen Name belyden/ gelijck Syrach dede/ seggende: Jck love uwen Name sonder ophouden/ ende ick prijse ende dancke u: Want mijn Gebedt is verhoort. Ende singen dan met David den 106. Psalm.

Esa 22,4.
Ephes. 5.
Colloss. 3. 16.
Cap. 51.

Looft God: want hy is vriend'lic seer,
En sijn Genaed' duert immermeer.
Wie sal des Heeren groote krachten
Wt-spreken konnen met den Mondt?
Oft synen Lof gnoechsaem achten,
En ons ten vollen maken kondt?

Van hier komt men dan in't Vreden-dal tot Goede-gewissen/ een vrije Stadt/ gelijck Periander seyt:

Sola bona Conscientia libertas est.

Alleen de goed Gewissen sijn
De Vryheyt, sonder smert en pijn.

Sy wil oock wel besien wesen/ gelijck Syrach seyt:

Bona Conscientia prodire vult & conspici.

De Conscienti voor de Lien;
Wil haer vrypostich laten sien.

Ende is sonder vreese / gelijck Bias seijt:

Sola bona conscientia caret in vita metu.

Een goet Gewissen, daer sy leeft,
Is sonder schroem, geen vreese en heeft.

Onder des Stads Wapen (sijnde een Schaep) staet.

Antidotum vitæ mens æqua.

Een wel gestelt Gemoet
In als verheugen doet.

Hare Overhoofden sijn Abels/ Esaiasen/ Jojades/ Salomes/ ende sulcker Soons/ Stephanen ende diergelijcken / die met vrijer gewissen om Christi willen voortreden/ende den Doot niet vreesen: maer als een Schaep ter slachten gaen. Waerover Bartas in sijn Zeg-tocht des Gelofs/ by my over geset/ aldus singt:

In dees ry Abel was, Iojades Soone mede,
Die in den Tempel sterf stantvastelijck en vry,
Esaias. En hy die van Manass. vermoordt werd, en daer by
Ioh, Bab. Die Herodias voor een dans onthoofden dede.

Salome

Salome met haer Soons daer med' haer sie verthoonen,
Die liever Godes als des Keysers wilden syn,
Elckandren troostende in haer meeste smert en pijn,
Soons waerdig sulc een Moer, Moer waerdig sulcke Sooné.
De trouwe Iongeling voor t' recht Geloof te stryden, Stephan.
Die van d' Hebreen werd gesteenicht tot ter doodt,
En Christum midd'ler wyl sagh in syns Vaders schoot.
Een Leyder is voor die in Christi name lyden.
Daer van een deel gecruyst een deel gebraden vvaren
Op roosters oft in't vier, een deel ter doot geplet,
Een deel beheunicht, naect, den vliegen, voorgeset,
Een deel geworpen voor de Leeuwen, Wolven, Baren.

So is oock de goede Conscientie (gelijck Chrysostomus seijt) het Aensicht der Sielen / want gelijck een schoon Aensicht aengenaem is den genen die het sien: alsoo is oock een reijne Conscientie schoon voor de Oogen des Heeren. De Dienaers ofte Predicanten aldaer (wetende dat wy de Duyvels niet en vreesen dan uyt vreese van de doot / wegen de wroeginge onser Gewissen / die ons beschuldicht Sondaers te syn / ende alsoo ons voordraegt Godes Toren ende strenge Gericht / allen dien toeverijt die de Wet overtreden) prediken doorgans / tot verseckeringe van vergevinge der Sonden / ende tot onderhoudinge van een gerust gemoet / eerstlijck de spreucken van de Heylige Schrifft tot vergevinghe der sonden. Gelijck / het Bloedt Christi reynicht ons van alle Jo. 16. 1. 2 sonden. Wy hebben een Voorspreker by God / Jesum Christum den Gerechten: ende die is de Versoeninghe voor onse sonden / ende niet alleen voor de onse: maer oock voor die van de geheele Werelt. Het is een seker 1. Tim. Woordt waerdigh aengenomen te wordden / dat Jesus Christus in de werelt gekomé is om de Sondaers salich te maken. Comt alle tot mij die beladen sijt / ick wil u verquicken / etc. Also is oock de Gemeynte aldaer stantva-

stich/ die den Satan niet bewegen kan/ met den aerdschen staet haer voor te stellen/ als namentlick het gene daer sy voor desen in't leven haer vermaeck mochten in genomen hebben/ als in Vrienden/ Geselschap/ Landen/ Goederen/ Eer/ ende sulcke dingen meer: Maer sien alleen op de Hemelsche Vreugt ende het Koningrijck der Hemelen/ gevoelende haer gerust van gewissen. Ende alsoo komen sy dan tot Eenicheyt in Vredendal gelegen.

Eenicheyt/ is een vredige geruste Stadt/ daer geen onheyl noch ongerustheyt te speuren is. Onder des Stads Wapen (sijnde een Olijf-tack met eenẽ Louwer-krans) staet voor de Poort in gulde Letteren:

Pax homines, decet ira feras.

Den wilden Dieren voegt int woelen wreet en gram sijn
Den Menschen doch betaemt stil, vredich ende tam sijn.

Ende voor de Kercke:

Pace viget Pietas.

Des Vredes stralen ende schichten,
Godes Kerck te recht verlichten.

Hare

Hare Overheeren sijn Davids / Abrahams / ende diergelijcke. Hare Priesters sijn Apostelen ende Jongeren Christi/streckende hare vermaninge alleen tot vrede: prekende / Salig sijn de Vreedsame/ want sy sullen Godes Kinderen geheeten wordden. Ick bidde u Broeders door den Name onses Heeren Jesu Christi / dat gy alle eensſins spreect / ende dat geen tweedracht onder u en sij/ maer weest vereenicht in eenen sin ende een gevoelen / naerstich sijnde om de Eenicheyt des Geestes te houden/ door den band der vreden. Weest eensſins gesint op malcanderen / niet hooge voelende van u selven: maer met de nedrige u voegende. Weest niet kloeckſinnich by u selven. Alleenelijc / wandelt vaerdichlijck den Evangelio Jesu Christi / op dat ick sie dat gy Lieden staet in eenen Geest. Soo vervult mijn blijſchap/dat gy Lieden eens gesint sijt/eenerley Liefde hebbēde/eenmoedich ende eenderley gevoelen. Staet dan na vrede met allen / ende na Heylicheyt / sonder welcke niemant de Heere sien en sal. De Heere des vredes geve u altijt allesins vrede / de Heere sij met u allen / etc. Ende singen dan den 133. Psalm:

Mat. 5. 9
1. Cor. 1. 10.
Ephes. 4. 3.
Rom. 12. 6.
Phil. 1. 7.
Hebr. 12. 14.

Hoe goet end' ſchoon, hoe lieflyc iſt warachtich,
Dat men te ſaem ſiet Broeders wel eendrachtigh
Met liefden ſijn gevoegt by een.
'Tis als een ſalf ſeer koſt'lic ende reen
Die m' over thooft des Prieſters Arons giet,
Alſoo't des Heeren Wet gebiedt.
Die hem van't Hooft tot in den Baert comt dalen,
En gaet dan voorts met ſoeten reuck beſtralen,
De ſoomen van ſijn heylig kleedt,
Oft als den Dau ſich over Hermon ſpreet,
En hem van daer op Sion wyt verbreyt,
En geeft den Landen vruchtbaerheyt:

So

Soo syn sy oock die in goed eendracht leven,
Want God sal hun syn segen rycklijck geven,
End't Leven in der Eeuvvicheyt.

Act.1.14. D' Inwoonders blijven eendrachtich in't bidden en
smeeken te samen. Dagelijx bestandigh blijvende in den
Act.44. Tempel/ ende te huys broodt brekende eten te samē/ met
Act.4.32. verheuginge ende eenvoudicheyt des Heeren / oock seyt
niemant dat iet van sijnen Goede sijn eygen / maer alle ding hun gemeyn is. Ende alsoo vreedsamich levende komen sy tot Tydige Doot / sijnde een Stadt die sy passeren moeten om tot Opstandinge te komen.

Tydige Doot is een Stadt die in't aenkomen schroemelijck gelijckt te wesen: maer als men die wel doorsiet/ verheugt men sich daer in. Staende voor de Poort in haer Wapen een Doot in sijn geremte / daer onder:

In me te specta, & tempore ab isto
Disce mori.

Gedenckt uvv' uyterst Eynd, denckt dat gy sterven sult,
Soo blyft gy uyt de sond, soo blyft gy uyt de schuldt.

Maer

Maer binnen komende leest men voor den Tempel:

Mors noVa Vita piis.

De Doot den Vromen wis
Een nieuwe Leven is.

Daerom stellen d' incomende haer selven gewilligh
in/ wetende dat/ wie sijn Leven lief heeft die salt verliesen/ Io. 12.25
ende wie sijn Leven haet in deser Werelt/ die salt ten
eeuwigen Leven bewaren. Want

Soo dit ons aerdsche Huys gebroken word tot schanden, 2.Cor. 5.1
Wy hebben een van God getimmert sonder handen.

Hier omme seyt Paulus: Ick begeire te verscheyden Phil. 2.17
van Lichame / ende met Christo te sijn: want dat is ver-
re het beste. Soo suchten sy oock ende begeiren met ha- 1.Cor. 5.2
re Woonste/ die van den Hemel is/ overkleet te wordden.
Dewijle sy weten dat de aflegginge haers Tabernakels 2. Pet. 1. 14.
haest komt/ gelijck de Heere Jesus Christus hare te ken-
nen gegeven heeft/ daermede singen sy met den ouden
Simeon:

Laet Heer van nu voort aen
V Knecht in vreden gaen,
Na uwe Woord warachtich:
De wyl mijn oog' verheugt,
Heeft aengesien met vreugt,
V Heyland sterck en machtigh.
Den Heyland lang verbeydt,
En klaerlijck voorbereyt,
Den Volcken van den Heere:
Een Licht dat voorschijnt klaer,
Den Heydens allegaer,
Vw's Volcks Israels eere.

Ende

Ende alſdan alſoo in den Heere ontſlapen komen tot Opſtandinge.

Opſtanding is een nieuwe Stadt vande grond af opgebout / die voor alle Menſchen open ſtaet / daer ſoo wel de quade als de goede verſchijnen moeten. Voor des Stadts Poorte ſtaet haer Wapen / ſijnde een Doots Hooft op der Aerden gelegen / daer nieu graen uyt groyende is / met deſe Woorden:

Melior putrefacta reſurget.

Gelijck het Saet, verrot, geworpen in der aerden,
Men door't verſterven ſiet nieu Aaeren aenvaerden,
Die ſchoonder ſtaen gebloyt, met meerdering van graen:
Soo ſal't den vromen Menſch naet tytlijc ſterven gaen.

Ende dat dewyle ſy inſonderheyt den God-ſaligen
Luc. 20.3. toege-eygent is: want ſy ſijn Kinderen der opſtandinge des Levens / ende en konnen niet meer ſterven / als ſijnde Godes Kinderen den Engelen gelijck. Daer en tuſchen (als voorſz.) verſchijnen daer mede de Godde-looſe: maer tot haren verderve / gelijck Joannes ſeyt: Die ure
Cap. 5. 28.29. ſal komē in de welcke alle die in de graven ſijn / ſullen uytgaen /

gaen / die goet gedan hebben ter Opstandinge des Le-
vens / ende die quaet gedaen hebben ter Opstandinge der Apoc. 20.
verdoemenisse. Ende ick sagh de Doode kleyn en groot 12.13.
staen voor God / ende de Boecken waren geopent / ende
daer was een ander Boeck geopent/die des Levens was/
ende de Dooden werden geordeelt uyt het gene dat in de
Boecken geschreven staet/na hare wercken / ende de Zee
gaff de Dooden / die in haer waren / ende de Doot en de
Helle gaff de Dooden die in haer waren / ende sy werden
geordeelt na hare wercken. Verheught u dan gy Wan- Luc.1.6.
delaers die in de geboden ende rechtvaerdich-makinghe
des Heeren onstraffelijck gewandelt hebt. Ende in't
licht/ op dat u de duysternis niet en bevong / wetende dat Joh.12.
wie in duysternisse wandelt / niet en weet waer hy henen 35.
gaet. Daerom seyt het Licht der Heydenen: wandelt na Gal.5.16.
den Geest / soo en sult gy de begeirte des Vleesches niet
volbrengen. Want gy sult die liefelijcke stemme hooren:
Komt gy Gesegende mijns Vaders / besit dat Koning- Mat.25.
rijc dat u bereyt is vanden beginne des Werelts. Ende 34.
gy mede boet-vaerdige Sondaer/die (verdwaelt gewreest
sijnde) ten halven Wege gekeert/weder te recht gekomen
sijt/ door den engen padt hier aengewesen: Want ick seg-
ge V L. dat daer alsoo sal blyschap wesen in den Hemel
over eenen Sondaer die hem bekeert / meer als over ne-
gen ende negentich Rechtvaerdige / die geen bekeeringe
en behoeven: Ende alsoo vaert gy mede nae't beloofde
Land/ daer sullen de Engelen in't oversetten van Opstan-
standinge na Vreughdenberg singen.

O! Lidmaet Christi komt,gy syt een Borger mede,
By Godes heylig Volc in d'overschoone Stede,
Kom Kindt des lichts,treet aen,als nu word gy verschoont,
Kom schoonen Tempel daer den heyl'gen Geest in woont.
Kom dan besittet nu een Erve sonder vlecken,
Die onverderflijck is,kom laet ons henen trecken.

'T vertrouwen sal u nu seer hoog'lijck syn geloont;
Ghy sult voortane fray in eeren syn gecroont.
Hoewel t'beginsel was een roekeloose Leven,
Door u bekering syn u Sonden al vergeven.
Nu sult ghy cierelijck in witte Kleeren staen,
En uwen goeden Naem en vvord niet uyt gedaen:
Als nu ghy sitten sult in Gods verlichten Throone,
Hy sal u Heere sijn, en ghy sult sijn syn Soone.
De Sonne sult ghy Soon in't blincken sijn gelijck,
Kom nu besitten dan des Vaders eevvigh Rijck:
Het vvelcke doch voor u bereyt is van beginne,
Sulck groote Vreugt en quam noyt in des Meeschen sinne;
Geen Oog en heeft gesien, geen Oor en heeft gehoort,
Noch in des Menschen Hert tot geener tyt quam voort,
Het gene God de Heer den genen heeft bereydet,
Die hem beminnende is en in de Deucht verbeydet.
Geen droeve duysterheyt en vvordt aldaer vervvacht,
Want door gestadig' Licht verneemt men geenen Nacht,
De vvyl des Heeren Heer ons eevvigh Licht sal vvesen,
Des synen heyl'gen Naem vvord eevvelijck gepresen.

Gebed

Gebed/

Op d' Overdenckinge van't uyterste Eynde.

O Heere wy verlost van't eewig Doots benouwen/
En mijn besmette Siel genadig wilt aenschouwen/
Die treurende is/ verbaest/ ja bevet met geklagh/
Ond'r uwe Vleugels haer bedeckt ten Jongsten Dag
Als Aerd' en Hem'len med' voor u Heer sullen vlieden/
Siende u soo groot van macht, en sulcken eere bieden/
Als ghy daer komen sult in uwe Heerlijcheyt/
Om desen grooten Al te richten met bescheyd:
Die ghy vernieuwen sult door u ontsteken Vieren/
O Dag/ O Dag vol schrix/ vol gramschaps/ u bestieren
Tot alle elende streckt, Tand-knersing ende Pijn/
Wie sal dan sonder vrees, ducht ofte suchten sijn?
Eylaes! van grooten angst al mijne Leden beven/
De vrees ontstelt mijn Siel/ t' Hert treuret, daerbeneven/
Mijn krachten wy vergaē/ mijn bloedt als ijs verkout
Mijn Haer te berge staet/ ende overend sich hout/
Mijn Geest en mijn Gemoet soo seere wy ontstellen/
Dat ick mijn Mond en tong om roopē niet kan quellen/
Als dan soo sullen selfs u Englen citt'ren/ och!
Waer sullen lieve Heer de Boose schuylen doch?
Waer sullen alle die verworpen sijn dan blijven?
En waer kan ick in't eynd O Heere me beklijven?
Soo die rechvaerdig is t'Rijck naulijx in sal gaen/
Hoe sal ick arm Katijf vol sonden dan bestaen?

Wat sal ick nemen voor? wat sal ick doen mits desen?
Al 'tgeen ick vinden sal my gans sal tegen wesen.
Mijn sond sal tegen my aennemen een gevecht/
Mijn Richter rechtich is/en ick ben ongerecht.
Ick afgevallen moet/mijn Koning sien voor oogen/
Die blinckende is vol schijns: waer toe sal ick dan dooge/
Die swart van sonden ben / als m' op der aerden hoort
Dees vreeselijcke stem? Gy Doode kom nu voort.
Staet op nu Rijck ende Arm / gy Heeren ende Slaven/
Gy Aes der Wormen komt in't licht/verlaet u Graven/
En stelt u voor den Stoel des Richters nu ten thoon/
Die groote God nu sit om richten in sijn Throon/
Sijn leste Wt-spraeck aenhoort. O Heere die dat Leven
Al uwe Schepselen gegont hebt en gegeven/
Die alle Sonden hebt gesuyvert door u Bloedt/
Die 'trotte Vlees verweckt/een yder opstaen doet/
Verstaet doch mijn geschrey/u Schepsel wilt verhooren/
Mijn vierig bidden doch laet komen tot u Ooren/
Ach God! Ach God! genaed/genade lieve Heer/
Op u Barmhertichheyt gestadich kniele neer.
V Gramschap over my soo seer niet laet ontsteken/
Maer wel daertegen een genadig Vonnis spreken:
Op dat ick soo verlost van d' eeuwig' helsche Doot/
Werd met die salig sijn/gevoert in Abrams schoot:
En dat ick uwen Loff / O Schepper aller dingen/
In uwe Heerlicheyt mag eeuwelijcken singen.
Geeft dan na t'recht Geloof te trachten sy gewent/
En soo volstandich blijf tot in mijn uyterste END.

EER-DICHT.

Sie je hoe de Werelt woelt?
Weet je waer de Mensch na doelt?
Weet je waerom hy naer't wit
Altijdt schiet? dat is om dit:
Te verkrijghen 's Werelts goed,
Silver Goud in overvloed,
Daer hy meer op stelt de sin
Als op 's Hemels soet ghewin,
Daeruyt spruyt de pronckery:
D'opgheblasen Hovaerdy,
Wellust, en boos' overdaad,
Droncken drincken sonder maat,
Dobb'len, tuyschen, Caarten-spel,
Maken menigh 'tHooft rebel,
Waer uyt toornicheyt ontstaat,
En den Dood-slagh quaatste quaat,
Vloecken lastren, suyd en noort
Wordt te malen veel ghehoort:
Gierigheyt dat erghe beest,
Schoeyt een yder op sijn leest,
Somma dese brede Baan
Meest de Menschen inne slaan,
Laten 't Paatjen onbetreen,
Dat hun leydt ten Hemel heen,
Dat hem brenght in't eeuwigh Rijck,
Daar de Vreught heeft geen gelijck,
Hoe dit Padt te vinden is,
Leert ons Godes Woort gewis:
Zacharias Heyns niet min,
Wyst hier rech ter Poorten in,
Daer een yder tot een Loon,
Vyt genaad der Eeren Kroon
Word gegeven, dies hem prijst,
Dat hy sijnen Naasten wijst,
Nu hy d' Arbeyt niet en spaart,
Is hy dubbel Eere vvaart.

A. Bartiens.

Gedruckt tot
ZVVOLLE,

By Fransz Jorrijaensen/
Boeck-drucker Ordinaris der E. E. M. H. Bur-
germeesteren ende Raedt der Stadt Swol.

M. DC. XXIX.

ato

